

Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine

ZORS 2008

**IZVJEŠĆE O PROVEDBI
ZAKONA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA
U BOSNI I HERCEGOVINI
ZA FEDERACIJU BOSNE I HERCEGOVINE
U 2008. GODINI**

Sarajevo, svibanj 2009. godine

GENDER CENTAR FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

**IZVJEŠĆE O PROVEDBI
ZAKONA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U BOSNI I HERCEGOVINI
ZA FEDERACIJU BOSNE I HERCEGOVINE
U 2008. GODINI**

Sarajevo, svibanj 2009.g.

S A D R Ž A J

I. UVODNE NAPOMENE	5
II. AKTIVNOSTI INSTITUCIONALNIH GENDER MEHANIZAMA I OSTALIH AKTERA/PARTNERA NA PROVEDBI ZAKONA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U BOSNI I HERCEGOVINI	11
1. Aktivnosti Gender Centra na provedbi Zakona	11
1.1. Praćenje usklađenosti federalnih propisa sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini i međunarodnim dokumentima kojim se tretiraju pitanja ravnopravnosti spolova u pojedinim oblastima društvenog života	12
1.2. Postupanje prema Poslovniku o postupku i mjerama Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine u svezi s povredama Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini .	13
1.3. Aktivnosti na provedbi Gender akcijskoga plana Bosne i Hercegovine.....	14
1.4. Aktivnosti na uvođenju gender senzitivnih/odgovornih proračuna.....	15
1.6. Aktivnosti na uvođenju gender perspektive kroz ustavne promjene u Bosni i Hercegovini	18
1.7. Aktivnosti na uvođenju gender statistike	18
1.8. Suradnja s ostalim gender institucionalnim mehanizmima svih razina.....	19
organiziranja u Bosni i Hercegovini na provedbi Zakona.....	19
1.8.1. Suradnja s povjerenstvima za jednakopravnost spolova oba doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine	19
1.8.2. Suradnja s Agencijom za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine i Gender centrom Vlade Republike Srpske	20
1.8.3. Suradnja s ostalim gender institucionalnim mehanizmima zakonodavne i izvršne vlasti nižih razina organiziranja.....	21
1.9. Suradnja s ostalim organizacijama i organima na provedbi Zakona	21
1.10. Nastavak suradnje s civilnim sektorom i međunarodnim organizacijama	22
1.11. Transparentnost i vidljivost u radu Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine u provedbi Zakona i odnosi s javnošću	23
2. Aktivnosti Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine	24
3. Aktivnosti kantonalnih skupština	25
4. Aktivnosti općinskih vijeća	26
4.1. Izvješća o radu povjerenstava za jednakopravnost spolova pri općinskim vijećima za 2008. godinu	28
5. Organi državne uprave i upravne organizacije.....	30
5.1 Federalna razina.....	30
5.2 Kantonalna razina.....	36
5.3 Općinska razina.....	39
6. Aktivnosti zavoda za zdravstvo, zdravstveno osiguranje i upošljavanje.....	40
6.1. Zavodi za javno zdravstvo na federalnoj i kantonalnoj razini.....	40
6.2. Zavod zdravstvenog osiguranja i reosiguranja Federacije Bosne i Hercegovine i kantonalni zavodi zdravstvenog osiguranja.	41
6.3. Federalni zavod i kantonalne službe za upošljavanje.....	42
7. Aktivnosti mjerodavnih organa vlasti i nevladinog sektora u oblasti nasilja.....	44

8. Aktivnosti medija.....	47
9. Aktivnosti udruga.....	48
9.1. <i>Gospodarska komora Federacije Bosne i Hercegovine</i>	48
9.2. <i>Granski sindikati Bosne i Hercegovine</i>	48
9.3. <i>Sportski savezi</i>	49
9.4. <i>Fondacije</i>	50
III. GENDER STATISTIKA ZA IZVJEŠTAJNO RAZDOBLJE	51
1. Vitalna statistika.....	51
1.1. <i>Živorodeni prema vitalitetu i živorođeni prema spolu, mjestu i bračnosti</i>	51
1.2. <i>Umrli prema starosti i spolu</i>	51
1.3. <i>Umrli dojenčad prema starosti i spolu</i>	51
1.4. <i>Nasilne smrti</i>	52
1.5. <i>Prirodno kretanje stanovništva</i>	52
1.6. <i>Razvedeni brakovi prema starosti muža i žene i trajanju braka</i>	52
1.7. <i>Razvedeni brakovi po broju izdržavane djece iz ovoga braka prema kome su dodijeljena (ukupno)</i>	52
2. Obrazovanje	53
3. Rad i upošljavanje	56
4. Gender statistika uposlenih u organima državne službe u Federaciji Bosne i Hercegovine	66
5. Saziv povjerenstava za jednakopravnost spolova poslije Općinskih izbora 2008. u Bosni i Hercegovini.....	68
6. Gender statistika programa „Podsticaj za poljoprivredu”, u okviru mjera za ruralni razvoj..	69
DODATAK I	93

I. UVODNE NAPOMENE

Jednakopravnost spolova jedna je od temeljnih vrijednosti ljudskog društva, kao i jedno od temeljnih ljudskih prava koje predstavlja okosnicu svih drugih odnosa u demokratskom društvu.

Država Bosna i Hercegovina je potpisnica mnogih međunarodnih dokumenata kojim se regulira oblast ljudskih prava i temeljnih sloboda. Odredbe Ustava Bosne i Hercegovine, ustava entiteta i kantona i Statuta Distrikta Brčko uključuju temeljne odredbe za osiguranje ljudskih prava i temeljnih sloboda. Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, u dijelu II. Ljudska prava i slobode, u članku 2. navodi da će Federacija Bosne i Hercegovine osigurati primjenu najviše razine međunarodno priznatih prava i sloboda utvrđenih u aktima navedenim u Dodatku Ustava, za sve osobe na teritoriju Federacije Bosne i Hercegovine, između ostalog uključujući jednakost pred zakonom kao i zabranu svake diskriminacije utemeljene na rasi, boji kože, spolu, jeziku, religiji ili vjerovanju, političkom ili drugim uvjerenjima, nacionalnom i socijalnom podrijetlu. Polazeći od činjenice da je u Ustavu Bosne i Hercegovine i entitetskim ustavima jednakopravnost spolova navedena kao jedna od odrednica ljudskih prava, usvojen je i Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 16/03), koji uređuje, promovira i štiti jednakopravnost spolova, te jamči jednake mogućnosti svim građanima, kako u javnoj tako i u privatnoj sferi života. Zakonom se jamči puna jednakopravnost spolova u svim sferama društva, a naročito u oblasti obrazovanja, upošljavanja, rada i pristupa svim oblicima resursa, socijalne i zdravstvene zaštite, sporta, kulture, javnog života, nasilja i medija.

Zakon daje definiciju diskriminacije, izravne i neizravne, te dozvoljava uspostavljanje specijalnih mjera u cilju promoviranja jednakosti i jednakopravnosti spolova i eliminacije postojeće nejednakopravnosti.

U cilju ostvarivanja načela jednakopravnosti spolova u praksi Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je u svome dokumentu «Politika djelovanja i temeljne strategije Vlade Federacije BiH u mandatnom razdoblju 2007.-2010. godina» istakla svoje opredjeljenje za dosljednom implementacijom Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu Gender Centar) je, na temelju navedenih činjenica, a sukladno svom djelokrugu rada i obvezama koje proistječu iz Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini,¹ sačinio Izvješće o provedbi Zakona za teritorij Federacije Bosne i Hercegovine za 2008. godinu.

Izvješće uključuje, prije svega, podatke o aktivnostima Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine na provedbi Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, ali i o aktivnostima svih drugih aktera u Federaciji Bosne i Hercegovine, a pokriva sljedeće oblasti: obrazovanje, upošljavanje, rad i pristup svim oblicima resursa, socijalnu i zdravstvenu zaštitu, sport, kulturu, javni život i medije, zabranu nasilja, statističke evidencije, sudsku zaštitu.

Radi izrade što potpunijeg izvješća, Gender Centar je primijenio metod upitnika sa svim pitanjima otvorenog tipa, koji je prilagođen djelokrugu rada ciljanih skupina. Upitnik je većinom sadržavao pitanja koja su se odnosila na sljedeće: izradu programa za promoviranje

¹ Članak 24. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini navodi:

«Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine i Gender centar RS, također, prate i nadgledaju provođenje zakona i najmanje jednom godišnje o tome izvješćuju Ministarstvo.

Pri izradi izvješća iz stavka 2. ovoga članka, dužni su surađivati i konzultirati se s nevladinim sektorom, naročito organizacijama koje se bave zaštitom ljudskih prava.

Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine i Gender centar Republike Srpske starat će se da se na svim razinama vlasti vodi izbalansirana politika jednakosti spolova, te će u svezi s tim pitanjem surađivati s nevladinim organizacijama i sindikatima.

Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine i Gender centar Republike Srpske mogu u bilo koje vrijeme prezentirati posebna izvješća Ministarstvu.

Sva izvješća Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine i Gender centra RS bit će objavljena u javnosti.»

jednakopravnosti spolova, gender senzitivne proračune, prikupljanje i objavljivanje gender senzitivnih podataka, diskriminaciju na temelju spola, suradnju s vladinim ili nevladinim sektorom (ovisno o djelokrugu rada), strukturu razvrstanu po spolu, obuku iz oblasti jednakopravnosti spolova, razmatranje specifičnih pitanja iz oblasti jednakopravnosti spolova, te prijedloge za suradnju s Gender Centrom, a za institucionalne gender mehanizme u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti tražena su i izvješća o radu. Upitnici su dostavljani faksom, poštom i izravno, a ukupno je distribuirano 417 upitnika² ciljanim skupinama, na što je pristiglo ukupno 235 odgovora.

SAŽETAK

Uvođenje načela jednakopravnosti žena i muškaraca (rodna-gender jednakopravnost) u sve oblasti društvenog života i rada ne predstavlja samo ispunjenje jednog od temeljnih standarda ostvarivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda, niti se može svesti samo na pitanja socijalne pravde, nego se, prije svega, radi o prijeko potrebnom uvjetu za održiv društveni i ekonomski razvitak jedne zemlje, s posebnim naglaskom na smanjenje siromaštva i poboljšanje kvalitete života svih njenih žitelja.

Uvođenje ovih načela u pravne, institucionalne i političke okvire u Bosni i Hercegovini, u svim fazama i na svim razinama vlasti, utemeljeno je na obvezama koje proizilaze iz međunarodnih dokumenata, članstvu u međunarodnim savezima i tijelima, kao i u načelima zaštite temeljnih ljudskih prava sadržanih u Ustavu Bosne i Hercegovine, Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine i kantonalnim ustavima. U posljednjih deset godina radilo se na razvijanju domaćeg pravnog, institucionalnog i političkog okvira za primjenu načela jednakopravnosti spolova, koji se naslanjao na već postojeća međunarodna načela i dobre prakse iz okruženja, pri čemu se naročito vodilo računa o specifičnostima naše zemlje, posebice u smislu njezina teritorijalnog ustroja, zatečenog stanja po pitanju jednakopravnosti spolova, trenutačne ekonomsko-političke situacije i već prepoznatih prioriteta za djelovanje u borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti i provođenja reformi u okviru procesa pridruživanja Europskoj uniji. Uspostavljanjem institucionalnih mehanizama za gender i donošenjem Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini znatno je unaprijeđen ambijent za ostvarivanje načela gender jednakopravnosti.

Integriranje načela jednakopravnosti žena i muškaraca, kroz provedbu Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, nije isključiva obveza gender institucionalnih mehanizama, nego i svih drugih državnih institucija, civilnoga sektora, kao i svake pojedinke/pojedinca našeg društva. Iz toga razloga veoma je bitno pratiti napredak u njegovoj implementaciji, što Gender Centar i čini izradom Izvješća o provedbi Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini na području Federacije Bosne i Hercegovine, na godišnjoj razini.

Za izradu ovoga izvješća Gender Centar je uložio veliki napor kako bi analiza dostupnih informacija dala što približniju sliku o stupnju i kvaliteti provođenja Zakona, šest godina nakon njegovog stupanja na snagu. Također, analizom se željelo istaknuti što je praksa pokazala kao nedostatak samog Zakona i gdje su nužne izmjene i dopune radi njegovog prilagođavanja krajnjem cilju - postizanje jednakopravnosti spolova u svim sferama bosanskohercegovačkog društva, smanjivanja diskriminacije na temelju spola na najmanju

² Upitnik dostavljen svim općinskim vijećima, uključujući i povjerenstva za jednakopravnost spolova općinskih vijeća, općinskim načelnicima, skupštinama kantona, uključujući i povjerenstva za jednakopravnost spolova skupština, kantonalnim ministarstvima i drugim kantonalnim institucijama, nadležnim tijelima Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, federalnim organima državne uprave, sindikatima, jednom broju nevladinih organizacija koje se bave pitanjima nasilja u obitelji i jednom broju udruga koje djeluju u oblastima utvrđenim u Zakonu o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, medijima, Gospodarskoj komori Federacije Bosne i Hercegovine, parlamentarnim političkim strankama i općinskim i kantonalnim sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine.

moguću mjeru, a sve radi zaštite temeljnih ljudskih prava i adekvatnog uključivanja i iskorištavanja najvažnijeg razvojnog resursa - ljudskog resursa.

Nesporno je da su učinjeni veliki pomaci u ostvarivanju načela jednakopravnosti žena i muškaraca, što je rezultat aktivnosti svih subjekata zaduženih za provedbu Zakona. Gender Centar, sukladno mandatu, postavio je ključne ciljeve za ostvarivanje pune jednakopravnosti spolova s potpunim eliminiranjem i adekvatnom prevencijom diskriminacije i nasilja na temelju spola. Za ispunjenje ovoga cilja treba i vrijeme i adekvatni resursi. Zapravo se radi o procesu koji nikada neće izgubiti na važnosti, budući se s vremenom mijenjaju uloge žena i muškaraca u društvu, javljaju se novi oblici diskriminacije na koje adekvatno treba reagirati i prevenirati.

Međutim, Gender Centar ističe da izvješće nije u potpunosti ispunilo sva očekivanja. Razlog tome je višestruk, uzrokovan između ostalog neodgovornim odnosom prema obvezi dostavljanja informacija od mjerodavnih organa Gender Centru, pa i nevladinog sektora, što se može vidjeti u uvodnome dijelu izvješća. Može se reći da većim dijelom i odgovori anketiranih nemaju dostatno informacija za izradu kvalitetnoga izvješća, što opet govori ili o neodgovornome pristupu ili o nedostatnome poznavanju važnosti ove problematike, uključujući i izostavljanje pojedinih informacija o postignutome napretku u pojedinim oblastima za koje se od ranije znalo da postoje.

Premda su postignuti značajni rezultati u brojnim sektorskim politikama, nije bilo moguće sačiniti djelotvornu analizu stanja jednakopravnosti spolova u Federaciji Bosne i Hercegovine, što bi odražavala realitete s aspekta učinka provedenih aktivnosti od strane gender institucionalnih mehanizama i ostalih aktera koji su obvezni provoditi Zakon, i to uglavnom zbog nedostatka odgovarajuće gender statistike, kvalitativnih istraživanja i redovite proizvodnje istih na način kako je to propisano Zakonom.

U izradi izvješća koristili su se samo raspoloživi podaci iz pojedinih sektoralnih statistika, što ih prikuplja, obrađuje i objavljuje Federalni zavod za statistiku, kao redovitu publikaciju što se objavljuje jednom u dvije godine.³ Važno je istaknuti i to da izvješće u dostatnoj mjeri ne pokazuje gender statistiku koju su državni organi, tijela i institucije trebali prikazati po spolu, sukladno njihovoj obvezi propisanoj Zakonom. Svjesni ovih činjenica Gender Centar će i dalje nastojati da suradnju sa statističkim institucijama, kao i drugim subjektima, podigne na višu raznu kako bi se poboljšale postojeće metodologije za provođenje redovitih statističkih istraživanja uključivanjem gender komponente.

Radi ostvarivanja načela jednakopravnosti spolova u praksi, te kao rezultat dotadašnjih aktivnosti Gender Centra s mjerljivim i prepoznatim pozitivnim rezultatima, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je u svome dokumentu «**Politika djelovanja i temeljne strategije Vlade Federacije BiH u mandatnome razdoblju 2007.-2010. godina**» istaknula svoje opredjeljenje za dosljednom implementacijom Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini. Ova se činjenica pokazala ključnom za postizanje napretka u provedbi Zakona, a naročito za prihvatanje svih inicijativa s kojima je Gender Centar išao prema Vladi Federacije Bosne i Hercegovine⁴.

Međutim, i pored navedenih pozitivnih pomaka i dalje ostaje neriješeno pitanje usklađivanja propisa i drugih akata što ih razmatra i usvaja Vlada Federacije Bosne i Hercegovine s međunarodnim i domaćim pravnim okvirom za gender.⁵

Ovaj se problem pokušao premostiti razvijanjem odgovarajuće suradnje i nuđenja stručne pomoći resornim ministarstvima koja se ogledala, između ostalog, u preuzimanju izrade

³ Raspoloživa gender statistika, što se prikuplja i obrađuje u Federalnome zavodu za statistiku, prema utvrđenome Programu, objavljuje se jednom u dvije godine, te će sistematizirani podaci za 2008.g. biti dostupni tek krajem 2009.g., tiskanjem publikacije „Žene i muškarci u Federaciji Bosne i Hercegovine“. Trenutačno smo se mogli koristiti samo pojedinim «sektoralnim» statistikama, koje je Federalni zavod za statistiku objavio u obliku javnih saopćenja.

⁴ U 2008.g.- aktivnosti na uvođenju gender senzitivnih proračuna i inicijativa za izradu Akcijskoga plana za gender senzitivne proračune u pilot oblastima, aktivnosti na novom Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, Strateški plan za prevenciju nasilja u obitelji, naši proračunski zahtjevi za financiranje konkretnih aktivnosti/programa –primjer financijske pomoći „Sigurnim kućama“ i sl.

⁵ Naime, još uvijek nisu izmijenjeni mjerodavni propisi, čije bi izmjene predviđjele obvezu pribavljanja pozitivnog mišljenja sa gender aspekta, prije nego se materijal uključi u dnevni red Vlade, kao ni mjerodavno tijelo/organ koje bi vršilo gender analizu i izdavalo tražena mišljenja.

gender analiza⁶, pribavljanju donatorskih sredstava za određene aktivnosti, obavljanju javnih rasprava i sl.

Do sada je razvijena kontinuirana suradnja sa samo jednim federalnim ministarstvom, koje sve materijale još u radnoj verziji dostavlja na mišljenje Gender Centru. Ostali propisi, strategije i informacije, za koje se ocijenilo da su u prioritetu za gender intervenciju, dostavljani su od parlamentarnih povjerenstava za jednakopravnost spolova. S povjerenstvima se razvila zavidna suradnja, na način da je Gender Centar za povjerenstva pripremao stručna mišljenja na nacрте/prijedloge zakona, drugih propisa i akata, strategijske dokumente i sl., koja su sadržavala gender analize i potrebne gender intervencije s obrazloženjima.

Prilikom izrade mišljenja, Gender Centar se nerijetko našao u situaciji da u određenim sektorskim politikama uopće nije bilo pravnog temelja za intervenciju, ili kada je intervenirano rukovodeći se iskustvenim znanjima a ne pozivajući se na konkretan članak Zakona, često te intervencije nisu bile prihvaćene zato što važeći Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini zabranjuje i govori o oblicima diskriminacije u samo osam oblasti društvenoga života i rada. Iskustvo Gender Centra daje dovoljno razloga da se pokrene inicijativa za izmjene i dopune Zakona u ovome smislu, barem u razini obrađivanja svih onih oblasti koje su prepoznate kao ključne u međunarodnim dokumentima što su na snazi u Bosni i Hercegovini, za koje već postoje međunarodne gender politike i razvijeni gender indikatori. Ovo, naravno, ne isključuje i potrebu daljnjeg poboljšanja teksta i u oblastima koje je Zakon već obradio. Često gender intervencije nisu prihvaćene s obrazloženjem da bi takva vrsta intervencije zahtijevala određena finansijska sredstva, koja u tom momentu nije moguće osigurati.

Aktivnosti Gender Centra, u smislu usuglašavanja politika s gender pravnim okvirom, u pravilu su se odnosile na federalnu razinu. Sukladno svojim ograničenim kapacitetima, stručna pomoć nižim razinama vlasti pružana je samo u pojedinim slučajevima, na njihov zahtjev.

Kao što se vidi i iz samog izvješća, veliki je problem na kantonalnoj i općinskoj razini, budući da ne postoji zakonom uređena obveza osnivanja gender institucionalnih mehanizama na tim razinama. Osim toga, postoji kroničan nedostatak gender znanja kao i nepostojanja redovite prakse gender analize, planiranja i usuglašavanja s gender pravnim okvirom (kantonalna i općinska razina). Imajući u vidu način na koji su Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine podijeljene mjerodavnosti različitih razina vlasti, od suštinske je važnosti uključivanje gender analize i planiranja, kao obvezujuće redovite prakse, upravo na kantonalnoj i lokalnoj razini. Dok je Gender Centar aktivno radio na uspostavi i stručnim obukama tih tijela i većinu svojih kapaciteta usmjeravao na njih, tijela za jednakopravnost spolova ovih razina vlasti provodila su konkretne aktivnosti usklađene s programskim ciljevima Gender Centra. Uspostavljena ad hoc tijela na kantonalnoj razini, od kojih se očekivalo uspostavljanje redovite prakse gender analize i planiranja, u međuvremenu su potpuno prestala s radom u devet kantona, tako da uopće nije moguće u ovome momentu bilo što reći o razini usuglašenosti kantonalnih propisa sa Zakonom. Pojedini dijelovi izvješća imaju određene informacije koje su dobivene obradom odgovora na upitnike, međutim, njihova ocjena da su propisi usuglašeni sa Zakonom ostaje veliko pitanje, kada većim dijelom ne daju obrazloženja kojim propisima i u kojim dijelovima i na koji način je izvršena gender intervencija. Ista je stvar i s općinskom razinom, zanemarljivo mali broj općina uopće pridaje važnost ovoj problematici, a vidljiv je i nedostatak znanja i vještina iz oblasti gendera. Sve ovo ukazuje također na potrebu dopune postojećeg Zakona, kojom bi se jasno definirali oblici i mandati gender mehanizama na kantonalnoj i općinskoj razini, na način na koji je to već urađeno za Agenciju za ravnopravnost spolova u BiH i entitetske gender centre.

⁶ Gender analiza i planiranje identificiraju razlike i nejednakopravan položaj između muškaraca i žena i to su sredstva za identificiranje različitih uloga i potreba žena i muškaraca koja se koriste pri izradi i implementaciji konkretnih mjera za promoviranje jednakih mogućnosti i prava i za muškarce i za žene, što je i osnovni preduvjet za njihovu uspješnost.

Analizom odgovora, bez obzira na razinu vlasti, mogu se generalno izvući sljedeće činjenice⁷:

-Nisu doneseni programi mjera radi postizanja jednakopravnosti spolova u svim oblastima i na svim razinama vlasti.⁸ Razloga za ovo je više: nedostatnost znanja o gender konceptu, neodgovoran odnos prema zakonskim obvezama, nedostatak finansijskih i drugih resursa, nedostatna senzibilnost za ovu problematiku kroz preovladavanje stereotipa i sl. Stoga Gender Centar predlaže da se Zakon dopuni i da precizira osnovne elemente programa, vrste mjera koje će doprinijeti poboljšanju gender jednakopravnosti i eliminaciji diskriminacije na temelju spola, kao i način njihovog uvezivanja s već usvojenim drugim strategijskim dokumentima koji bi trebali sadržavati ili sadržavaju gender komponentu.

- Nepoštovanje članka 18. Zakona⁹, zbog čega i dalje imamo kroničan nedostatak sektorskih gender statistika, bez kojih nije ni moguće raditi gender analizu i gender planiranje, izradu izvješća o stanju jednakopravnosti spolova, definiranje gender razvojnih indikatora i njihovo praćenje i sl. Iz tog razloga Gender Centar predlaže da se svi mjerodavni propisi usklade s člankom 18. Zakona, u dijelu kojim se reguliraju pitanja prikupljanja i obrade administrativnih podataka, vođenja baza podataka, registara i sl. Time bi se znatno obogatio i sadržaj zvanične gender statistike koju prikuplja, obrađuje i objavljuje Federalni zavod za statistiku.

- Veliki je nedostatak znanja o gender konceptu, međunarodnom i domaćem pravnom okviru za gender. Tim više treba sustavno prići ovome problemu i nerealno je očekivati od Gender Centra da sa svojim ograničenim kapacitetima odgovori na ove potrebe za cijelu Federaciju BiH. Budući da su svi anketirani tražili od Gender Centra upravo različite vidove obuka za nova prijeko potrebna znanja iz ove oblasti, Gender Centar ponovno aktualizira inicijativu da se ove vrste obuka trebaju provoditi u okviru Agencije za državnu službu Federacije BiH, da se planiraju u njihovim programima obuka, te osiguraju i potrebna sredstva za provođenje tih programa obuke. Gender Centar je spreman pružiti stručnu pomoć kod kreiranja modula za obuku i odabira odgovarajućeg trenerskog osoblja. Ove bi obuke morale biti kontinuirane, dostupne i obvezatne za sve državne službenike na svim razinama vlasti u Federaciji BiH. Isto tako, kod upošljavanja novih državnih službenika, u mjerodavne propise treba ugraditi osnovni domaći i međunarodni pravni okvir za gender kao i temelje gender koncepta, kako bi se ova tematika uvrstila u postojeće procedure obavljanja ispita općeg znanja i stručnog ispita, za što je također Gender Centar spreman pružiti potrebnu stručnu pomoć

- U dijelu izvješća naročita pozornost posvećena je provođenju članka 15. Zakona¹⁰. Da se zaključiti da još uvijek postoji diskriminacija i nejednakopravno sudjelovanje žena na mjestima odlučivanja svih razina vlasti i svih oblika organiziranja. Stoga Gender Centar prepoznaje potrebu jasnijeg definiranja ovoga specifičnog oblika diskriminacije na temelju spola, te predlaže jasnije definiranje odredbe članka 15. Zakona. Radi dosljedne implementacije ovoga načela da se zaključiti da su nužne i izmjene Izbornoga zakona u Bosni i Hercegovini u ovom

⁷ gender mehanizmi, organi državne uprave, udruge, zavodi i sl.

⁸ Članak 21. Zakona glasi: «Nadležni će organi vlasti na svim razinama poduzeti sve odgovarajuće i potrebne mjere radi provođenja odredbi propisanih ovim zakonom po oblastima, uključujući, ali ne ograničavajući se na: donošenje programa mjera radi postizanja jednakosti spolova u svim oblastima i na svim razinama vlasti; donošenje novih, ili izmjenu postojećih zakona radi usklađivanja s odredbama ovoga zakona; osigurati sudsku zaštitu kako građansku, tako i kaznenu, u svim slučajevima povrede odredbi ovoga zakona; osigurati vođenje statističkih podataka razvrstanih po spolu u svim gospodarskim subjektima, privatnim i državnim poduzećima, državnim i javnim organizacijama i institucijama kao i pristup ovim informacijama

⁹ Članak 18. Zakona glasi: »Svi statistički podaci i informacije koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju u državnim organima na svim razinama, javnim službama i ustanovama, državnim i privatnim poduzećima i ostalim subjektima moraju biti prikazani po spolu. Statistički podaci i informacije, koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju, sukladno stavku 1. ovoga članka, moraju biti sastavni dio statističke evidencije i dostupni javnosti.

¹⁰ Članak 15. Zakona glasi: «Državna tijela i tijela lokalne samouprave, upravljačka tijela kompanija, političke stranke i ostale neprofitne organizacije osigurati će i promovirati jednakopravnu zastupljenost po osnovi spola u upravljanju i procesu odlučivanja. Radi postizanja cilja iz stavka 1. ovoga članka, mjerodavne vlasti sačinjavati će posebne programe i planove koji će biti korišteni radi poboljšanja spolne zastupljenosti u organima vlasti na svim razinama, uključujući sudbenu, zakonodavnu i izvršnu vlast, kao i sve ostale javne službe, povjerenstva i odbore, uključujući i sudjelovanje u tijelima koja predstavljaju državu na međunarodnoj razini, u pravilu će odražavati jednakopravnu zastupljenost spolova.

smislu, te i drugih propisa kojima će se uvesti obveze poštivanja ovih načela unutar organiziranja i djelovanja političkih stranaka na način uvođenja stimulaturnih financijskih i drugih mjera za stranke koji u potpunosti primjenjuju gender standarde za manje zastupljeni spol. Radi dosljedne primjene članka 15. Zakona Gender Centar sugerira da je potrebno izmijeniti i dopuniti mjerodavne propise koji reguliraju postupak vladinih i drugih imenovanja, od entitetske do općinske razine.

- Evidentan je nedostatak primjene gender koncepta u proračunskom sustavu Federacije Bosne i Hercegovine. Veoma mali broj državnih organa razumije koncept gender odgovornog proračuna, te se u tom smislu ne poduzimaju bilo kakvi koraci. Iako je Gender Centar pokrenuo inicijativu za izradu Akcijskoga plana za uvođenje gender odgovornih proračuna u Federaciji Bosne i Hercegovine, za koje su pribavljena mišljenja od mjerodavnih ministarstava, ukazuje se potreba za dogradnjom postojećeg Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini uvođenjem novog poglavlja koje će razraditi gender jednakopravnost u oblasti javnih financija.

- I na kraju, može se konstatirati da i ovo izvješće bilježi određeni napredak u provedbi Zakona. To se naročito može vidjeti iz dijela izvješća koji govori o aktivnostima Gender Centra, kao vodećeg mehanizma za primjenu načela jednakopravnosti spolova u Federaciji Bosne i Hercegovine. Kako bi taj napredak u što skorije vrijeme dostigao planirane učinke, kao posebno bitno je istaći potrebu usuglašavanja mjerodavnih propisa koji reguliraju mandate organa i tijela državne uprave sa Zakonom, na način da se propiše obveza ministarstava, uprava i ustanova svih razina vlasti da osiguraju i promoviraju jednakopravnu zastupljenost spolova u svome radu na način da će: donositi programe mjera radi postizanja gender jednakopravnosti u svim područjima koja su im u djelokrugu rada, predložiti nove ili inicirati usuglašavanje postojećih propisa iz njihove mjerodavnosti, radi usuglašavanja s odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH i međunarodnim gender standardima na temelju međunarodnih dokumenata koji su sastavni dio Ustava i koji su ratificirani od mjerodavnih institucija u BiH, osigurati da svi statistički podaci i informacije koje prikupljaju, evidentiraju i obrađuju budu razvrstani po spolu, te da na temelju njihove analize uključe gender analizu i planiranje u sve faze izrade i predlaganja politika, strategija, programa i mjera iz svoga djelokruga.

II. AKTIVNOSTI INSTITUCIONALNIH GENDER MEHANIZAMA I OSTALIH AKTERA/PARTNERA NA PROVEDBI ZAKONA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Institucionalni gender mainstreaming mehanizmi (IGMM) uspostavljeni su kao dio ukupnog nastojanja ostvarenja poboljšanja stanja jednakopravnosti žena i muškaraca u Bosni i Hercegovini. Ta aktivnost realizirana je u vrijeme kada pitanja ostvarenja jednakopravnosti spolova nisu smatrana razvojnim prioritetom.

IGMM danas se sastoji od zakonodavnih i izvršnih, trajnih i *ad hoc* radnih tijela. Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini uspostavlja se Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine i potvrđuju institucionalni gender mainstreaming mehanizmi-entitetski gender centri i povjerenstva na svim razinama zakonodavne i izvršne vlasti države Bosne i Hercegovine. Oni danas uključuju:

- Povjerenstvo za ostvarivanje jednakopravnosti spolova Zastupničkoga doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine,
- Povjerenstvo za jednakopravnost spolova Zastupničkoga doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine i Povjerenstvo za jednakopravnost spolova Doma naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine;
- Odbor za jednake mogućnosti Narodne skupštine Republike Srpske,
- Agenciju za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine,
- Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine;
- Gender centar Republike Srpske;
- Povjerenstva/odbore za jednakopravnost spolova kantonalnih skupština i kantonalnih vlada¹¹;
- Povjerenstva za jednakopravnost spolova općinskih vijeća/skupština općina i ureda načelnika općina¹²,
- Povjerenstva za jednakopravnost spolova Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.
- Nominirane osobe za gender pitanja u organima državne uprave¹³

1. Aktivnosti Gender Centra na provedbi Zakona

Shodno Uredbi o osnivanju Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 58/00 i 64/05), i članku 25. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj 16/03), Gender Centar je obavljao poslove i zadaće na provedbi Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, a koji proizilaze iz:

- djelatnosti Gender Centra;

¹¹ Gender Centar je tijekom 2005.g. poduzeo niz aktivnosti da se u okviru kantonalnih vlada uspostave gender odbori, kao stalna radna tijela vlada sastavljena od po dva predstavnika svih ministarstava. Ova je inicijativa je djelomice prihvaćena, tako da su sve kantonalne vlade donijele rješenja o uspostavi tih odbora, ali kao privremenih radnih tijela. Rezultat toga je da trenutačno djeluje i vrlo je aktivan jedino Koordinacijski odbor Unsko-sanskog kantona.

¹² Na području Federacije Bosne i Hercegovine uspostavljena su pri svim općinskim vijećima povjerenstva koja u svome mandatu imaju gender problematiku, u većini slučajeva se u svom nazivu i mandatu odnose samo na jednakopravnost spolova, a u nekoliko slučajeva je mandat proširen s ljudskim pravima, pitanjima mladih i sl. Nakon posljednjih provedenih lokalnih izbora došlo je do promjene njihovih sastava, te je u većini povjerenstava već imenovano novo članstvo. Praksa uspostavljanja tijela pri uredu načelnika općina još uvijek nije dovoljno zaživjela, tako da možemo govoriti o samo nekoliko općina.

¹³ Od samog osnivanja Gender Centra, krenulo se s praksom suradnje s federalnim ministarstvima putem nominiranih državnih službenika za gender pitanja od strane ministara (1M i 1Ž). S vremenom se desilo da je veći broj nominiranih osoba iz raznih razloga napustio radna mjesta unutar tih ministarstava, tako da Gender Centar upravo radi na nominiranju novih osoba, što već daje dobre rezultate, iz mjeseca u mjesec se povećava broj ministarstava koja pružaju potporu aktivnostima Gender Centra i kroz imenovanje osoba za gender pitanja.

- ovlasti na temelju Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini;
- «Politika djelovanja i osnovne strategije Vlade Federacije BiH u mandatnome razdoblje 2007.-2010. godina»;
- Operativnog plana rada Vlade Federacije Bosne i Hercegovine za 2008.godinu;
- Gender akcijskoga plana Bosne i Hercegovine 2007 - 2012;
- međunarodnih obveza na temelju članstva u međunarodnim organizacijama i potpisanih međunarodnih dokumenata po kojima se treba postupati i izvješćivati.

Radi praćenja i nadgledanja provedbe Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini i poštivanja obveza po međunarodnim dokumentima, Gender Centar je poduzeo sljedeće aktivnosti:

1.1. Praćenje usklađenosti federalnih propisa sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini i međunarodnim dokumentima kojim se tretiraju pitanja ravnopravnosti spolova u pojedinim oblastima društvenog života

- analiza Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini i izrada stručnog mišljenja radnoj skupini ustanovljenoj na državnoj razini radi izmjena i dopuna ovoga zakona, u čijem sastavu je i ravnateljica Gender Centra;
- analiza i izrada stručnog mišljenja na radnu verziju Zakona o izmjeni i dopuni Zakona o radu te sudjelovanje u radu Radne skupine za izradu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o radu koju je imenovao federalni ministar rada i socijalne politike;
- analiza i izrada stručnog mišljenja na Prijedlog zakona o zdravstvenoj zaštiti;
- analiza i izrada stručnog mišljenja na Nacrt zakona o sigurnosti i zdravlju na radu;
- analiza i izrada stručnog mišljenja na Nacrt zakona o obrtu i obrtu sličnim djelatnostima;
- analiza Zakona o turističkoj djelatnosti i Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti;
- analiza i izrada stručnog mišljenja na Prednacrt zakona o uzimanju i presađivanju ljudskih organa i tkiva u svrhu liječenja;
- analiza i izrada stručnog mišljenja na Dokument politike zaštite djece bez roditeljskog staranja i obitelji pod rizikom od razdvajanja u Federaciji Bosne i Hercegovine 2006.-2016. godine;
- analiza i izrada stručnog mišljenja na Strateški plan razvitka zdravstva u Federaciji Bosne i Hercegovine u razdoblju od 2008. do 2018. godine;
- analiza odredaba Uredbe o pravilima stegovnoga postupka za stegovnu odgovornost državnih službenika u organima državne službe u Federaciji Bosne i Hercegovine, te traženje mišljenja od mjerodavnoga ministarstva o provedbi pojedinih odredaba što su se pokazale kao ograničavajuće u primjeni na konkretnim slučajevima;
- analiza i izrada stručnog mišljenja na statute Općine Zenica i Općine Zavidovići
- analiza i izrada stručnog mišljenja na Prijedlog odluke o utvrđivanju osnovnog paketa zdravstvenih prava;
- analiza i izrada stručnog mišljenja na Prijedlog odluke o maksimalnim iznosima izravnoga sudjeovanja osiguranih osoba u troškovima korištenja pojedinih vidova zdravstvene zaštite u osnovnom paketu zdravstvenih prava;
- inicijativa za izmjene i dopune Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom, u smislu da se žrtva nasilja u obitelji i žrtva trgovine ljudima definira kao korisnik socijalne skrbi;
- inicijativa za usuglašavanje Pravilnika o primjeni Zakona o porezu na dohodak Federalnom ministarstvu financija i Poreznoj upravi Federacije Bosne i Hercegovine u dijelu koji se odnosi na sadržaj obrazaca, s člankom 18. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

Nakon izvršene analize, izrade stručnih mišljenja i inicijativa Gender Centra radi izmjene i usklađivanja propisa sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini,

ustanovljeno je da u nekim propisima uopće nema potrebe za konkretnom gender intervencijom, dok su u svim ostalim slučajevima izrađena stručna mišljenja i dati konkretni prijedlozi za izmjenu i dopunu zakona i podzakonskih akata, koji su u postupku usvajanja u potpunosti prihvaćeni (npr. svi propisi iz oblasti zdravstva), dok se propisi iz drugih oblasti u kojim je urađena gender intervencija još uvijek nalaze u parlamentarnoj proceduri.

1.2. Postupanje prema Poslovniku o postupku i mjerama Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine u svezi s povredama Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini

Sukladno čl.25. st.5. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, Gender Centar je donio Poslovnik o postupku i mjerama Gender Centra u svezi s povredama Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini («Službene novine Federacije BiH», broj: 73/06).

U svim predmetima pokrenutim po zahtjevima stranaka za ispitivanje kršenja povreda Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini poduzete su potrebne radnje predviđene Poslovnikom o postupku i mjerama Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine u svezi s povredama Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

Postupano je u sljedećim predmetima:

- postupanje u predmetu po zahtjevu stranke radi ispitivanja povreda Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini u pitanjima iz oblasti obiteljskih odnosa;
- postupanje u tri predmeta po zahtjevu stranaka radi ispitivanja povreda Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini u postupku konkursne procedure Agencije za državnu službu Federacije Bosne i Hercegovine;
- postupanje u predmetu po zahtjevu stranke radi ispitivanja povreda Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini u pitanjima iz oblasti radnih odnosa – mobbing;
- postupanje u predmetu po zahtjevu stranke radi ispitivanja povreda Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini u pitanjima iz oblasti obiteljskih odnosa - psihičko nasilje u obitelji;
- postupanje u predmetu po zahtjevu stranke radi ispitivanja povreda Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini u pitanjima iz oblasti radnih odnosa – nezakonit otkaz i psihičko zlostavljanje na radnome mjestu – mobbing.

U navedenim slučajevima u tri predmeta donesen je zaključak kojim je postupak ispitivanja povreda Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini okončan, dok se u preostala tri predmeta Gender Centar oglasio nemjerodavnim i cjelokupan predmet prosljedio mjerodavnim organima na postupanje.

1.3. Aktivnosti na provedbi Gender akcijskoga plana Bosne i Hercegovine

Gender akcijski plan Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu GAP BiH), kao petogodišnju strategiju za gender mainstreaming u Bosni i Hercegovini, usvojilo je Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, 14. rujna 2006. godine.

Glavni cilj GAP-a BiH je da: „definira strategije i realizira programske zadaće u cilju ostvarenja jednakopravnosti žena i muškaraca u Bosni i Hercegovini“, sa sljedećim zajedničkim strateškim ciljevima u svim oblastima rada, definiranim u dokumentu GAP-a:

- usklađivanje zakonodavstva u svakoj oblasti s domaćim i međunarodnim pravnim standardima za jednakost i jednakopravnost spolova;
- unapređenje baza podataka, istraživanja i socio-ekonomske analize stanja jednakopravnosti spolova u svakoj oblasti;
- edukacija i podizanje svijesti javnosti o potrebi uvođenja jednakopravnosti spolova u sve oblasti života i rada;
- izgradnja kapaciteta i poticanje aktivne suradnje i participatornog pristupa svih institucionalnih i vaninstitucionalnih aktera u Bosni i Hercegovini.“

Gender akcijski plan sadrži 15 oblasti u kojima su precizirane mjere i aktivnosti za poboljšanje jednakopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

Gender Centar je sukladno dinamičkom planu projekta “Jačanje kapaciteta gender mainstreaming mehanizama u Bosni i Hercegovini za uspostavu Fonda za implementaciju GAP-a BiH (FIGAP)”¹⁴ sudjelovao u svim aktivnostima provedbe projekta, formiran je Operativni tim od tri službenika/ice koji je uz redovite aktivnosti Gender Centra sudjelovao i u sljedećim aktivnostima:

- razvijanje očekivanih rezultata,
- izrada logičke matrice FIGAP-a,
- sudjelovanje na obukama u svezi s razvijanjem vještina za projektno i programsko upravljanje,
- sudjelovanje na obuci za pripremu projektnih prijedloga za IPA fondove,
- razvijanje strategija i analiza aktera,
- definiranje zadaća za prvu godinu implementacije,
- izrada indikatora i definiranje izvora verifikacije,
- definiranje rizika i pretpostavki,
- definiranje aktivnosti i način njihove implementacije,
- sudjelovanje u izradi Sporazuma o zajedničkom financiranju i nazočnost sastancima s donatorima gdje su prezentirani dostignuti rezultati.

Kraj godine je uključivao i sudjelovanje u izradi projektnih zadaća za 2009. godinu, nakon čega se očekuje potpisivanje Sporazuma i dostupnost donatorskih sredstava u 2009. godini, radi konkretne implementacije FIGAP programa, prema godišnjim planovima rada koje će podnijeti institucionalni gender mehanizmi upravljačkim tijelima FIGAP-a na odobrenje. Projektnim dokumentom su predviđene aktivnosti na provedbi Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini na području Federacije Bosne i Hercegovine.

¹⁴ Švedski institut za javnu administraciju (SIPU International), u suradnji sa IBHI BiH, odabran je na tenderu koji je raspisala SIDA za realizaciju projekta pod nazivom „Jačanje kapaciteta gender mainstreaming mehanizama u Bosni i Hercegovini za uspostavu Fonda za implementaciju Gender akcijskoga plana u Bosni i Hercegovini (FIGAP), projekta Agencije za ravnopravnost spolova u Bosni i Hercegovini koji provodi u partnerstvu s entitetskim gender centrima. Projekat se implementira u razdoblju svibanj 2008. - svibanj 2009. godine.

1.4. Aktivnosti na uvođenju gender senzitivnih/odgovornih proračuna

Povjerenstvo za jednakopravnost spolova Zastupničkoga doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine donijelo je Zaključak, koji je u obliku izvješća podnesen Zastupničkomu domu Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, kako glasi:

«Izvršiti analizu Zakona o proračunima, Zakona o proračunskome sustavu i Zakona o izvršenju proračuna u Federaciji Bosne i Hercegovine sa gender aspekta, te inicirati izmjene i dopune ovih zakona, kako bi se precizno propisala procedura pripreme proračuna, uvodeći obvezu gender planiranja i analize, a što je sukladno preporukama UN CEDAW Komiteta»¹⁵.

Na temelju ovoga zaključka, Gender Centar je oformio ekspertnu radnu skupinu za identifikaciju i gender analizu propisa koji reguliraju proračunski proces na entitetskoj i lokalnoj razini, radi njihovog usuglašavanja sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini i načelima jednakosti i jednakopravnosti spolova u sferi javnih financija, kako su tretirani međunarodnim dokumentima i usvojenom praksom Vijeća Europe. Radna skupina je dobila zadaću da do kraja kalendarske 2008.godine:

- identificira i prikupi sve zakonske i podzakonske akte (uključujući i interne procedure, instrukcije, obrasce i tome slično) koji reguliraju proračunski proces na razini Federacije Bosne i Hercegovine
- analizira zakonske i podzakonske akte (uključujući i interne procedure, instrukcije, obrasce i tome slično) koji se koriste u pripremi i planiranju, predlaganju, usvajanju, realiziranju, monitoringu, transparentnosti i reviziji proračuna Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, grada i općina, s ciljem uvođenja gender analize i gender planiranja
- identificira ključne aktere proračunskog procesa na razini Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, grada i općina i izvrši gender analizu propisa koji reguliraju njihov djelokrug rada i ulogu u tom procesu, s ciljem uvođenja gender osjetljivih/odgovornih proračuna
- da sačini prijedloge, nakon izvršene analize, za poduzimanje narednih aktivnosti radi uvođenja gender osjetljivih/odgovornih proračuna na razini Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, grada i općina.

Gender Centar je tijekom rada povjerenstava održao sastanke s uredima DFID-a¹⁶ i UNIFEM-a¹⁷ u Sarajevu, na kojima su razmijenjene informacije o poduzetim aktivnostima na uvođenju gender senzitivnog proračuna (u daljnjem tekstu GSB) i okvirno dogovorena suradnja na narednim aktivnostima.

Radna skupina izvršila je analizu propisa koji reguliraju proračunski proces u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao i set propisa koji reguliraju mandate aktera proračunskoga procesa, te na temelju njih izradila preporuke.

Izvješće o radu povjerenstva s preporukama je u obliku informacije s prijedlogom zaključaka upućen na Vladu Federacije Bosne i Hercegovine radi usvajanja.

¹⁵ Bosna i Hercegovina je tek na početku kreiranja svoje prakse, modela i specifičnog puta ka gender osjetljivim proračunima, prilagođenog trenutačnoj situaciji. Gender Centar je već pokrenuo niz aktivnosti, prikupljajući međunarodna i iskustva iz regiona, te dokumente Vijeća Europe i Europske unije na temu kreiranja javnih proračuna s gender perspektivom. Nakon provedenih prvih obuka i uspostavljanja radnih skupina, urađen je i priručnik „Gender osjetljivi budžeti/proračuni - mogućnosti za smanjenje siromaštva u Bosni i Hercegovini“. U suradnji sa NVO sektorom radilo se na obukama lokalnih struktura i data je stručna pomoć pri izradi priručnika „Preporuke i smjernice za uvođenje rodne perspektive u lokalne budžete/proračune u Bosni i Hercegovini“ koji je realizirala „VESTA“ Tuzla uz potporu UNIFEM-a, te je u GAP BiH (usvojen od Vijeća ministara na sjednici 14.09.2006.godine) posvećeno posebno poglavlje IV „Gender senzitivni proračuni“ s prijedlogom mjera i aktivnostima čiji je osnovni cilj donošenje gender senzitivnih procedura pripremanja, predlaganja, usvajanja i izvršavanja proračuna na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini.

¹⁶ UK Department of International Development

¹⁷ United Nations Development Fund for Women

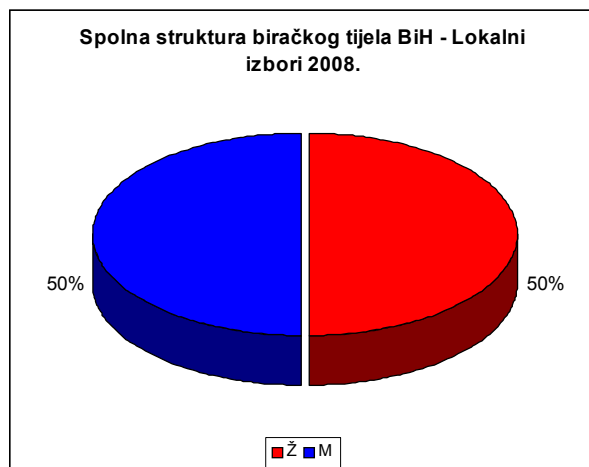
1.5. Aktivnosti u oblasti javnoga života

Prema članku 15. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, značajnu ulogu u stvaranju uvjeta za jednakopravno sudjelovanje oba spola u procesu odlučivanja imaju i političke stranke¹⁸. Prvi i najvažniji korak je promoviranje značaja načela jednakopravnosti spolova u svim fazama odlučivanja, što uključuje i obvezu osiguravanja jednakopravne zastupljenosti oba spola u tom procesu. Prema podacima kojima raspolaže Gender Centar, parlamentarne stranke u Federaciji Bosne i Hercegovine ovom su pitanju pristupile različito. Jedan broj političkih stranaka je u svojim aktima definirao svoje obveze u cilju postizanja jednakosti i jednakopravnosti spolova u praksi (procenat sudjelovanja žena i muškaraca u stranačkim tijelima i dr.), dok u okviru nekih političkih stranaka djeluje forum žena, kao interesno organiziranje žena u okviru političkog djelovanja te stranke. U okviru priprema za listopadske izbore, Gender Centar je izradio prigodne spotove koji su upućeni svim političkim strankama kao i sredstvima informiranja s osnovnom porukom da jednakopravno sudjelovanje žena i muškaraca u procesu odlučivanja brže integrira Bosnu i Hercegovinu u Europsku uniju. Jedan broj nevladinih organizacija koje djeluju na području čitave Bosne i Hercegovine je također u predizbornim aktivnostima lobirao, bolje reći ukazivao široj bosanskohercegovačkoj javnosti na prednosti uključivanja većeg broja žena u proces donošenja odluka na lokalnoj razini. Međutim, sve te aktivnosti ne dovode do povećanja broja žena u zakonodavnim i izvršnim tijelima vlasti. Ilustrativan su primjer i rezultati lokalnih izbora održanih u listopadu 2008. godine¹⁹.

Lokalni izbori – 2008. godine²⁰

Tabela 1 - Spolna struktura biračkog tijela²¹

Spolna struktura biračkog tijela		
Žene	Muškarci	ukupno
1.513.836 (50,05%)	1.510.291 (49,95%)	3.024.127

Podaci o spolnoj strukturi biračkog tijela Bosne i Hercegovine pokazuju da su žene brojnije, odnosno da je 3.545 više žena nego muškaraca u biračkom tijelu.

18 Upitnik dostavljen: Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine, Stranka demokratske akcije, Stranka za Bosnu i Hercegovinu, Narodna stranka Radom za boljitak, Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine, Hrvatska demokratska zajednica 1990, HSS-NHI, BPS, BOSS, HSP – Đapić dr. Jurišić, Demokratska narodna zajednica, Hrvatska narodna zajednica i Hrvatska kršćanska demokratska unija, a odgovorili su Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine, HSS-NHI i Stranka za Bosnu i Hercegovinu.

¹⁹ Izvor podataka: Sedišnje izborno povjerenstvo

²⁰ Lokalni izbori 2008. godine obuhvataju izbore za: općinska vijeća/skupštine općina, Gradsko vijeće Grada Mostara i Skupštinu Grada Banja Luka, načelnike u svim općinama i gradonačelnika Grada Banja Luka.

²¹ Izvor podataka: Središnje izborno povjerenstvo Bosne i Hercegovine.

Tabela 2 – Ovjereni i izabrani kandidati za lokalne organe u Bosni i Hercegovini – studeni 2008.²²

Red. br.	Ovjereni kandidati za lokalne organe vlasti								Izabrani kandidati za lokalne organe						
	Broj ovjerenih kandidata za lokalne organe vlasti			Starosna struktura kandidata za lokalne organe vlasti					vijeća/skupštine			načelnici			
1				do 30 godina		preko 30 godina									
2	ukupno	žene		ukupno	žene		ukupno	žene		ukupno	žene		ukupno	žene	
		broj	%		broj	%		broj	%		broj	%		broj	%
3	29.043	10.245	35,28	7.049	3.920	55,61	21.994	6.325	28,75	3.182	477	15	140	4	2,85

Iz podataka o spolnoj strukturi ovjerenih kandidata za lokalne izbore vidljivo je da je 35,28% žena kandidatkinja, te da je među kandidatima do 30 godina starosti veći broj žena (55,61%) u odnosu na broj muškaraca (44,39%).

Spolna struktura biračkog tijela u Bosni i Hercegovini (3.545 više žena), na prvi pogled, odnosno bolje reći osobe koje ne poznaju stanje u Bosni i Hercegovini upućivalo bi na zaključak da će u lokalne organe vlasti biti izabran broj žena na temelju kojeg bi se moglo reći da je primijenjen europski standard (najmanje 40% jednog spola) u sastavu općinskih organa vlasti. Međutim, rezultati izbora pokazuju da je na lokalnoj razini izabrano oko 15%, što nije ni približno europskom standardu, a čak je smanjen i postotak u odnosu na izbore 2004. godine. Na ovim izborima političke stranke u Federaciji Bosne i Hercegovine kandidirale su žene za načelnice samo u 19 općina, i to ukupno 21 kandidatkinja, što je 6% u odnosu na ukupan broj kandidata - muškaraca. Rezultati izbora još su porazniji, jer je izabrana samo jedna načelnica (Općina Drvar). Od ukupno 113 političkih stranaka i koalicija koje su sudjelovale u ovim izborima, samo njih 11 je u 18 općina na svojim listama predložilo veći broj žena kandidatkinja nego muškaraca – kandidata. Rezultati izbora za lokalne organe vlasti, kao i obveze utvrđene Državnim planom akcije za provedbu Pekinške deklaracije s Platformom za akciju podstaklo je Gender Centar da u 2008. godini pokrene aktivnosti u cilju animiranja žena u političkim strankama u procesu dosljednije primjene načela jednakopravnosti spolova u praksi.

Još jedno pitanje vezano uz sudjelovanje žena u javnom i političkom životu postaje iz dana u dan sve aktualnije, a odnosi se na primjenu Zakona o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 34/03). Naime, ovim je zakonom propisan postupak imenovanja organa i tijela koje imenuju nmjerodavni organi u Federaciji Bosne i Hercegovine (od lokalne do federalne razine) uključujući i odgovarajuće upravne i nadzorne odbore. Ovim zakonom nije propisana obvezatna zastupljenost oba spola u organima i tijelima čija se imenovanja vrše po postupku propisanom ovim zakonom, što znači da ovaj zakon nije usklađen s odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini i s međunarodnim standardima kojim je utvrđen najmanji procenat sudjelovanja jednog spola u organu donošenja odluke (najmanje 40% jednog spola).

Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine je dostavljao u više navrata mjerodavnom federalnom ministarstvu inicijativu za izmjenama i dopunama ovoga zakona

²² Izvor podataka: Središnje izborno povjerenstvo Bosne i Hercegovine.

1.6. Aktivnosti na uvođenju gender perspektive kroz ustavne promjene u Bosni i Hercegovini

Gender Centar je pokrenuo provedbu Projekta "Zajedno do jednakopravnosti spolova, politika jednakih mogućnosti kroz ustavne promjene u Bosni i Hercegovini"²³, jer je jednakopravnost spolova temeljno ljudsko pravo i temelj svih drugih odnosa privatnog i društvenog života. Postojeće ustavne odredbe ne sadrže eksplicitne odredbe kojima bi se jamčila jednakopravnost spolova u oblasti obrazovanja, ekonomije, upošljavanja i rada, socijalne i zdravstvene zaštite, sporta i kulture, javnog života i medija. Također, međunarodni dokumenti koji su sastavni dio ustava sadrže obvezu svih razina vlasti države Bosne i Hercegovine da osiguraju jednakopravan položaj žena i muškaraca u svim oblastima društvenog života. Oni bi se trebali izravno i prioritarno primjenjivati u praksi rada organa vlasti, što, nažalost, nije slučaj, a naročito u radu pravosudnih organa.

Svrha Projekta je iniciranje integriranja načela jednakopravnosti spolova u ustave u Bosni i Hercegovini, kako bi se osigurala zaštita načela jednakopravnosti spolova, kao i prava svih osjetljivih i socijalno isključenih skupina.

U okviru Projekta održana su četiri seminara za povjerenstva parlamenata na državnoj i entitetskoj razini, kojima su, također, nazočili i predstavnici/e kantonalnih povjerenstava za jednakopravnost spolova, kao i predstavnici/e civilnoga sektora. Sudionici/e ovoga seminara bili su članovi/ce povjerenstava za jednakopravnost spolova u Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine, predstavnici/e kantonalnih povjerenstava za jednakopravnost spolova.

Rezultati seminara su sumirani i objavljeni kao publikacija, koja je prezentirana javnosti na promociji održanoj u Sarajevu.

1.7. Aktivnosti na uvođenju gender statistike

Odredbom članka 18. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini utvrđena je obveza po kojoj svi statistički podaci i informacije koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju u državnim organima na svim razinama, u javnim službama i ustanovama, državnim i privatnim poduzećima i ostalim subjektima moraju biti prikazani prema spolu.

Prikupljanje, obrada i publiciranje gender razvrstanih statističkih podataka je od ključne važnosti za sve institucionalne mehanizme za gender pitanja, u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti svih razina organiziranja, kao i za udruge civilnoga društva koje se bave ovom problematikom. Ispunjavanje preuzetih obveza po međunarodnim dokumentima, čiji smo potpisnici, iz oblasti jednakopravnosti spolova, podrazumijeva i redovito objavljivanje gender razvrstanih pokazatelja.

Dobra suradnja između Gender Centra i Federalnoga zavoda za statistiku rezultirala je i prijedlogom da Program provođenja statističkih istraživanja od interesa za Federaciju Bosne i Hercegovine za razdoblje 2006.-2009. godina sadrži i modul: Gender statistika, sredstvo kojim će se doći do prijeko potrebnih varijabli za gender statistiku. Na njihovo traženje, Gender Centar je dao mišljenje na Program statističkih istraživanja od interesa za Federaciju Bosne i Hercegovine za 2008. godinu.

Gender Centar je u svezi s uvođenjem gender statistike u 2008. godini sudjelovao na:

²³ Gender Centar se krajem 2007. godine obratio UNIFEM-u s projektom idejom i zahtjevom za njenim financiranjem. Nakon razrade projektnog dokumenta, Gender Centar je potpisao Ugovor o projektnoj suradnji s Razvojnim fondom za žene Ujedinjenih naroda, na temelju kojeg je odobren projekt pod nazivom „Zajedno do jednakopravnosti spolova, politika jednakih mogućnosti kroz ustavne promjene u Bosni i Hercegovini“. Projekt je financirao UNIFEM, a ukupna vrijednost iznosila je 30.000 \$.

- Konferenciji za prezentaciju rezultata Ankete o potrošnji domaćinstava u Bosni i Hercegovini za 2007.godinu;
- seminaru o temi "Nacionalne gender statistike", koji je posvećen sadržaju Ankete o radnoj snazi i prezentirao dosadašnja iskustva u izradi gender statistike;
- drugom sastanku proizvođača zvanične statistike u Bosni i Hercegovini, koji je imao za cilj nastavak suradnje i učinkovitiju koordinaciju u implementaciji statističkih standarda, metodologija i aktivnosti u prikupljanju podataka, kao i ostalih aktivnosti i implementaciji temeljnih načela zvanične statistike, u kojem je Gender Centar imao aktivnu ulogu, u smislu nastavka aktivnosti na razvitku gender statistike.

1.8. Suradnja s ostalim gender institucionalnim mehanizmima svih razina organiziranja u Bosni i Hercegovini na provedbi Zakona

Suradnja s ostalim gender institucionalnim mehanizmima uključivala je suradnju s povjerenstvima za jednakopravnost spolova oba doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, Agencijom za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Gender centrom Vlade Republike Srpske i ostalim gender institucionalnim mehanizmima zakonodavne i izvršne vlasti nižih razina organiziranja.

1.8.1. Suradnja s povjerenstvima za jednakopravnost spolova oba doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine

I tijekom ove godine Gender Centar je nastavio uspješnu suradnju s povjerenstvima za jednakopravnost spolova oba doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine. Suradnja se ogledala u sljedećem:

- pozivanje na sjednice povjerenstava pripremljenih po agendi predstojećeg sazivanja sjednica domova Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine. Gender Centar je pripremao mišljenja na dostavljane materijale i prezentirao ih povjerenstvima;
- nazočnost tematskim sjednicama po pozivu povjerenstava, te obrazlaganje stavova i mišljenja Gender Centra za pojedina pitanja;
- dato mišljenje na Akcijski plan prevencije i suzbijanja maloljetničke delinkvencije u Federaciji Bosne i Hercegovine;
- analizirani dokumenti s aspekta usklađenosti sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini i to „Informacija o inspekcijskom nadzoru privatnih visokoškolskih ustanova u Federaciji Bosne i Hercegovine s prijedlogom zaključaka“ i „Informacija o provedbi Bolonjskog procesa u Federaciji Bosne i Hercegovine sa zaključcima Vlade Federacije Bosne i Hercegovine“;
- analiza i izrada stručnog mišljenja na Prijedlog programa rada Zastupničkoga doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine za 2008. godinu s Listom prioriternih propisa u koje treba ugraditi gender komponentu;
- suradnja s povjerenstvima za jednakopravnost spolova na provedbi Projekta Zajedno do jednakopravnosti spolova kroz ustavne promjene u Bosni i Hercegovini;
- dostavljena i obrazložena stručna mišljenja Povjerenstvu za jednakopravnost spolova Zastupničkog doma Federacije Bosne i Hercegovine na Nacrt zakona o obrtu i obrtu sličnim djelatnostima i Strateški plan razvoja zdravstva u Federaciji Bosne i Hercegovine u razdobljeu 2008.-2018. godina;
- dostavljena i obrazložena stručna mišljenja na V. sjednici Povjerenstva za jednakopravnost spolova Doma naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine na Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o upošljavanju stranaca u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao i Nacrt zakona o sigurnosti i zdravlju na radu u Federaciji Bosne i Hercegovine;

- dostavljena i obrazložena stručna mišljenja na XIII. sjednici Povjerenstva za jednakopravnost spolova Doma naroda na Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o poticajima u razvitku malog gospodarstva i Zakon o obrtu i obrtu sličnim djelatnostima;
 - dostavljena i obrazložena stručna mišljenja na XII. sjednici Povjerenstva za jednakopravnost spolova Zastupničkoga doma Parlamenta Federacije na Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovama socijalne skrbi, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom;
 - sastavljeno detaljno izvješće o aktivnostima Gender Centra u predmetu po zahtjevu za ispitivanje povreda Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, te je on dostavljen Povjerenstvu za jednakopravnost spolova i Povjerenstvu za zaštitu ljudskih prava Zastupničkoga doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, na njihovo traženje;
 - izrada stručnog mišljenja na Prijedlog zakona o obrtu i obrtu sličnim djelatnostima;
 - analiza i izrada stručnog mišljenja na Prijedlog zakona o zdravstvenoj zaštiti;
 - analiza i izrada stručnog mišljenja na Prijedlog odluke o utvrđivanju osnovnog paketa zdravstvenih prava;
 - analiza i izrada stručnog mišljenja na Prijedlog odluke o maksimalnim iznosima izravnoga sudjelovanja osiguranih osoba u troškovima korištenja pojedinih vidova zdravstvene zaštite u osnovnom paketu zdravstvenih prava;
 - izrađena komparacija odredaba koje se tiču potpunog usvojenja iz Obiteljskoga zakona Federacije Bosne i Hercegovine, zakona Republike Hrvatske i Republike Srbije.
- Nakon detaljne analize svih usvojenih propisa objavljenih u Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine utvrđeno je da su uvažena stručna mišljenja i prijedlozi za izmjene propisa sa gender aspekta u svim propisima iz oblasti zdravstva. Međutim, propisi iz drugih oblasti u kojima je izvršena gender intervencija još uvijek se nalaze u parlamentarnoj proceduri usvajanja, pa se ne može utvrditi da li su prijedlozi usvojeni ili ne, dok u nekim oblastima (npr. turizam i ugostiteljstvo) uopće nije bilo potrebe za gender intervencijom.

1.8.2. Suradnja s Agencijom za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine i Gender centrom Vlade Republike Srpske

U okviru redovitog izvješćivanja o stanju jednakopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, ravnateljica Gender Centra je na press konferenciji predstavila „Izvješće o stanju spolova u 2007. godini za područje Federacije Bosne i Hercegovine“.

U svrhu razvitka procesa integriranja gender koncepta kao strategije i utvrđivanja tehnika i instrumenata za gender jednakost u bosanskohercegovačkom kontekstu, gender institucionalni mehanizmi državne i entitetske razine izvršne vlasti koordiniraju i sinhroniziraju svoj rad kroz djelovanje Koordinacijskoga tijela. Koordinacijsko tijelo čine ravnateljice Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine, Gender centra Republike Srpske i Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine. Koordinacijsko se tijelo sastajalo u pravilu jednom mjesečno, a agenda se utvrđivala prema prioritetnim aktivnostima zajedničkih aktivnosti aktualnim za to razdoblje, odnosno, međusobno se izvješćivalo o poduzetim aktivnostima unutar triju gender institucionalnih mehanizama.

Osim već navedenih zajedničkih aktivnosti na provedbi GAP-a BiH, projekta „Zajedno do jednakopravnosti spolova kroz ustavne promjene u Bosni i Hercegovini“, projekta „Rodno osjetljivi proračuni – dosadašnja iskustva i mogućnosti primjene“, te redovitih sastanaka međusobnog informiranja i koordinacije aktivnosti, suradnja se razvijala i u sljedećim aktivnostima:

- U okviru izrade Državne strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u obitelji za Bosnu i Hercegovinu za razdoblje 2008.-2010. godina, ravnateljica Gender Centra je, na temelju odluke Vlade Federacije Bosne i Hercegovine, imenovana u radnu skupinu formiranu na

državnom razini, za pripremu Nacrta državne strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u obitelji za Bosnu i Hercegovinu za razdoblje 2008.-2010. S tim u vezi, predstavnici Gender Centra su sudjelovali i u radu seminara pod nazivom „Savjetovanje s predstavnicima povjerenstava Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u vezi sa Strategijom za prevenciju i borbu protiv nasilja u obitelji za Bosnu i Hercegovinu za razdoblje 2008.-2010. godina”, u organizaciji Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, kao i na javnoj raspravi organiziranoj u Mostaru i Sarajevu na kojoj se raspravljalo o rješenjima predloženim u Nacrtu državne strategije.

- Ravnateljica Gender Centra je i članica radne skupine za izmjene i dopune Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini. U svezi s radom ove radne skupine Agencija za ravnopravnost spolova Bosni i Hercegovini je organizirala Konferenciju „Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, dosadašnja praksa i budući koraci“, kojoj su nazočili i predstavnici Gender Centra.

- Sudjelovanje na promociji publikacije „Gender jaz u bosanskohercegovačkim prihodima“, u organizaciji Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine.

- Tijekom 2008. godine održana su dva sastanka pravnik Gender Centra s pravicima Gender centra Republike Srpske i pravicima Agencije za ravnopravnost spolova u Bosni i Hercegovini, u svezi sa dosadašnjom praksom u ispitivanju slučajeva kršenja Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini i harmonizacijom propisa sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

1.8.3. Suradnja s ostalim gender institucionalnim mehanizmima zakonodavne i izvršne vlasti nižih razina organiziranja

Ova suradnja uključuje različite oblike pružanja stručne pomoći, kako slijedi:

- suradnja s Povjerenstvom za jednakopravnost spolova Općinskog vijeća Srebrenik, sudjelovanje u radionici na kojoj je razmatran način izrade i sadržaj programa iz članka 21. stavak 1. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, čiji će Nacrt ovo povjerenstvo predložiti Općinskom vijeću;

- suradnja i pružanje stručne pomoći pojedinim općinskim povjerenstvima, povjerenstvima Gradskoga vijeća Grada Mostara u realizaciji aktivnosti iz njihovog programa rada, te prezentacija gender koncepta i pravnoga okvira Povjerenstvu za jednakopravnost spolova Gradskoga vijeća Grada Mostara u okviru tematske sjednice “Jednakopravnost spolova – značaj za održivi razvitak društva”;

- održana jednodnevna obuka za sve državne službenike Općine Centar Sarajevo o domaćem i međunarodnom pravnom okviru za gender i njihovoj primjeni - u organima lokalne uprave i samouprave, na poziv tajnika Općine Centar.

1.9. Suradnja s ostalim organizacijama i organima na provedbi Zakona

- suradnja s Direkcijom za ekonomsko planiranje (DEP) na izradi periodičnih i finalnog izvješća stupnja implementacije SRS-a (Srednjoročna razvojna strategija Bosne i Hercegovine 2004-2007) i završnog Izvješća o implementaciji mjera SRS-a u dijelu koji se odnosi na provedbu Zakona i uvođenja načela jednakosti i jednakopravnosti spolova;

- sudjelovanje na seminaru u organizaciji Centra za edukaciju sudaca i tužitelja na temu jednakopravnost spolova koji je održan u Gračanici. Na seminaru su bili nazočni suci i tužitelji, kao i predstavnici centara za socijalni rad s područja Tuzlanskoga kantona;

- sudjelovanje na konzultacijama o tranzicijskoj pravdi pod nazivom „Suočiti se s prošlošću i otvoriti vrata budućnosti“ u organizaciji Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine i UNDP-a;

- sudjelovanje na sjednicama Savjetodavne skupine za socijalnu politiku (SPAG) Federacije Bosne i Hercegovine;
- sudjelovanje na Konferenciji "Rod i znanost" u organizaciji ACIPS-a²⁴ Sarajevo ;
- sudjelovanje na Nacionalnoj tripartitnoj konferenciji u svezi s pregledom politika upošljavanja (CREP) u organizaciji Ministarstva civilnih poslova i Međunarodne organizacije rada (ILO) na kojoj je predstavljen Pregled politika upošljavanja i stanja na tržištu rada Bosne i Hercegovine;
- sudjelovanje na radionicama za izradu Nacionalne razvojne strategije u organizaciji Direkcije za ekonomsko planiranje iz oblasti rada i upošljavanja, ekonomskog razvitka i socijalne politike, te održivog razvitka;
- sudjelovanje na radionici „Status žena na tržištu rada u Bosni i Hercegovini“ za inspektor/ice rada, suce, tužitelje, predstavnike/ce gender mehanizama i nevladinih organizacija, organizirana u cilju prikupljanja materijala za izradu Priručnika za edukaciju inspektora, sudaca i tužitelja,“ s ciljem smanjenja neusklađenosti između zakonodavstva i stvarne situacije u oblasti jednakopravnosti spolova i rada;
- sudjelovanje na Konferenciji „Seksualno i reproduktivno zdravlje“, u organizaciji UNFPA;
- izrađeno mišljenje na Nacrt državne strategije nadzora nad opojnim drogama, sprječavanja i suzbijanja zlouporabe opojnih droga u Bosni i Hercegovini.

1.10. Nastavak suradnje s civilnim sektorom i međunarodnim organizacijama

Gender Centar je nastavio dobru suradnju s međunarodnim organizacijama koje podržavaju projekte na uvođenju gender komponente u sve oblasti života i rada u Bosni i Hercegovini i provedbu Zakona. Ostvarena je dobra suradnja s međunarodnim organizacijama OESS i UNFP koje su pružile financijsku i drugu potporu za izradu Prednacrta zakona o zaštiti od nasilja u obitelji kao i za izradu Nacrta strateškog plana za prevenciju nasilja u obitelji s Akcijskim planom za Federaciju Bosne i Hercegovine za razdoblje 2009.-2010. godina. U okviru redovite godišnje konferencije o statusu projekata koje financira UNFPA, predstavnici/e Gender Centra aktivno su sudjelovali/e u radu Konferencije što je održana 5. prosinca 2008. godine. Povodom ove konferencije ravnateljica Gender Centra je sudjelovala i na press konferenciji. Također, predstavnici/e OESS-a su nazočili/e skoro svim raspravama o Nacrtu strategije za prevenciju nasilja u obitelji koje su održane u svih deset kantona.

Ravnateljica Gender Centra je sudjelovala na 52. sjednici Povjerenstva o statusu žena u New Yorku, na kojoj su obrađene teme: financiranje gender jednakosti i osnaživanje žena, indikatori mjerenja nasilja nad ženama, gender perspektive klimatskih promjena, izgradnja kapaciteta za gender mainstreaming u pravcu financiranja istog, jednako dijeljenje odgovornosti između žena i muškaraca, uključujući brigu oko HIV/AIDS.

Predstavnica Gender Centra je sudjelovala na Regionalnoj konferenciji „Žene na tržištu rada/Rodna perspektiva Zakona o radu“, održanoj u Cetinju, Republika Crna Gora, na kojoj je prezentirano stanje u Bosni i Hercegovini, kao i Inicijativa Gender Centra za izmjene i dopune Zakona o radu u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Pripremljen je prijedlog aktivnosti koje bi radili u narednom razdoblju i dostavili ih UNDP i UNFP te su oni aplicirali za sredstva u UN Trust fondu. Taj projekt načelno je odobren i ove organizacije trebaju razviti prijedlog projekta u kojem bi jedan od nositelja bio i Gender Centar.

Gender Centar je po pozivu sudjelovao na sjednicama UN gender skupine, na kojima su međusobno razmjenjivane informacije i pronalazeni načini za zajednički rad u budućnosti. Posebna suradnja ostvarena je s UNIFEM-om DFID-om po pitanju uvođenja gender odgovornog proračuna u proračunski proces Federacije Bosne i Hercegovine, međusobno su

²⁴ Asocijacija Alumni Centra za interdisciplinarnu postdiplomske studije (ravnateljica Gender Centra je članica Upravnoga odbora magistarskog programa ACIPS "Gender rodne studije").

razmijenjeni operativni planovi za 2009.g. i načelno dogovorena suradnja i zajednički rad u 2009.g.

Nastavljena je i uspješna suradnja s nevladinim organizacijama koje se bave gender problematikom, te rezultati njihovog rada čine i sastavni dio Izvješća o provedbi Zakona o jednakopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini na području Federacije Bosne i Hercegovine za 2008. godinu, a suradnja je ostvarena i s nevladinim organizacijama iz Bosne i Hercegovine oko uvođenja jedinstvenog SOS telefona za žrtve nasilja u obitelji za razinu Federacije Bosne i Hercegovine, kao i po pitanjima drugih aktivnosti koje se tiču nasilja u obitelji i jednakopravnosti spolova.

Također, ostvarena je suradnja i s Fondacijom lokalne demokratije kroz djelovanje u Upravnom odboru te organizacije.

U okviru suradnje s međunarodnim organima i organizacijama, kao i s civilnim sektorom provedene su i druge aktivnosti.²⁵

1.11. Transparentnost i vidljivost u radu Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine u provedbi Zakona i odnosi s javnošću

U cilju postizanja transparentnosti rada, Gender Centar je otvorio web-stranicu www.fgender.com.ba, koja se kontinuirano ažurira, tako da predstavlja stalni izvor aktualnih informacija o aktivnostima Gender Centra, kao i dokumenata glede djelokruga rada. Osim stalnih linkova i podlinkova koji su punjeni novim podacima, uspostavljena su i dva nova linka. Na jednom od novih linkova postavljene su informacije u svezi s aktivnostima Gender Centra u okviru lokalnih izbora u 2008.godini, te link na kojem su postavljene informacije u svezi s projektom izrade Strateškog plana za prevenciju nasilja u obitelji za Federaciju Bosne i Hercegovine 2009. -2010. U okviru ovoga linka, u razdoblju od lipnja do kolovoza mjeseca

²⁵ Nazočnost svečanom obilježavanju Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, u prostorijama rezidencije veleposlanika, po pozivu zamjenice šefa misije Veleposlanstva USA u Bosni i Hercegovini, gdje su prezentirani dosadašnji rezultati rada Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine po ovom pitanju; sudjelovanje na sastanku sa UN Gender skupinom s ciljem razmjene informacija po pitanju politika i strategija, ključnih tekućih aktivnosti i projekata i ideja o budućoj suradnji i eventualnim ad hoc akcijama; sudjelovanje na Prvoj godišnjoj konferenciji za sudionike u projektima koje je financirala CIDA u Bosni i Hercegovini; sudjelovanje na okruglom stolu u organizaciji Agencije za lokalne razvojne inicijative, podržane od Fonda otvoreno društvo Bosne i Hercegovine, prezentacija istraživanja «Tko krši naša prava» - Izvješće o napretku Bosne i Hercegovine u poštivanju i razvitku ekonomskih i socijalnih prava u 2007.g. u okviru procesa EU integracija s preporukama;

sudjelovanje na seminaru Socijalna inkluzija – Politika invalidnosti; sudjelovanje na „Ženskoj konferenciji o liderstvu” u Londonu u organizaciji Nacionalne škole 27. i 28.2. 2008.godine; sudjelovanje na seminaru “Modernizacija upravljanja socijalnom politikom u Bosni i Hercegovini” - London School of Economics (LSE) – Support for Preparation, Monitoring, and Evaluation of BiH Development Documents and Analysis of Social Inclusion; sudjelovanje na Prvoj konferenciji žena koja je održana u Jajcu u organizaciji NVO „Viktorija 99”; sudjelovanje, u svojstvu predavačica, na seminaru “Rodna jednakopravnost” koji je održan u Šijama u organizaciji Udruge “Žena ženi”; sudjelovanje s prezentacijom na okruglom stolu o temi „Prezentacija projektnih aktivnosti NVO Žena BiH Mostar” ; sudjelovanje na Regionalnom okruglom stolu o temi „Žene u izbornom procesu i izbornoj kampanji – iskustva i primjeri dobre prakse”, održanom u Banjoj Luci;

sudjelovanje s prezentacijom na Regionalnoj konferenciji „Rodna jednakopravnost i pridruživanje EU”, u Sarajevu;

sudjelovanje u radu sekcije za jednakopravno sudjelovanje oba spola u donošenju odluka CRANS MONTANA FORUMA, održanog u Sarajevu; sudjelovanje na Okruglom stolu “Civilno društvo i Izbori 2008.” u organizaciji ACIPS-a Sarajevu; sudjelovanje na seminaru „Način dobijanja bespovratnih sredstava iz fondova EU” održanog u Sarajevu; sudjelovanje na seminaru „Iskustva Strategije razvitka”, održanom u Sarajevu; sudjelovanje na seminaru „Medijski sadržaji o maloljetničkoj delinkvenciji” u organizaciji Fondacije lokalne demokratije, održanom u Sarajevu; sudjelovanje na seminaru „Oracle u javnom sektoru” u Sarajevu u organizaciji Oraclea; sudjelovanje na IV. Kongresu dijaspore Bosne i Hercegovine u Sarajevu; sudjelovanje na promociji Zbornika radova: Istraživanje stanja u oblasti invalidnosti (POI - IBHI); sudjelovanje na Javnoj debati „Poštivanje ekonomskih i socijalnih prava u Bosni i Hercegovini” u prostorijama ACIPSA UN SA (Alumni asocijacija centra za interdisciplinarnu postdiplomske studije; sudjelovanje na javnoj raspravi „Osnovni paket zdravstvene zaštite”, u organizaciji Centra za žene „Žar”; sudjelovanje i prezentiranje iskustava iz Bosne i Hercegovine na regionalnoj konferenciji „Afirmacija gender načela na temelju točaka ROADMAP-a, prezentacija iskustava iz EU, zemalja izvan EU, kao i prenošenje iskustava iz Mađarske”, listopad 2008.g. u Beogradu, u organizaciji Ministarstva za rad i socijalnu politiku R Mađarske i Fondacije PERITUS iz Mađarske; suradnja s Centrom za pravnu pomoć ženama iz Zenice koji zajedno sa Centrom za slobodan pristup informacijama iz Sarajeva provode projek „Status žena na tržištu rada u Bosni i Hercegovini”, razmjena iskustava i broja slučajeva koji su se obratili Gender Centru za zaštitu svojih prava u smislu kršenja odredbi ZORS-a u oblasti rada i upošljavanja, s posebnim osvrtom na slučajeve diskriminacije po osnovi spola; suradnja sa Udruženjem za istraživanje i organizacijski razvitak (Research and Organizational Development Association - RODA) u svezi s „Programom cjeloživotnog učenja”, koji ima za cilj osposobljavanje nezaposlenih, socijalno isključenih kategorija za njihovo aktivno uključivanje na tržište rada; suradnja s portalom BoljiPosao.com u svezi s projektom obuke neuposlenih žena i sudjelovanjem na Sajmu upošljavanja, u organizaciji Boljiposao.ba.;

suradnja sa „Vesta” Tuzla i pružanje stručne pomoći u provedbi projekta „Uvođenje rodne perspektive u lokalne proračune u Bosni i Hercegovini”, financiranog od UNIFEM-a, održane dvije obuke i sudjelovanje u izradi priručnika „Preporuke i smjernice za uvođenje rodne perspektive u lokalne proračune u Bosni i Hercegovini”; provedba obuka na temu „Gender i HIV/AIDS kod adolescenata”, u suradnji s Gender centrom Vlade RS, Viktorijom i UNICEF-om;

2008. godine, postavljen je i modul putem kojega su se mogli davati prijedlozi i sugestije na tekst Nacrta strateškog plana za prevenciju nasilja u obitelji. Također, na web-stranicu je postavljen i „pop - up“ prozor, na kojem su postavljeni najaktualniji projekti Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine.

U oblasti medija, predstavnici Gender Centra su sudjelovali u tri emisije na TV Alfa u svezi s jednakopravnosti spolova i predstavljanjem Gender Centra, te u svezi s nasiljem u obitelji i uvođenjem jedinstvenog SOS telefona. Također, reagirano je i na novinarski tekst koji je objavljen u AURI, a koji se odnosi na negativno pisanje o žrtvi nasilja u obitelji.

U okviru obilježavanja „16 dana aktivizma“ borbe protiv nasilja nad ženama, a u sklopu najave događanja 24. prosinca, predstavnici Gender Centra, zajedno s Fondacijom lokalne demokratije Sarajevo i Agencijom za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, sudjelovali su na press konferenciji. Gender Centar je u sklopu obilježavanja „16 dana aktivizma“ organizirao medijsku promociju Strateškog plana za prevenciju nasilja u obitelji za Federaciju Bosne i Hercegovine za razdoblje 2009.-2010. godine i SOS telefona za žrtve nasilja u obitelji, te pripremio tiskani materijal (letke, plakate, spotove i sl.). Tim povodom data je i izjava koju je prenijela većina tv. postaja (BHTV1, FTV, HAYAT, TVSA, VOGOŠĆA, ALFA, KISS) kao i tiskanih medija („Dnevni avaz“, „Dnevni list“, „Oslobođenje“, „Fena“, „Sarajevo.x.com“ i sl.).

U 2008. godini potpisan je i ugovor sa Media centrom, vezano uz projekt „Digitalni arhiv“. Kontinuirano, na zahtjev medija, ravnateljica Gender Centra je prezentirala određene projekte i aktivnosti tijekom 2008.godine.

2. Aktivnosti Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine

Na temelju dostavljenih podataka od jednog broja radnih tijela oba doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine²⁶ vidljivo je da su zastupnici/ce u Parlamentu, kao i radna tijela koja se bave problematikom zaštite ljudskih prava i jednakopravnosti spolova pokretali vrlo značajna pitanja čije rješavanje ima izravan utjecaj na provedbu Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini. To su u prvom redu davanje konkretnih primjedbi i mišljenja na nacрте propisa, strategija, drugih dokumenata, uključujući i podnošenje amandmana na prijedloge jednog broja propisa u cilju usklađivanja s međunarodnim standardima u oblasti zaštite ljudskih prava, s posebnim naglaskom na jednakopravnosti spolova²⁷. Osobita pozornost posvećena je rješavanju pitanja žrtava nasilja, uključujući i žrtve obiteljskoga

²⁶ Podatke su dostavili: Povjerenstvo za jednakopravnost spolova Zastupničkoga doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, Povjerenstvo za zaštitu ljudskih prava Zastupničkoga doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine i Povjerenstvo za ljudska prava i slobode Doma naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine.

²⁷ Nacrt strategije reforme mirovinskoga sustava Federacije Bosne i Hercegovine (održana javna rasprava o kooordinaciji s Odborom za rad i socijalnu politiku, i to dana 14.07.2008. godine); Nacrt zakona o sigurnosti i zdravlju na radu; Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovama socijalne skrbi, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom; Nacrt zakona o transplantaciji organa i tkiva u svrhu liječenja, Nacrt zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina u Federaciji Bosne i Hercegovine; Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zdravstvenom osiguranju (Povjerenstvo bilo predlagatelj Zakona); Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o pravima razvojačenih branitelja i članova njihovih obitelji; Prijedlog zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Federaciji Bosne i Hercegovine; Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona osnovama socijalne skrbi, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom; Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti okoliša; Prijedlog zakona o izmjeni i dopuni Zakona o kaznenom postupku; Radna verzija i prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o PIO (Povjerenstvo iniciralo po žurnome postupku izradu izmjena Zakona); Prijedlog zakona o pomilovanju (predlagatelj Klub zastupnika HDZ – hrvatska koalicija – HDZ – HSP i Klub zastupnika hrvatsko zajedništvo u Zastupničkome domu Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine); Inicijativa za izmjene i dopune Zakona o osnovama socijalne skrbi, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom; Zakon o izmjeni i dopunama zakona o radu; Inicijativa za izmjene i dopune Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji; Prijedlog odluke o utvrđivanju osnovnog paketa zdravstvenih prava; Prijedlog odluke o maksimalnim iznosima izravnoga sudjelovanja osiguranih osoba u troškovima korištenja pojedinih vidova zdravstvene zaštite u osnovnom paletu zdravstvenih prava; Prijedlog odluke o listi esencijalnih lijekova prijeko potrebnih za osiguranje zdravstvene zaštite u okviru standarda obvezatnog zdravstvenog osiguranja u Federaciji Bosne i Hercegovine; Informacije o inspekcijском nadzoru privatnih visokoškolskih ustanova Federacije Bosne i Hercegovine; Informacije o prevedbi Bolonjskog procesa; Izvješće o stanju u mirovinsko-invalidskom osiguranju; Izvješće o radu Federalnoga zavoda za zapošljavanje za 2007. godinu, Izvješće o stanju u kazneno-popravnim zavodima Federacije Bosne i Hercegovine; Izvješće Helsinškog komiteta za ljudska prava u Bosni i Hercegovini o stanju ljudskih prava u Bosni i Hercegovini u 2007. godini; Dokument politike zaštite djece bez roditeljskog staranja i obitelji pod rizikom od razdvajanja u Federaciji Bosne i Hercegovine 2006-2016; Predmet građana koji se odnose na deložaciju obitelji Merđanić, zaprimljen iz Kabineta predsjedatelja Zastupničkoga doma; Prijedlog programa rada Zastupničkoga doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine; Sigurnosna situacija u Bosni i Hercegovini.

nasilja. Nemjerljiv je doprinos članova/ca navedenih radnih tijela na financijskoj potpori rada sigurnih kuća u Federaciji Bosne i Hercegovine koje pružaju stručnu pomoć žrtvama nasilja u obitelji. Ističemo i donošenje posebne Rezolucije o sprječavanju maloljetničke delinkvencije i postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladim od Doma naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine.

Glede toga Parlament je razmatrao i Akcijski plan o prevenciji i suzbijanju maloljetničke delinkvencije, a sve u cilju preventivnog djelovanja i osiguranja uvjeta za otklanjanje uzroka koji podstiču maloljetničku delinkvenciju.

Aktivnosti članica radnih tijela za jednakopravnost spolova i zaštitu ljudskih prava na samim sjednicama domova Parlamenta doprinijelo je unapređenju javne svijesti o potrebi sudjelovanja žena u politici, o jačanju prava žena na ekonomskom, društvenom i političkom planu²⁸. Članovi/ce oba doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, u prvom redu radnih tijela za jednakopravnost spolova i zaštite ljudskih prava, aktivno su sudjelovali u realizaciji projekta Gender Centra „Zajedno do jednakopravnosti spolova, politike jednakih mogućnosti – kroz ustavne promjene u Bosni i Hercegovini“ čiji su rezultati objavljeni u posebnoj brošuri i dostavljeni svim institucijama u Federaciji Bosne i Hercegovine koje će sudjelovati u radu na ustavnim promjenama.

3. Aktivnosti kantonalnih skupština

Na temelju dostavljenih podataka²⁹ može se konstatirati sljedeće:

- Niti jedna kantonalna skupština nije donijela posebne programe mjera u cilju provedbe članka 21. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini. Tako jedan broj povjerenstava, odnosno odbora za jednakopravnost spolova kantonalnih skupština će, prema dostavljenim podacima, pokrenuti aktivnost da se donese u 2009. godini navedeni program³⁰.
- Dostavljeni podaci ukazuju da ni poslovnici o radu skupština nisu usuglašeni sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, a u nekim slučajevima smatraju da su oba spola jednakopravna u pogledu odlučivanja i da nema diskriminacije po ovom pitanju. Interesantan je primjer u Skupštini Tuzlanskog kantona koja nije prihvatila zaključak Povjerenstva za jednakopravnost spolova da se pokrene postupak usuglašavanja Poslovnika sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.
- Što se tiče usklađenosti kantonalnih propisa (članak 30. stavak 2. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini) može se, na temelju raspoloživih podataka, zaključiti da nisu postignuti neki značajni rezultati, izuzev u Kantonu Sarajevo i u Tuzlanskom kantonu. Različiti su razlozi što u pojedinim oblastima nisu pokrenute inicijative za usuglašavanje kantonalnih propisa sa Zakonom. Tako, u skoro svim kantonima cijene, kada su u pitanju propisi iz oblasti poljoprivrede, šumarstva, gospodarstva, građenja i prostornog uređenja, da nema potrebe za njihovim usuglašavanjem sa Zakonom, jer se ovim propisima ne reguliraju pitanja jednakosti i jednakopravnosti spolova. U oblastima zdravstva i boračke zaštite navodi se da se izravno primjenjuju federalni propisi.
- Prema dostavljenim podacima vidljivo je da nisu registrirani slučajevi diskriminacije na temelju spola, seksualnog uznemiravanja, uznemiravanja i nasilja na temelju spola, odnosno da takvim podacima ne raspolažu skupštine kantona.
- Sve kantonalne skupštine koje su dostavile podatke kroz stručne službe ostvaruju kontakte s nevladinim organizacijama. Skupština Zapadnohercegovačkog kantona sa Centrom civilnih inicijativa, Skupština Zeničko-dobojskog kantona sa Omladinskom informativnom agencijom,

²⁸ Izvješće Povjerenstva za jednakopravnost spolova Zastupničkoga doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine.

²⁹ Podatke dostavili: Skupština Zapadnohercegovačkog kantona, Skupština Zeničko-dobojskog kantona, Skupština Unsko-sanskog kantona, Skupština Hercegovačko-neretvanskog kantona i Skupština Tuzlanskog kantona, kao i Odbor za ravnopravnost spolova Kantona 10, Povjerenstvo za jednakopravnost spolova, ljudska prava i građanske slobode Zeničko-dobojskog kantona, Odbor za pravdu, upravu, ljudska prava, slobode i jednakopravnost spolova Zapadnohercegovačkog kantona, Povjerenstvo za jednakopravnost spolova Kantona Sarajevo i Povjerenstvo za pravdu i građanske slobode, jednakopravnost spolova i predstave Bosansko-podrinjskog kantona.

³⁰ Naprimjer: Odbor za pravdu, upravu, ljudska prava, slobode i jednakopravnost spolova Zapadnohercegovačkog kantona je na svojim sjednicama razmatrao jednakopravnost spolova, te donosio zaključke i preporuke o zakonima koje je Skupština najčešće i prihvatila.

Sportskim savezom Zeničko-dobojskog kantona, UG „Naša djeca“ i dr., a nevladine organizacije sudjeluju i u radu Skupštine Hercegovačko-neretvanskog kantona. Skupština Tuzlanskog kantona ostvaruje suradnju sa Centrom civilnih inicijativa, Referentnom skupinom, Biroom za ljudska prava, „Vive Žene“, a nevladin sektor sudjeluje i u kreiranju Proračuna Tuzlanskog kantona.

- Na temelju raspoloživih podataka vidljivo je i da su povjerenstva odnosno odbori za jednakopravnost spolova ostvarivali određene vidove suradnje s nevladinim sektorom. Odbor za pravdu, upravu, ljudska prava, slobode i jednakopravnost spolova Zapadnohercegovačkog kantona ostvaruje suradnju sa Centrom civilnih Inicijativa, dok je Povjerenstvo za jednakopravnost spolova, ljudska prava i građanske slobode Zeničko-dobojskog kantona ostvarilo suradnju s Misijom OESS-a u Bosni i Hercegovini i organizacijom „Medica“ Zenica. Odbor za jednakopravnost spolova Kantona 10 ostvaruje suradnju s nekoliko nevladinih organizacija, a posebno sa Udruženjem žena oboljelih od karcinoma dojke, Centrom za građansku suradnju, Centrom mladih u Livnu itd. Članovi Odbora često i u medijima tumače zakone i objašnjavaju problematiku rada Odbora. Povjerenstvo za jednakopravnost spolova Bosansko-podrinjskog kantona nije ostvarivalo suradnju s nevladinim sektorom.

- Na temelju dostavljenih podataka može se zaključiti da nije postignuta jednakopravna zastupljenost spolova u procesu odlučivanja u kantonalnoj skupštini, a kao opravdanje navodi se da u skupštinama nema dovoljan broj izabranih žena³¹.

- Odgovori dostavljeni iz kantonalnih skupština i povjerenstava odnosno odbora za jednakopravnost spolova upućuju na zaključak da uposlenici u stručnim službama skupština, kao ni članovi i članice povjerenstava odnosno odbora nisu prošli širu obuku iz oblasti jednakopravnosti i jednakosti spolova pa u tom smislu i predlažu potrebu organiziranja takve obuke.

4. Aktivnosti općinskih vijeća

Na temelju dostavljenih podataka, može se konstatirati sljedeće³²:

Samo je jedno općinsko/gradsko vijeće donijelo poseban program za unapređivanje jednakopravnosti spolova. Kada je u pitanju usklađivanje propisa i općih akata iz samoupravnog djelokruga općine sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, 27 općina je odgovorilo da su usklađeni propisi, a 11 da nisu. Na temelju dostavljenih podataka može se zaključiti da je ostvaren veliki pomak u ovoj oblasti, premda pitanje dosljedne suštinske usklađenosti u provedbi ostaje otvoreno.

Ukupno je 15 općinskih vijeća izjavilo da pri donošenju proračuna vodi računa o načelima jednakopravnosti spolova, ali nisu dostavljeni podaci o tome na koji se način integrira gender perspektiva. Općinsko vijeće Općine Gračanica je navelo da je planirana financijska potpora za mlade bračne parove i porodilje u iznosu od 20 000KM, grantovi pojedincima 110 000KM, sredstva za mlade 40 000 KM. Općinsko vijeće Općine Bihać je navelo da su planirana sredstva za podržavanje nevladinih organizacija, posebice za projekt održavanja Kuće spasa,

³¹ Pri imenovanjima koje vrši Skupština Zapadnohercegovačkog kantona, od 55 imenovanih 40 je muškaraca, a 13 žena. Skupština Hercegovačko-neretvanskog kantona ima 11 redovitih povjerenstava, a pošto su samo 3 zastupnice, one su angažirane u nekoliko povjerenstava. Pri imenovanjima koje vrši Skupština Zeničko-dobojskog kantona vodi se računa o ravnopravnoj zastupljenosti što se vidi iz Odluke o izboru stalnih radnih tijela, tako da u svakom radnom tijelu mora biti imenovana najmanje jedna žena, od kojih su neke predsjedateljice ili zamjenice predsjedatelja. Pripadnice ženskog spola ravnomierno sudjeluju u radu radnih tijela koje imenuje Skupština Unsko-sanskog kantona, pri čemu je u Skupštini birano ukupno 6 žena, od kojih je jedna zamjenica predsjedatelja Skupštine, a jedna na čelu skupštinskoga povjerenstva. Skupština Tuzlanskog kantona vodi računa o zastupljenosti spolova pri određenim imenovanjima, ali ne u dovoljnoj mjeri, jer su samo četiri zastupnice u Skupštini, ali to nije nadoknađeno imenovanjem vanskupštinskih članova, na što je Povjerenstvo također skrenulo pozornost svojim zaključcima.

³² Odgovore dostavili: Ključ, Bihać, Odžak, Orašje, Banovići, Gračanica, Gradačac, Kalesija, Kladanj, Lukavac, Sapna, Teočak, Živinice, Tuzla, Dobož-Istok, Novo Sarajevo, Novi Grad, Ilidža, Vogošća, Glamoč, Drvar, Visoko, Usora, Dobož-Jug, Vareš, Tešanj, Donji Vakuf, Busovača, Bugojno, Fojnica, Jajce, Kiseljak, Kreševo, Novi Travnik, Grad Mostar, Prozor-Rama, Jablanica, Široki Brijeg, Posušje

koji vodi nevladina organizacija Žene sa Une. Općinsko vijeće Općine Lukavac je navelo da se izdvajaju sredstva za rad Povjerenstva za jednakopravnost spolova (5000KM).

Razmatranje problematike iz oblasti jednakopravnosti spolova na sjednicama općinskih vijeća nije baš česta pojava, mali broj općinskih vijeća je posvetio pažnju ovim pitanjima. U tom pogledu ističu se sljedeća općinska vijeća: Općinsko vijeće Općine Novi Grad Sarajevo³³, Općinsko vijeće Općine Novo Sarajevo³⁴, Općinsko vijeće Općine Tuzla³⁵, Općinsko vijeće Općine Visoko³⁶. Budući da povjerenstva imaju ključnu ulogu u ovoj zadaći, međutim, ili još uvijek nisu dovoljno ažurne u ovom segmentu ili im se ne pripisuje odgovarajući značaj, prijeko je potrebno izraditi okvir osnaživanja za ova tijela.

Kada je u pitanju obuka članova/ica povjerenstava iz oblasti jednakopravnosti spolova, budući da se radi o novoformiranim povjerenstvima, malo je onih koje su prošle obuku. Da li je i koliko članova/ica radnih tijela općinskog/gradskog vijeća prošlo neki vid obuke iz oblasti jednakopravnosti spolova - odgovor slijedi u footnote za Gradsko vijeće Grada Mostar³⁷, Općinsko vijeće Općine Drvar³⁸, Općinsko vijeće Općine Donji Vakuf³⁹, Općinsko vijeće Općine Banovići⁴⁰.

U ovoj godini je zabilježen i porast broja općinskih vijeća koja razvijaju suradnju sa NVO sektorom po pitanju provedbe Zakona.⁴¹

Jedno od naših pitanja je bilo posvećeno i spolnoj strukturi svih povjerenstava/radnih tijela formiranih od strane općinskih i gradskih vijeća. Naš cilj je bio na jednom mjestu sistematizirati podatke o sudjelovanju žena i muškaraca u radu tih tijela, njihovoj ulozi i poštivanju načela jednakih mogućnosti u sferi kreiranja, odlučivanja, praćenja i kontrole politika na lokalnom razini. Nažalost, zbog činjenice da veći dio anketiranih uopće nije dao odgovor na ovo pitanje, te da ni od pristiglih odgovora nije bilo moguće napraviti barem djelomičnu sliku stanja u obliku tabele, dijagrama i sl., trenutačno možemo dati samo kratki komentar koji je vidljiv iz dostavljenih podataka. Naime, od pristiglih odgovora⁴² da se zaključiti da se od ukupnog broja formiranih povjerenstava tijela na lokalnoj razini u gradskim i općinskim vijećima procenat žena kreće u prosjeku 10-20%, dok je procenat žena na mjestima predsjedatelja tih tijela zanemarljiv. Ako se promatraju pojedinačno povjerenstva/tijela, onda se u najvećem broju slučajeva može govoriti o jednakopravnom sudjelovanju oba spola «u pravilu» u tijelima koja razmatraju pitanja ljudskih prava, pitanja

³³ u više navrata razmatrana provedba Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, oblast upošljavanja i stanje upošljavanja u gospodarstvu, pitanja mladih, uključivanje žena i mladih u aktivnosti mjesnih zajednica;

³⁴ uglavnom pitanja jednakopravnosti spolova razmatrana u okviru rada Povjerenstva za jednakopravnost spolova koje je naročitu pozornost posvetilo članku 15. Zakona, te Nacrtu zakona o načelima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine sa aspekta mladih i jednakopravnosti spolova, u okviru treće tematske sjednice obrada teme Rodna/spolna jednakopravnost i politika – napredak i prepreke u ostvarivanju paritetne demokratije, razmatrani zaključni komentari i preporuke UN Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena

³⁵ U okviru rada gender povjerenstva razmatrana problematika maloljetničke delinkvencije, trgovine ljudima i nasilja u obitelji.

³⁶ U okviru rada gender povjerenstva razmatrane preporuke Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena UN-a, Rezolucija o postizanju jednakopravne zastupljenosti spolova, te Deklaracija o sprečavanju trgovine ljudima.

³⁷ Svi članovi/ice Povjerenstva za jednakopravnost spolova. Predsjednica povjerenstva sudjelovala na seminaru «Gender standardi i mehanizmi u Bosni i Hercegovini – implementacija na lokalnoj razini».

³⁸ Članovi/ice povjerenstva nazočili okruglom stolu u Drvaru, o temi: Da li znate da ste jednakopravni i seminar u Neumu – radionica Rodna ravnopravnost – imamo je ili ne

³⁹ Dva člana iz ranijeg saziva povjerenstva prošla obuku pod nazivom «Uloga općinskih povjerenstava u čijem je djelokrugu jednakopravnost spolova u radu općinskih organa»

⁴⁰ Dva člana povjerenstva prošla obuku u organizaciji Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine – sljedeće teme:

Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, nasilje u obitelji, rodno osjetljiv proračun

⁴¹ Gradsko vijeće Grada Mostara - ostvarena suradnja s vjerskim zajednicama i nevladinim organizacijama – Forma F, Zbor studenata, Unija studenata, Vijeće mladih, Žene BiH, La Strada, Odjel za ljudska prava OESS-a; Općinsko vijeće Općine Ilidža - Etičko povjerenstvo i Povjerenstvo za planiranje općinskog razvitka moraju imati predstavnike/ce iz nevladinog sektora, Općinsko vijeće Općine Novo Sarajevo i predstavnike/ce građanstva; Općinsko vijeće Općine Bugojno - ostvarena suradnja s nevladinim sektorom u obavljanju redovitih djelatnosti na više projekata i izradi strateških dokumenata; Općinsko vijeće Općine Donji Vakuf - ostvarena suradnja s nevladinim sektorom pri izradi Strategije razvoja Općine, Statuta Općine, Programa izgradnje komunalne infrastrukture; Općinsko vijeće Općine Kalesija - ostvarena suradnja s nevladinom organizacijom Osmijeh nade i OESS-om; Općinsko vijeće Općine Lukavac - ostvarena suradnja s nevladinom organizacijom Centar civilnih inicijativa i OESS-om; Općinsko vijeće Općine Tuzla - ostvarena suradnja s nevladinim organizacijama Horizonti, Fenix; Vesta, Odjelom za demokratizaciju OESS, itd.; Općinsko vijeće Općine Visoko predstavnice/i nevladinog tijela izravno uključeni u rad radnih tijela Općinskog vijeća; Općinsko vijeće Općine Posušje - ostvarena suradnja s nevladinim organizacijama – Planinarsko društvo Pločno, Udruga poljoprivrednih proizvođača Posušje; Općinsko vijeće Općine Široki Brijeg - ostvarena suradnja pri izradi Statuta Općine i donošenja Proračuna.

⁴² Odgovore dostavili jedno gradsko i 38 općinskih vijeća, od kojih je veoma mnogo kratkih odgovora, u smislu da se jeste/nije vodilo računa o jednakopravnoj zastupljenosti spolova, bez dodatnih informacija/pokazatelja.

mladih i sl., dok je redovita praksa da sastav povjerenstava u čijem je mandatu pitanje jednakopravnosti spolova u najvećem dijelu čine žene, te su najčešće i predsjedateljice tih tijela. Znakovito je da su kao opravdanje za ovakvo stanje pojedina općinska vijeća navela činjenicu da je veoma mali broj žena izabran na lokalnim izborima u sastav općinskih vijeća.

4.1. Izvješća o radu povjerenstava za jednakopravnost spolova pri općinskim vijećima za 2008. godinu

Kratak pregled koji slijedi je sačinjen na temelju dostavljenih izvješća, koja su, u pravilu, bila veoma kratka, sa veoma malo informacija o aktivnostima i gender problematici na području njihove općine.

Izvješće Povjerenstva za jednakopravnost spolova Gradskog vijeća Grada Mostar

Održano 12 sastanaka. U suradnji sa OESS-om održan okrugli sto o temi: Značaj koncepta jednakopravnosti spolova na lokalnoj razini.

Izvješće Povjerenstva za ljudska prava, pitanja branitelja i socijalna pitanja i predstavke građana

Povjerenstvo nije održalo ni jednu sjednicu, niti je zaprimilo nijednu predstavku, tako da nije poduzimalo mjere u vidu donošenja zaključaka, odluka, akata i dr.

Izvješće o radu gender povjerenstva – Općinsko vijeće Drvar

Ostvarena suradnja s nevladinom organizacijom Lasta kroz realizaciju projekta «Jednakopravno u budućnost» koji je imao za cilj upoznavanje sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini i preporukama UN Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena. U tom cilju, održano je niz javnih tribina. Uz potporu nevladine organizacije Lasta, članice općinskog povjerenstva sudjelovale u projektu nabavke opreme za osnovnu školu u Drvaru. Ostvarena suradnja s gender povjerenstvima iz Glamoča i Bosanskog Grahova, te pokrenuta zajednička aktivnost - okrugli sto o temi: Zna li da ste jednakopravni? Isto tako, sudjelovali su u radu radionice Rodna jednakopravnost u Bosni i Hercegovini 'Imamo li je ili ne', održanoj u Neumu.

Izvješće o radu Povjerenstva za jednakopravnost spolova -Općinsko vijeće- Općina Novi Grad Sarajevo

Aktivnosti su uključivale sudjelovanje u razmatranju različitih tema, prilikom diskusija uvažavane su preporuke Povjerenstva, a radilo se o sljedećim temama: Izvješća o stipendiranju učenika/ca i studenata/ica, izvršenju Proračuna Općine i Programa rada Općinskog vijeća, provedbi Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, Informacija o poslovanju gospodarstva i stanju upošljavanja u gospodarstvu u Općini, kulturno-sportska manifestacija «novogradski dani», pitanja mladih sa osvrtom na probleme, dodjela javnih priznanja, uključivanje žena i mladih u aktivnosti mjesnih zajednica, lokalnih izbora i sl.

Izvješće o radu Povjerenstva za jednakopravnost spolova - Općinsko vijeće- Općina Novo Sarajevo

Pripremljen Prijedlog programa rada, dato mišljenje glede provedbe članka 15. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, prilikom izbora članova radnih tijela i rukovodećih mjesta u radnim tijelima Općinskoga vijeća Novo Sarajevo, razmatran Nacrt zakona o načelima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine, upoznavanje s novim Zakonom o proračunima u Federaciji Bosne i Hercegovine, razmatrana pitanja izdvajanja sredstava iz Proračuna Općine za potrebe mladih, sačinjeno šestomjesečno

izvješće o radu Povjerenstva i dostavljeno Općinskom vijeću, pokrenuta inicijativa da se održi tematska sjednica Općinskog vijeća po zaključcima Izvješća o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, kako bi se sukladno mjerodavnostima općine ugradile u buduće planove, razmatrana različita izvješća, informacije, Deklaracija o sprečavanju trgovine ljudima u cilju uključivanja lokalne zajednice u navedene aktivnosti, Nacrt programa rada Općinskog vijeća. Razvijena suradnja s ostalim radnim tijelima Općinskog vijeća i nevladinim organizacijama, sačinjeno drugo izvješće o radu povjerenstva, razmatran Prijedlog proračuna Općine Novo Sarajevo, osobita pozornost posvećena proračunskim linijama «Grant za pomoć u ekonomskom osamostaljivanju žena žrtava nasilja» i «Grant za javne skupove u organizaciji Povjerenstva za pitanja mladih i jednakopravnost spolova», razmatran Prijedlog odluke o kriterijima, načinu i postupku raspodjele sredstava iz granta «Udruženje za mlade». Priprema treće tematske sjednice o temi: Rodna jednakopravnost i politika- napredovanje u ostvarivanju paritetne demokracije» itd.

Povjerenstvo za jednakopravnost spolova i pitanja mladih Općinskog Vijeća Općine Vogošća

Održano šest sastanaka u razdoblju 01.01 – 30.06. 2008. godine i obrađeno 19 točaka. U izvještajnom razdoblju rad Povjerenstva odnosio se na održavanje seminara o temi „Uloga mladih u lokalnoj samoupravi“, kao i na pripremu Prijedloga odluke o osnivanju vijeća mladih. Razmatrane su sljedeće oblasti: problematika maloljetničke delinkvencije, Prijedlog za izmjenu Poslovnika o radu Općinskog vijeća, Disciplinski centar za maloljetnike, Strategija mladih Općine Vogošća za razdoblje 2008.-2010.

Izvješće o radu Povjerenstva za jednakopravnost spolova -Općinsko vijeće- Općina Donji Vakuf

Razmatrana zastupljenost žena u upravnim odborima, upošljavanje, pojava nasilja na području Općine i poduzete konkretne mjere na rješavanju kadrovske i materijalne opremljenosti Centra za socijalni rad. Povjerenstvo aktivno prati rad Općinskog vijeća i upozorava na primjenu Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

Izvješće o radu Povjerenstva za jednakopravnost spolova - Općinsko vijeće - Općina Tuzla

Sastanci održavani jedanput mjesečno, a po potrebi i više puta, održana su ukupno 22 sastanka. Ostvarena suradnja s kantonalnom povjerenstvom za jednakopravnost spolova, te drugim povjerenstvima Općinskog vijeća Tuzla. Sve članice upoznate s primjenom Izbornog zakona, shodno tome donesen je Zaključak da se pripremi izvješće o sudjelovanju žena u izborima. Upućena preporuka političkim strankama koje participiraju u vlasti da vode računa o ravnopravnoj zastupljenosti oba spola. Upućen akt Povjerenstvu za odlikovanja Općinskog vijeća Tuzla da vodi računa o spolnoj strukturi kada se daju prijedlozi. Sudjelovanje u radioemisiji o temi Sudjelovanje žena u lokalnoj vlasti. Sudjelovanje u različitim tematskim okruglim stolovima – Gender standardi i gender mehanizmi, Diskriminacija zbog bolesti kroz institucije sustava, Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini u teoriji i praksi, Diskriminacija na temelju spola, suradnja i način implementacije Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, sagledavanje rezultata rada političarki u postizbornom razdoblju, sudjelovanje na strateškoj listi potpore za Žene Srebrenice i Žene u crnom, upućena inicijativa da se jednoj od ulica da naziv Žena – heroj rata. Sudjelovanje u realizaciji projekata Horizonti (Potpora promociji i implementaciji Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, Žene to mogu, Unapređenje zdravlja žene, Prevencija profesionalnog sagorijevanja). Sudjelovanje na seminaru u organizaciji udruženja Vesta o gender senzitivnom proračuniranju, te na seminaru u organizaciji OESS-a Jednakopravnost spolova u romskoj populaciji.

Izvešće o radu Povjerenstva za jednakopravnost spolova - Općinsko vijeće - Općina Živinice

Održano 7 sastanaka, pripremljen program rada, izvršena analiza spolne strukture Općinskog vijeća, radnih tijela, rukovodećeg kadra, savjeta, radnih tijela u mjesnim zajednicama na području općine Živinice, organizirana radionica, u suradnji s općinskim načelnikom i OESS-om - Povećanje stupnja sudjelovanja žena u javnom životu.

Izvešće o radu Povjerenstva za jednakopravnost spolova, pravdu, ljudska prava i građanske slobode - Općinsko vijeće - Općina Doboj Istok

Održana dva sastanka, razmatran Zaključak Povjerenstva za jednakopravnost spolova Skupštine TK i zaključci sa sastanka održanog o temi »Implementacija Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini«, upućen dopis Centru za socijalni rad Općine Doboj Istok da dostave podatke o slučajevima nasilja u obitelji na području općine Doboj.

Izvešće o radu Povjerenstva za jednakopravnost spolova - Općinsko vijeće - Općina Bihać

Provedena analiza spolne zastupljenosti u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti, sudjelovanje na okruglim stolovima na poziv nevladinih organizacija. Povjerenstvo pratilo rad Općinskog vijeća i poduzimalo mjere u okviru svoga djelokruga rada na dosljednom provođenju Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini na području općine.

Izvešće o radu Povjerenstva za jednakopravnost spolova - Općinsko vijeće - Općina Ključ

Ostvarilo punu suradnju s nevladinim sektorom, Centrom za socijalni rad, policijskom upravom i domom zdravlja u Ključu, intervenirano da pravne norme osiguravaju da organi i tijela organa uprave i Općinskog vijeća moraju odražavati ravnomjernu zastupljenost oba spola.

5. Organi državne uprave i upravne organizacije

5.1 Federalna razina

Od ukupno 16 federalnih ministarstava, devet federalnih ministarstava⁴³ je dostavilo odgovore na upitnik, te jedna federalna uprava, na temelju kojih dajemo kratak pregled aktivnosti na provođenju Zakona.

Šest ministarstava je odgovorilo da nije donijelo izravno posebne programe, mjere i planove za promoviranje i postizanje jednakopravnosti spolova. Međutim, iz odgovora je evidentno da u obavljanju redovite djelatnosti polaze od načela zaštite ljudskih prava, uključujući i načelo jednakopravnosti spolova. Pozitivni primjeri su Federalno ministarstvo poljoprivrede,

⁴³ Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva,
Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta,
Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova/Federalno ministarstvo unutarnjih poslova
Federalno ministarstvo prometa i komunikacija
Federalno ministarstvo kulture i sporta/Federalno ministarstvo kulture i športa
Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije
Federalno ministarstvo rada i socijalne politike
Federalno ministarstvo zdravstva
Federalno ministarstvo prostornog uređenja

vodoprivrede i šumarstva, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta i Federalno ministarstvo zdravstva.

Od devet federalnih ministarstava, pet je odgovorilo da se podaci koji se prikupljaju i obrađuju u okviru njihove mjerodavnosti razvrstavaju po spolu, iako još uvijek ima oblasti za koje su mjerodavne druge institucije (zavodi) gdje nedostaju podaci razvrstani po spolu, a tri ministarstva su odgovorila kako to nije slučaj, te jedno ministarstvo uopće nije dalo odgovor.

Sva federalna ministarstva su navela da se pri određenim imenovanjima, odnosno predlaganju članova i članica povjerenstava i drugih radnih tijela za koje je zaduženo Ministarstvo vodi računa i o jednakoopravnoj zastupljenosti spolova u sastavu tih tijela.

Nijedno federalno ministarstvo nije evidentiralo slučajeve diskriminacije na temelju spola, nasilja na temelju spola, seksualnog uznemiravanja i uznemiravanja u oblasti koju pokriva, iako Federalno ministarstvo rada i socijalne politike ističe da su otklonjene uočene nepravilnosti i diskriminacija korisnika u provođenju Zakona o osnovama socijalne skrbi, civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom u Unsko-sanskom kantonu, točnije u općinama Velika Kladaša i Bihać, gdje su isplaćivani manji iznosi od onih koji su zakonom predviđeni, na štetu nositelja prava. Također, u ovom kantonu pokrenut je postupak za uvođenje u pravo korisnika/ca po propisima o civilnim žrtvama rata – pripadnika/ca vojske «AP Zapadna Bosna» i članova/ica njihove obitelji. Po ocjeni ministarstva ovaj proces teče sporo.

Od ukupno devet federalnih ministarstava koja su dostavila svoje odgovore, šest je odgovorilo da su barem dvije osobe prošle gender obuku iz oblasti jednakopravnosti spolova, dok su dva istakla da su uposlenici upoznati kroz individualno usavršavanje, ali da nije bilo organizirane obuke⁴⁴. Federalno ministarstvo zdravstva istaklo je da nije bilo organizirane obuke, ali da su stekli saznanja kroz zajedničke aktivnosti sa Gender Centrom Federacije Bosne i Hercegovine.

Pet ministarstava je izjavilo da su uposlenici upoznati s međunarodnim standardima i pravnim okvirom za gender, a četiri da nisu u potpunosti ili da je to prepušteno individualnom usavršavanju.

Od ukupno devet federalnih ministarstava koja su dostavila odgovore, samo Federalno ministarstvo unutarnjih poslova nije specificiralo potrebe za suradnjom s Gender Centrom Federacije Bosne i Hercegovine radi bržeg integriranja načela jednakopravnosti i jednakosti spolova, dok je ostalih sedam predložilo organiziranje obuke za rukovodeće i državne službenike, održavanje zajedničkih sastanaka radi razmjene iskustava i međusobnog informiranja, davanje stručnog mišljenja u procesu izrade propisa, strateških i drugih dokumenata.

Pet ministarstava je izjavilo da ostvaruje suradnju s nevladinim sektorom u okviru obavljanja redovitih aktivnosti, a tri da nisu uspostavila nikakav oblik suradnje s nevladinim sektorom.

Tri su ministarstva odgovorila da vode računa o poštivanju načela jednakopravnosti spolova pri izradi proračuna ministarstva i da u tom pogledu izdvajaju manja sredstva za specifične potrebe. Federalno ministarstvo zdravstva u svom odgovoru na ovo pitanje izdvojilo sumu koja se izdvaja u svrhu prevencije i ranog otkrivanja raka dojke (1 000 000 KM), Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta istaknulo je da je jedan od strateških ciljeva Ministarstva razvitak malog i srednjeg poduzetništva u okviru kojeg je naglasak stavljen na

⁴⁴ Federalno ministarstvo kulture i sporta, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije

poduzetništvo žena, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike je navelo da prilikom izrade proračuna Ministarstva vodi računa o načelima jednakopravnosti spolova.

Četiri ministarstva navela su da sudjeluju u realizaciji aktivnosti iz svih 15 poglavlja Gender akcijskog plana Bosne i Hercegovine⁴⁵, a to su Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta.

Po pitanju usuglašenosti federalnih propisa u oblastima za koje su mjerodavna federalna ministarstva sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, sva ministarstva su se očitovala da uglavnom vode računa da prijedlozi zakona iz njihove mjerodavnosti uvažavaju načela jednakopravnosti spolova sukladno Zakonu o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

U nastavku dajemo pregled nekih specifičnih aktivnosti, koje su sama ministarstva u svojim odgovorima naglasila.

Federalno ministarstvo zdravstva

Federalno ministarstvo zdravstva je uspostavilo organizaciju službi zdravstvene zaštite koja na svim razinama uvažava jednakopravnost spolova u dostupnosti uslugama zdravstvene zaštite.

Sukladno Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine, Zakonu o zdravstvenoj zaštiti („Službene novine Federacije BiH“, broj 29/97), Zakonu o zdravstvenom osiguranju („Službene novine Federacije BiH“, br.30/97, 7/02 i 70/08), Federalno ministarstvo zdravstva je kao dio primarne zdravstvene zaštite uspostavilo organizaciju službi za brigu o zdravlju žena za vrijeme trudnoće, porođaja, nakon porođaja i drugim zdravstvenim potrebama žena. Ženama su dostupne i usluge više razine - sekundarne i tercijarne. Odlukom o utvrđivanju osnovnog paketa zdravstvenih prava, koja je usvojena od Zastupničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine u 2008. godini, neosiguranim ženama osigurava se zdravstvena zaštita u toku trudnoće i poroda, te puerperijuma i postnatalnih komplikacija do šest mjeseci.

Ministarstvo je navelo da se u okviru reforme zdravstvenog sektora osobita pozornost posvećuje jednakopravnom pristupu zdravstvenim uslugama, te smanjivanju smrtnosti majki putem provedbe sljedećih mjera:

- Strateškog plana za reformu zdravstvene zaštite;
- usvojena Politika zdravlja mladih i sačinjen Nacrt strateškog plana
- izrađena strategija o suzbijanju narkomanije (na državnoj razini – predstavnici Ministarstva sudjelovali u izradi)
- usvojena Strategija borbe protiv nasilja u obitelji (predstavnici Ministarstva sudjelovali u izradi).

U posljednje dvije godine doneseni dokumenti i protokoli koji se odnose na postupanje sa žrtvama trgovine ljudima ili svjedocima trgovine ljudima, posebice kada su u pitanju djeca, a Federalno ministarstvo zdravstva je izdvojilo sredstva i podržalo izradu postupaka zdravstvenih djelatnika uključenih u zdravstvenu zaštitu žrtava trgovine i očevidaca trgovine ljudima.

Ministarstvo je sudjelovalo u izradi politike iz oblasti invalidnosti, te kroz program koji se odvija na cijelome teritoriju Bosne i Hercegovine «Koordinirani državni odgovor na HIV/AIDS i tuberkulozu u ratom pogođenim i visoko stigmatiziranim sredinama» provodi metode edukacije u školama, edukacije vanškolske omladine, romske populacije i naročito osjetljivih

⁴⁵ Gender Centar je odmah nakon usvajanja Gender akcijskog plana tekst dostavio Ministarstvu.

populacija. Obavljaju se i pripreme za početak izrade Strategije o seksualnom i reproduktivnom zdravlju. U Federaciji Bosne i Hercegovine se provodi i Projekt «Sigurna hrana» u okviru Pakta stabilnosti za Jugoistočnu Europu.

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike

Radi usuglašavanja propisa iz oblasti radnih odnosa s odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini je u Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o radu, koji je u postupku izrade, ugradilo i nove odredbe koje detaljnije uređuju zabranu diskriminacije u oblasti rada i upošljavanja, zabranu uznemiravanja ili seksualnog uznemiravanja, nasilje na temelju spola, kao i sustavno uznemiravanje na radu i u vezi s radom, uključujući mobing kao specifičan oblik sustavnoga uznemiravanja. Uvodi se i mogućnost sudbenog procesuiranja slučajeva diskriminacije, gdje je teret dokazivanja na poslodavcu, te pravo na naknadu štete u slučaju osnovanosti tužbe.

U cilju usuglašavanja propisa iz oblasti mirovinskoga i invalidskog osiguranja (u suradnji s Federalnim zavodom za mirovinsko i invalidsko osiguranje i Federalnim ministarstvom financija), sačinjen je Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom i invalidskom osiguranju koji je usvojen od oba doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, vodilo se računa i o usklađenosti sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini. U oblasti socijalne zaštite i zaštite obitelji i djece, odredbe Zakona o osnovama socijalne skrbi, civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom („Službene novine Federacije BiH“, broj 36/99) usklađene su sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini. U oblasti usuglašavanja propisa iz oblasti zaštite osoba sa invaliditetom i zaštite civilnih žrtava rata posebice je značajno sa stanovišta unapređenja jednakopravnosti spolova ostvarivanje prava prema izmjenama i dopunama propisa o zaštiti civilnih žrtava rata i članova njihovih obitelji, žrtava seksualnog zlostavljanja i silovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine.

U 2008. godini pravo po ovoj osnovi ostvarile su 493 osobe, uglavnom žene i to u sedam kantona ⁴⁶Federacije Bosne i Hercegovine. To je puno manji broj od najavljanog u udrugama logoraša i udrugama koje se bave pružanjem pomoći ovoj kategoriji ratnih stradalnika.

U pogledu aktivnosti Sektora za rad i upošljavanje, a u svezi s Poglavljem GAP-a Upošljavanje i tržište rada, u okviru Projekta Europske unije «Reforma politike upošljavanja i uspostava informatičkog sustava tržišta rada u Bosni i Hercegovini», izrađena Strategija upošljavanja Federacije Bosne i Hercegovine, koja posebice ima za cilj smanjenje neuposlenosti žena.

U pogledu Sektora za socijalnu zaštitu i zaštitu obitelji i djece, kada je u pitanju nasilje u obitelji, predstavnici Ministarstva su sudjelovali u izradi Strategije za prevenciju nasilja za Federaciju Bosne i Hercegovine za razdoblje 2009.-2010.

Također, Ministarstvo sudjeluje u projektu UNICEF-a koji ima za cilj jačanje sustava socijalne skrbi i inkluzije u Bosni i Hercegovini:

Ministarstvo zajedno s Ministarstvom zdravlja i socijalne skrbi RS, u okviru Projekta Potpora razvitku politike u oblasti invalidnosti, koju je usvojilo Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, priprema prijedloge Strategije i Akcijskoga plana u oblasti invalidnosti, koja će uključivati i sva gender pitanja i važeće kriterije.

⁴⁶ (Sarajevski kanton 316, Tuzlanski 50, Unsko-sanski 23, Bosansko-podrinjski 18, Hercegovačko-neretvanski 44, Srednjobosanski 5 i Zeničko-dobojski kanton 37 osoba)

Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije

Ministarstvo je vodilo računa da se minimizira izravno ili neizravno razlikovanje, privilegiranje, isključivanje ili ograničavanje utemeljeno na spolu iz dometa rada i mjerodavnosti ovoga ministarstva. Parlament Federacije Bosne i Hercegovine usvojio je četiri zakona: Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o rudarstvu („Službene novine Federacije BiH“, broj 6/08), Zakon o finansijskoj konsolidaciji rudnika uglja u Federaciji Bosne i Hercegovine prema obračunatim neuplaćenim javnim приходima u razdoblju 2009. do 2015. godine („Službene novine Federacije BiH“, broj 81/08), Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim poduzećima u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 81/08), Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o gospodarskim društvima („Službene novine Federacije BiH“, broj 84/08), a u parlamentarnoj proceduri donošenja je još sedam zakonskih rješenja.

Federalno ministarstvo kulture i sporta

Ministarstvo je u sve propise prilikom donošenja ugradilo zabranu svih vrsta diskriminacije, pa tako i na temelju spola. U 2008. godini donesen je Zakon o sportu u Bosni i Hercegovini, u čijoj je izradi sudjelovalo i Ministarstvo i u taj Zakon su ugrađene odredbe o zabrani diskriminacije. U odgovoru je naglašeno da Ministarstvo nema izravne mjerodavnosti u oblasti koju pokriva, te da stoga nije u mogućnosti osigurati usuglašavanje s citiranim članovima Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini u upitniku koji se odnose na: ravnopravnu zastupljenost oba spola u javnom životu, osiguranje i promoviranje mjera iz oblasti jednakopravnosti spolova, donošenje mjera za usuglašavanje propisa u oblastima koje Ministarstvo pokriva.

Federalno ministarstvo unutarnjih poslova

Ministarstvo navodi da propisi iz oblasti koju pokriva, a to su Zakon o unutrašnjim poslovima Federacije Bosne i Hercegovine, Zakon o policijskim službenicima Federacije Bosne i Hercegovine, Zakon o državljanstvu Federacije Bosne i Hercegovine i Zakon o agencijama i unutarnjim službama za zaštitu ljudi i imovine nisu u suprotnosti sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

Federalno ministarstvo prometa i komunikacija

Ministarstvo navodi da su materijalni propisi iz mjerodavnosti Ministarstva tehničko-tehnološke prirode iz oblasti avijacije, cestovne, željezničke, pomorske i telekomunikacijske infrastrukture i prometa ljudi i roba i da ne sadrže elemente diskriminacije na temelju spola.

Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

Ministarstvo je u okviru Programa «Podsticaj za poljoprivredu» iz Proračuna Federacije Bosne i Hercegovine u 2007. i 2008. godini, u okviru mjera za ruralni razvitak, u dijelu kojim se definiraju kriteriji za ostvarivanje novčane potpore, pored ostalih uvjeta, uvelo i kriterij „Prioriteti“, čime se osiguralo da prilikom razmatranja zahtjeva prioritet imaju programi koji osnažuju spolnu, dobnu i obrazovnu zastupljenost poljoprivrednika.⁴⁷

⁴⁷ Detalji sa gender statistikom dati u poglavlju III. ovoga izvješća

Ovo ministarstvo je, također, u mjeri Dopunske aktivnosti, među ostalim, stavilo naglasak na potporu programima koji se odnose na ruralne aktivnosti žena, omladine i osoba s invaliditetom. Program i Uputa za ostvarivanje novčanih potpora objavljuje se svake godine u Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine (34/07, 45/07, 13/08 i 22/08), što je u potpunosti sukladno članku 3. stavak 5. koji se odnosi na uspostavljanje specijalnih mjera s ciljem promoviranja jednakosti i jednakopravnosti spolova, eliminiranja postojeće nejednakopravnosti i zaštite spolova na temelju biološkog određenja.

Ministarstvo ističe da većina propisa koje primjenjuje ovo ministarstvo jeste usuglašena sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

Ministarstvo je, sukladno Poglavlju XIV GAP-a, pripremlilo i Zakon o organskoj poljoprivredi koji je trenutačno u proceduri donošenja. Predmetni zakon predviđa donošenje 15 podzakonskih akata kojima se reguliraju određena pitanja od značaja za organsku proizvodnju.

Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta

Ministarstvo navodi da je novi Zakon o obrtu i srodnim djelatnostima u potpunosti usuglašen s odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini. Ovo ministarstvo ističe da će se pri donošenju novih propisa iz mjerodavnosti Ministarstva poštivati sva prava i obveze što proistječu iz Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

Ministarstvo radi na uspostavljanju projekta informacijskog sustava malih i srednjih poduzeća, koji bi osigurao adekvatan monitoring stanja sektora malih i srednjih poduzeća, čime će biti omogućena elektronička registracija fizičkih osoba koje se bave djelatnostima definiranim Zakonom o obrtu i srodnim djelatnostima. Na taj će način biti omogućen jednakopravan pristup informacijama svim zainteresiranim pravnim i fizičkim osobama, bit će otvorena mogućnost praćenja statističkih pokazatelja koja se odnose, među ostalim, i na poduzetništvo žena, s posebnim naglaskom na gospodarske subjekte u kojima su žene ravnateljice i/ili većinske vlasnice.

U okviru proračuna Ministarstva, od 2003.g. se planiraju i sredstva za poticaj razvitka poduzetništva i obrta (izdvojeno oko 35.141.000 KM), a od 2005. g. u okviru ovih sredstava uvodi se i posebna linija za razvitak ženskog poduzetništva (oko 1.700.000 KM).

U razdoblju 2005.-2008.g. od ukupno odobrenih 517 projekata/programa, 264 su dobile žene (51%). Taj procenat je po godinama bio različit, ali je u pravilu odražavao gender pravičnost (2005.g.-56%; 2006.g.-59%, 2007.g.- 59%, 2008.g.- 41%)

Federalno ministarstvo prostornog uređenja nije se specifičnije odredilo po ovom pitanju, ali je istaknulo da je provedba Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini stalan proces.

Federalna uprava za inspekcijske poslove

Na temelju dostavljenih odgovora može se konstatirati sljedeće:

- Federalna uprava nije donijela poseban program, planove i mjere radi postizanja jednakosti spolova, premda ističu da posvećuju dužnu pozornost ovim pitanjima.
- U svom odgovoru navode kako je sve federalne propise iz oblasti za koju je Uprava mjerodavna donio Parlament Federacije Bosne i Hercegovine, a na prijedlog resornih ministarstava, samim tim smatraju da Uprava nema utjecaja na sadržaj i usuglašenost tih propisa sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.
- Uprava ne vodi statističke podatke razvrstane po spolu, te ne navode nikakav razlog nevođenja ovakve statistike.
- Prilikom imenovanja – postavljenja državnih službenika i namještenika na pojedina radna mjesta, te pri određenim imenovanjima, odnosno, predlaganjima članova i članica povjerenstava i drugih radnih tijela za koje je zadužena služba, ističu da se, u okviru utvrđenih kriterija, vodi računa o jednakopravnoj zastupljenosti spolova.
- Uprava je dostavila odgovor da u radu ove institucije nisu evidentirani slučajevi diskriminacije po osnovi spola, seksualnog uznemiravanja, uznemiravanja i nasilja na temelju spola.
- Nemaju podatke da li je netko od uposlenih prošao neki vid gender obuke.
- U svom odgovoru izjasnili su se da nemaju sređene podatke o pitanju koje se odnosi na informiranje uposlenih o obvezama po domaćim i međunarodnim dokumentima kojim se tretiraju pitanja jednakopravnosti spolova, ali smatraju da su, po logici stvari, inspektori kao državni službenici s posebnim ovlastima, naročito inspektori rada, upoznati s propisima i po službenoj dužnosti prate primjenu propisa koji tretiraju pitanja jednakopravnosti spolova.
- Uprava se izjasnila da su otvoreni za sve vidove suradnje s Gender Centrom Federacije Bosne i Hercegovine u cilju bržeg integriranja načela jednakopravnosti i jednakosti spolova u oblasti za koju su mjerodavni.
- Nisu se posebice izjasnili na pitanje da li se prilikom izrade proračuna vodi računa o načelima jednakopravnosti spolova, ali su istaknuli da u ovu svrhu nisu izdvajana posebna sredstva.

5.2 Kantonalna razina

Od ukupno 94 kantonalna ministarstva kojima je upućen upitnik o provedbi Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, njih 73 je dostavilo podatke⁴⁸.

Niti jedno kantonalno ministarstvo nije donijelo posebne programe, mjere i planove u cilju provedbe članka 21. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini. Jedan broj ministarstava ističe da, iako nisu donijeli posebne programe mjera za postizanje jednakosti spolova, u obavljanju redovite djelatnosti polaze od načela zaštite ljudskih prava, uključujući i

⁴⁸ Podatke nisu dostavili: Ministarstvo prosvjete, kulture i športa Posavskog kantona; Ministarstvo prometa, veza, trgovine i poduzetništva Posavskog kantona; Ministarstvo financija Posavskog kantona; Ministarstvo pravosuđa i uprave Posavskog kantona; Ministarstvo za obnovu, razvoj i povratak Tuzlanskog kantona; Ministarstvo financija Zeničko-dobojskog kantona; Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona; Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Bosansko-podrinjskog kantona; Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona; Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi Hercegovačko-neretvanskog kantona, Ministarstvo financija Hercegovačko-neretvanskog kantona, Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša Hercegovačko-neretvanskog kantona, Ministarstvo prometa i veza Hercegovačko-neretvanskog kantona, Ministarstvo za pitanja branitelja Hercegovačko-neretvanskog kantona, Ministarstvo obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo, Ministarstvo saobraćaja Kantona Sarajevo, Ministarstvo nauke, prosvjete, kulture i sporta Kantona 10, Ministarstvo pravosuđa i uprave Kantona 10, Ministarstvo financija Kantona 10 i Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Kantona 10

načelo jednakosti spolova⁴⁹. Pozitivan primjer je Kantonalno ministarstvo financija Unsko-sanskog kantona, koje je pokrenulo aktivnosti na izradi programa mjera iz članka 21. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

Jedan broj ministarstava za unutarnje poslove je donio posebne mjere za suzbijanje nasilja u obitelji, uključujući izradu statističkih podataka o žrtvama nasilja, kao i o nasilnim osobama. Prema podacima, najznačajniji rezultati postignuti su u Kantonu Sarajevo.

Potrebno je posebno istaknuti (što može biti veliki problem u odnosu na krajnjeg korisnika) da kantonalni propisi koji reguliraju oblast socijalne skrbi nisu usuglašeni sa Zakonom o ravnopravnosti spolova.

Kao primjer dobre prakse navodimo rad Ministarstva pravde i uprave Kantona Sarajevo koje u okviru Zakonom utvrđenih mjerodavnosti u postupku pripreme svih kantonalnih propisa daje mišljenje i sa stanovišta povrede ljudskih prava i temeljnih sloboda. Glede toga ovo ministarstvo je ukazivalo svim kantonalnim ministarstvima na potrebu usuglašavanja tih propisa sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini. Ovo ministarstvo je uočilo da kantonalni propisi ne prave razliku u određivanju prava i obveza po osnovi spola, odnosno diskriminirajuće odredbe. U novom Zakonu o organizaciji i djelokrugu organa uprave i upravnih organizacija Kantona Sarajeva, Zakonu o radno-pravnom statusu članova Vlade Kantona Sarajevo i Zakonu o izvršenju sankcija u Kantonu Sarajevo regulirano je da gramatička terminologija korištenja muškog roda u ovim zakonima podrazumijeva uključivanje oba roda, čime je propis prema mišljenju Ministarstva pravde i uprave Kantona Sarajevo usuglašen sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

Prema dostavljenim podacima, vidljivo je da nisu registrirani slučajevi diskriminacije na temelju spola, seksualnog uznemiravanja, uznemiravanja i nasilja na temelju spola, odnosno da sa takvim podacima ne raspolažu kantonalna ministarstva.⁵⁰ Jedino je Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona primilo tri prijave za seksualno uznemiravanje učenica u tri škole⁵¹ (gimnazija i dvije osnovne škole) s područja Kantona. U jednom slučaju je pokrenut sudski postupak, a u drugom je izrečena u disciplinskom postupku javna sankcija. Budući da se u trećem slučaju radi o maloljetnoj osobi, uključen je i organ socijalnog starateljstva i pokrenut kazneni postupak.

Kada je u pitanju primjena članka 18. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, koji se odnosi na razvrstavanje statističkih podataka po spolu koje vodi ministarstvo, može se zaključiti da najveći broj kantonalnih ministarstava statističke podatke koje, u okviru svojih mjerodavnosti, vodi o osobama razvrstava po spolu⁵², dok određena ministarstva čine napore za uspostavljanje učinkovitijeg sustava vođenja statističkih podataka po spolu⁵³. Ministarstvo za pravosuđe, upravu i radne odnose Bosansko-podrinjskog kantona je navelo da podatke razvrstava samo po zahtjevu. Za Ministarstvo zdravstva Tuzlanskog kantona i Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo, statističke evidencije vode kantonalni zavodi za javno zdravstvo, a za Ministarstvo gospodarstva Zeničko-dobojskog kantona to radi Zavod za statistiku.

⁴⁹ Primjerice: Ministarstvo zdravstva i socijalne politike Srednjobosanskog kantona, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona, Ministarstvo privrede/gospodarstva Hercegovačko-neretvanskog kantona, Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo i dr.

⁵⁰ Primjerice: Ministarstvo unutrašnjih poslova Bosansko-podrinjskog kantona, Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona 10, Ministarstvo zdravstva Tuzlanskog kantona, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Posavskog kantona, Ministarstvo pravde Unsko-sanskog kantona, Ministarstvo pravosuđa i uprave Srednjobosanskog kantona, Ministarstvo privrede Hercegovačko-neretvanskog kantona, Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo i dr.

⁵¹ Jedna prijava se odnosi na seksualno uznemiravanje učenice od profesora tjelesnog odgoja, druga od knjižničara škole, a treća od učenika iste škole.

⁵² Primjerice: Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, Ministarstvo unutarnjih poslova Kantona 10, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona, Ministarstvo financija Zapadnohercegovačkog kantona, Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Hercegovačko-neretvanskog kantona, Ministarstvo za socijalnu politiku, zdravstvo Bosansko-podrinjskog kantona i dr.

⁵³ Ministarstvo zdravstva i socijalne politike Unsko-sanskog kantona i Ministarstvo privrede Hercegovačko-neretvanskog kantona.

Iz dostavljenih podataka vidljivo je da su uspostavljeni različiti vidovi suradnje između kantonalnih ministarstava i nevladinih organizacija koje se bave pitanjima iz mjerodavnosti pojedinih ministarstava. Najčešći oblici suradnje su zajednička realizacija konkretnih projekata, osiguranje sredstava iz kantonalnih proračuna za financiranje određenih aktivnosti nevladinih organizacija. Tako je, primjerice, u 2008. godini iz proračuna Zapadnohercegovačkog kantona izdvojeno ukupno 102.700,00 KM za potporu radu nevladinih organizacija⁵⁴, a iz proračuna Srednjobosanskog kantona u 2008. godini je izdvojeno ukupno 130.000,00 KM za nevladin sektor⁵⁵. Suradnja je prvenstveno ostvarena u oblastima zaštite žrtve nasilja⁵⁶, zdravstvene zaštite⁵⁷, zaštite okoliša, sporta i kulture⁵⁸ i dr.

Većina kantonalnih ministarstava⁵⁹ vodi računa o jednakopravnoj zastupljenosti spolova pri imenovanjima odnosno predlaganjima članova i članica povjerenstava i drugih radnih tijela za koje je zaduženo ministarstvo, međutim, četiri kantonalna ministarstva⁶⁰ navode da o tome ne vode računa. Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi Zapadnohercegovačkog kantona naglasak stavlja na stručnost, a ne na spol, dok se kod tri ministarstva⁶¹ o tome vodi računa onoliko koliko to mogućnosti dozvoljavaju.

Uposlenici ministarstava⁶² uglavnom su upoznati s obvezama po međunarodnim dokumentima kojima se tretiraju pitanja jednakopravnosti spolova, dok su četiri ministarstava⁶³ navela da su njihovi uposlenici samo djelomice upoznati s navedenim dokumentima. U Ministarstvu prosvjete, nauke, kulture i sporta Zapadnohercegovačkog kantona i Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona nije bilo službenih upoznavanja s navedenim dokumentima, ali su se uposlenici mogli upoznati individualno. Iskazana je potreba za dodatnom edukacijom uposlenih, u prvom redu državnih službenika, s domaćim i međunarodnim pravnim okvirom koji se odnosi na pitanja jednakosti i jednakopravnosti spolova. U 22 kantonalna ministarstva⁶⁴ je navedeno da su njihovi službenici prošli neki vid gender obuke, čime su obuhvaćena ukupno 34 službenika. U 25

⁵⁴ Ministarstvo financija Zapadnohercegovačkog kantona predviđa posebna sredstva namijenjena promoviranju rodne jednakopravnosti kao što je potpora porodiljama, neuposlenim porodiljama te jednokratna pomoć za opremu novorođenog djeteta.

⁵⁵ Pr. Udruženje žena "Viktorija 99"- Jajce.

⁵⁶ Suradnja Ministarstva zdravstva i socijalne politike Unsko-sanskog kantona u vidu sufinanciranja troškova smještaja u „kuću spasa“ koju vodi NVO „Žene sa Une“-Bihać. Suradnja Ministarstva pravde i uprave i Ministarstva unutarnjih poslova Kantona Sarajevo s nevladinom organizacijom „Fondacija lokalne demokratije“ u oblasti prevencije, zaštite i borbe protiv nasilja u obitelji. Ministarstvo unutarnjih poslova Kantona 10 ostvaruje aktivnu suradnju s nevladinim organizacijama „Li Women“-Livno, „Žene BiH“- Mostar, „LaStrada“-Mostar i „Medica“-Zenica, a vezano uz zaštitu žrtava nasilja u obitelji. Ministarstvo unutarnjih poslova Bosansko-podrinjskog kantona je ostvarilo suradnju s nevladinom organizacijom „Seka“ na projektu „Dosta je bilo opravdanja za nasilje u obitelji“.

⁵⁷ Ministarstvo za socijalnu politiku, zdravstvo, raseljena lica i izbjeglice Bosansko-podrinjskog kantona - Ministarstvo ostvaruje kontinuiranu suradnju s nevladinom sektorom u oblastima socijalne politike i zdravstva kroz potporu u implementaciji raznih projekata među kojima su i projekti koji uključuje gender mainstreaming, kao što su Udruženje oboljelih od karcinoma dojke i drugih malignih oboljenja „Biser“ i Udruženje žena „Seka“. Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo ostvaruje suradnju kroz sufinanciranje preventivnih projekata, od kojih su neki namijenjeni isključivo ženskoj populaciji, kao, primjerice, projekt Udruženja Renesansa „Edukacija zdrava dojka“ ili sufinanciranje promoviranja ženskih ljudskih prava Udruženja „Centar za žene Žar“.

⁵⁸ Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo ostvaruje suradnju kroz javni poziv za sufinanciranje projekata kulture i sporta, u okviru prikupljanja matičnih evidencija organizacija u sportu, te kroz nadzor nad zakonitošću rada organizacija u sportu i inspeksijski nadzor.

⁵⁹ Primjerice: Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoline Unsko-sanskog kantona, Ministarstvo privrede i prostornog uređenja Posavskog kantona, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona, Ministarstvo za socijalnu politiku, zdravstvo i raseljena lica i izbjeglice Bosansko-podrinjskog kantona, Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona, Ministarstvo zdravstva i socijalne politike Srednjobosanskog kantona, Ministarstvo privrede, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Zapadnohercegovačkog kantona, Ministarstvo graditeljstva, obnove, prostornog uređenja i zaštite okoliša Kantona 10 i dr.

⁶⁰ Kantonalno ministarstvo zdravstva i socijalne politike Unsko-sanskog kantona, Ministarstvo prosvjete, nauke i sporta Zapadnohercegovačkog kantona, Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo i Ministarstvo za boračka pitanja Kantona Sarajevo.

⁶¹ Ministarstvo pravde i uprave Kantona Sarajevo, Ministarstvo rada, zdravstva, socijalne zaštite i prognanih Kantona 10 i Ministarstvo pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona.

⁶² Naprimjer: Ministarstvo unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona, Ministarstvo rada, zdravstva, socijalne zaštite i prognanih Kantona 10, Ministarstvo kulture i sporta, Kantona Sarajevo, Ministarstvo prostornog uređenja, resursa i zaštite okoliša Zapadnohercegovačkog kantona, Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave Hercegovačko-neretvanskog kantona, Ministarstvo prostornog uređenja, obnove i povratka Srednjobosanskog kantona, Ministarstvo za pravosuđe, upravu i radne odnose Bosansko-podrinjskog kantona, Ministarstvo zdravstva Tuzlanskog kantona, Ministarstvo privrede i prostornog uređenja Posavskog kantona, Ministarstvo pravde Unsko-sanskog kantona, Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo i dr.

⁶³ Ministarstvo za boračka pitanja Kantona Sarajevo, Ministarstvo zdravstva i socijalne politike Srednjobosanskog kantona, Ministarstvo za privredu Bosansko-podrinjskog kantona, Ministarstvo za socijalnu politiku, zdravstvo, raseljena lica i izbjeglice Bosansko-podrinjskog kantona.

⁶⁴ Naprimjer: Ministarstvo privrede Zapadnohercegovačkog kantona, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona, Ministarstvo financija Bosansko-podrinjskog kantona, Ministarstvo zdravstva Zeničko-dobojskog kantona, Ministarstvo šumarstva, poljoprivrede i vodoprivrede Srednjobosanskog kantona, Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo i dr.

kantonalih ministarstava⁶⁵ službenici nisu prošli nikakav vid gender obuke, dok Ministarstvo privrede Kantona 10 smatra da bi ovakav vid obuke trebala ponuditi Agencija za državnu službu Federacije Bosne i Hercegovine.

Ovdje je potrebno posebno naglasiti da kantonalni koordinacijski odbori koji su prethodnih godina formirani kao ad hoc radna tijela kantonalnih vlada nisu zaživjeli u praksi izuzev u Unsko-sanskom kantonu. Osnovni razlog je nepostojanje pravnoga temelja da se, u okviru kantonalnih vlada, uspostavi ovakvo jedno stalno radno tijelo.

Veći broj kantonalnih ministarstava ne vodi računa o načelima jednakopravnosti spolova pri izradi proračuna ministarstva i ne izdvaja posebna sredstva u tu svrhu, dok se u šest kantonalnih ministarstava⁶⁶ o tome vodi računa, ali se ne izdvajaju posebna sredstva u tu svrhu. Ministarstvo kulture i sporta i Ministarstvo pravde i uprave Kantona Sarajevo vode računa o navedenim načelima i izdvajaju sredstava za razliku plaća koje primaju porodilje za vrijeme porodiljskog odsustva. Interesantno je istaknuti praksu Ministarstva kulture i sporta Kantona Sarajevo koje prilikom dodjele sredstava sportskim i kulturno-umjetničkim udrugama vodi računa o proporcionalnoj zastupljenosti oba spola u tim udrugama. Također, Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo izdvaja posebna sredstva u cilju zaštite i unapređenja zdravlja žena.

5.3 Općinska razina

Kao posebnu ciljanu skupinu za ocjenu načina i stupnja provođenja Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, Gender Centar je označio lokalnu razinu vlasti, te su se upitnici prilagodili njihovom mandatu i poslani svim gradonačelnicima i načelnicima u Federaciji Bosne i Hercegovine. Odgovor smo dobili od samo od 18 načelnika i jedne gradonačelnice.⁶⁷

Jedino je Općina Jablanica dala pozitivan odgovor u kojem se navodi da je Odjeljenje za normativne poslove pripremlilo program mjera radi postizanja jednakosti i jednakopravnosti spolova, na razini lokalne zajednice, u svim oblastima u Općini Jablanica.

Općina Zenica i Općina Visoko ugradile su obvezu donošenja programa mjera radi postizanja jednakopravnosti spolova u oblastima iz samoupravnog djelokruga u Statut Općine, ali iz odgovora nije moguće zaključiti da li su navedeni programi doneseni.

Od ukupno 19 odgovora, u 16 je navedeno da su propisi koji se pripremaju i donose u okviru lokalnog izvršnog organa vlasti usuglašeni sa odredbama Zakona, a u 18 odgovora je navedeno da se pri izradi općinskih razvojnih planova vodi računa o načelima jednakopravnosti spolova i da se ostvaruje suradnja s nevladinim sektorom, te u samo jednom je navedeno da se podaci razvrstavaju po spolu u oblasti personalnih poslova.

Načela jednakopravnosti spolova uzimaju se u obzir pri izradi proračuna u 7 općina i 1 gradskoj upravi. Općina Pale-Prača navela je da se predviđaju sredstva za rad Povjerenstva za jednakopravnost spolova, dok su Općina Stolac, Općina Bosansko Grahovo, Grad

⁶⁵ Ministarstvo pravde Unsko-sanskog kantona, Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne zaštite Zapadnohercegovačkog kantona, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona, Ministarstvo za privredu Bosansko-podrinjskog kantona, Ministarstvo za boračka pitanja Zeničko-dobojskog kantona, Ministarstvo građenja i prostornog uređenja Hercegovačko-neretvanskog kantona, Ministarstvo rada, zdravstva, socijalne zaštite i prognanih Kantona 10 i dr.

⁶⁶ Ministarstvo za privredu Bosansko-podrinjskog kantona, Ministarstvo za urbanizam, prostorno uređenje i zaštitu okoline Bosansko-podrinjskog kantona, Ministarstvo za boračka pitanja Bosansko-podrinjskog kantona, Ministarstvo financija Tuzlanskog kantona, Ministarstvo unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona i Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline Zeničko-dobojskog kantona.

⁶⁷ Bosanska Krupa, Cazin, Bosanski Petrovac, Sanski Most, Čelić, Doboju-Istok, Grad Sarajevo, Ilijaš, Bosansko Grahovo, Kupres, Zenica, Visoko, Olovo, Usora, Busovača, Jablanica, Prozor-Rama, Konjic, Stolac,

Sarajevo, Općina Ilijaš, Općina Čelić, Općina Dobož-Istok, Općina Bosanski Petrovac u odgovoru naveli da se poštuju načela jednakopravnosti spolova, ali nisu specificirali na koji način.

Svi načelnici i gradonačelnica se slažu u jednom, a to je da se vodi računa o načelima jednakopravnosti spolova pri izboru radnih tijela koja su u njihovoj mjerodavnosti. Isto tako, u najvećem broju slučajeva navedeno je da uposlenici/e nisu prošli/e nikakvu obuku iz oblasti jednakopravnosti spolova.⁶⁸

6. Aktivnosti zavoda za zdravstvo, zdravstveno osiguranje i upošljavanje

6.1. Zavodi za javno zdravstvo na federalnoj i kantonalnoj razini.

Odgovor na upitnik dostavila su samo dva kantonalna zavoda za javno zdravstvo.⁶⁹ Na temelju dostavljenih podataka može se konstatirati sljedeće:

- Zavodi nisu izradili programe mjera ili planove za postizanje jednakopravnosti spolova.
- Zavod za javno zdravstvo Tuzlanskog kantona je naveo da su propisi iz mjerodavnosti Zavoda usuglašeni sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, dok Zavod iz Unsko-sanskog kantona nije dostavio odgovor na ovo pitanje.
- Iz dostavljenih odgovora može se zaključiti da se jedan broj podataka razvrstava po spolu, uglavnom iz individualnih obrazaca: prijave rođenja, prijave smrti, bolesnički statistički listić, prijave oboljelog-umrlog od malignih neoplazmi, izvješća o organizacijskoj strukturi i kadrovima uposlenim u zdravstvu i registri zdravstvenih radnika/ca.
- Zavod za javno zdravstvo Tuzlanskog kantona je naveo da se vodi računa o jednakopravnoj zastupljenosti oba spola prilikom imenovanja povjerenstava i radnih tijela za koja su zaduženi zavodi, a Zavod Unsko-sanskog kantona nije se izjasnio.
- Zavodi nisu registrirali prijavljivanje diskriminacije na temelju spola, nasilja na temelju spola, seksualnog uznemiravanja i uznemiravanja u oblasti koju pokrivaju.
- Na temelju dostavljenih odgovora može se zaključiti da nitko od uposlenih nije prošao bilo kakav vid gender obuke u oba zavoda.
- Uposlenici oba zavoda uglavnom se upoznaju s međunarodnim standardima iz oblasti gendera putem individualnog stručnog usavršavanja.
- Predloženi oblici suradnje s Gender Centrom Federacije Bosne i Hercegovine su sljedeći: edukacije o gender konceptu i nasilju u obitelji, zajednički sastanci, edukativni programi i seminari, izrada informativnih materijala o statističkim podacima o nasilju u obitelji.

⁶⁸ Općina Jablanica - 1 osoba sudjelovala na seminaru u Mostaru, u organizaciji Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine, a tri su dale odgovore kako slijedi: Općina Ilijaš - 7 osoba, prošlo obuku u organizaciji Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine
Općina Čelić - Izvjestan broj prošao obuku o ljudskim pravima u okviru koje je obuhvaćena i jednopravnost spolova u organizaciji Biroa za ljudska prava

⁶⁹ Zavod za javno zdravstvo Tuzlanskog kantona i Zavod za javno zdravstvo Unsko-sanskog kantona

6.2. Zavod zdravstvenog osiguranja i reosiguranja Federacije Bosne i Hercegovine i kantonalni zavodi zdravstvenog osiguranja.

Na temelju dostavljenih podataka⁷⁰ može se konstatirati sljedeće:

- Nijedan zavod nije izradio programe mjere ili planove za postizanje jednakopravnosti spolova.
- Šest kantonalnih zavoda koji su dostavili odgovore (od ukupno 10) nema posebne programe, mjere ili planove za postizanje jednakopravnosti spolova.
- Zavod zdravstvenog osiguranja i reosiguranja Federacije Bosne i Hercegovine i kantonalni zavodi ističu da se zdravstvena zaštita osigurava svima pod jednakim uvjetima.
- Iz dostavljenih odgovora kantonalnih zavoda samo dva kantonalna zavoda razvrstavaju podatke po spolu⁷¹.
- Svi zavodi su odgovorili da se vodi računa o jednakopravnoj zastupljenosti oba spola prilikom imenovanja povjerenstava i drugih tijela u mjerodavnosti zavoda.
- Zavodi nisu registrirali prijavljivanje diskriminacije na temelju spola, nasilja na temelju spola, seksualnog uznemiravanja i uznemiravanja u oblasti koju pokrivaju.
- Samo dva zavoda su navela da su prošla neki vid obuke iz navedene oblasti, uglavnom kroz individualno stručno usavršavanje.
- Prema pristiglim odgovorima, veoma mali broj uposlenika zavoda ima potrebno znanje o međunarodnom pravnom okviru iz oblasti gendera.
- Predloženi oblici suradnje sa Gender Centrom su sljedeći: edukacije o gender konceptu i nasilju u obitelji, zajednički sastanci, edukativni programi i seminari, izrada informativnih materijala o statističkim podacima o nasilju u obitelji, davanje stručnih mišljenja.
- Tri zavoda su odgovorila da nisu ostvarila suradnju s nevladinim sektorom, a tri da ostvaruju suradnju u skladu s registriranom djelatnošću.
- Samo dva zavoda su navela da vode računa i da u svrhu gender jednakosti i jednakopravnosti izdvajaju posebna sredstva, a to su Zavod zdravstvenog osiguranja Zeničko-dobojskog kantona koji izdvaja 200 000 KM za preventivni program zaštite zdravlja žena (skrining karcinoma grlića maternice) i Zavod zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo koji ističe da su izdvajana sredstva u svrhu provedbe različitih projekata, kao što su: Projekat reproduktivno zdravlje, Projekat rano otkrivanje raka dojke, Projekat ranog dijagnosticiranja i liječenja osteoporoze kod postmenopauze žena u Kantonu Sarajevo, ispitivanje učestalosti HPV kod žena u Kantonu Sarajevo.
- Kantonalni zavodi su naveli da nisu upoznati sa Gender akcionim planom, dok je Zavod zdravstvenog osiguranja i reosiguranja naveo da učestvuje u provedbi Poglavlja X, ali nisu specificirane aktivnosti.

Zavod zdravstvenog osiguranja i reosiguranja Federacije Bosne i Hercegovine navodi da nije pripremio posebne mjere radi postizanja jednakopravnosti spolova u oblasti koju pokriva, ali da se jednakopravnost spolova u potpunosti poštuje, odnosno da se člankom 4. Kodeksa poslovnog ponašanja uposlenika Zavoda, broj: 01/D-1476/05 propisuje da su «Svi uposlenici jednakopravni, bez obzira na spol, dob, nacionalnost, etničko porijeklo, religijsku pripadnost, jezik, socijalni i ekonomski status»; navodi da su propisi koje pokriva Zavod u cijelosti

⁷⁰ Odgovorili su zavodi iz Tuzlanskog, Zeničko-dobojskog, Sarajevskog, Hercegovačko-neretvanskog i Zapadnohercegovačkog kantona, te Federalni zavod

⁷¹ Zavod zdravstvenog osiguranja Zeničko-dobojskog kantona i Zavod zdravstvenog osiguranja Tuzlanskog kantona.

usuglašeni sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini i to: Statut, Pravilnik o radu, Poslovnik o radu Upravnog odbora Zavoda, Pravilnik o unutarnjoj organizaciji stručne službe Zavoda, Kodeks poslovnog ponašanja uposlenika Zavoda, te ostali propisi Zavoda; ne vodi statističke podatke razvrstane po spolu, jer, kako navodi, cijeni da je prioritet pomoći bolesnoj osobi bez obzira na spol.

Zavod zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo navodi da je u članku 3. Pravilnika o radu Zavoda zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo propisano da osoba koja traži uposlenje i uposlenik koji zaključuje ugovor o radu ne može biti stavljena u nepovoljniji položaj zbog rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, rođenja ili kakve druge okolnosti, članstva ili nečlanstva u političkoj stranci, članstva ili nečlanstva u sindikatu, te tjelesnih i duševnih poteškoća, u pogledu angažiranja, obrazovanja, unapređenja, uvjeta i zahtjeva rada, otkazivanja ugovora o radu ili drugih pitanja koja proistječu iz radnog odnosa.

6.3. Federalni zavod i kantonalne službe za upošljavanje

Federalni zavod i kantonalne službe⁷² nisu donijeli posebne programe, mjere i planove radi postizanja jednakosti spolova. Kao osnovni razlog za to navode da propisi koji uređuju njihov djelokrug rada već sadrže odredbe o zabrani diskriminacije, između ostalog, i na temelju spola, te da, iako nisu donijeli posebne programe mjera za postizanje jednakosti spolova, u obavljanju redovite djelatnosti polaze od načela zaštite ljudskih prava, uključujući i načelo jednakosti spolova. Pozitivan primjer navodi Služba za upošljavanje Srednjobosanskog kantona koja je u svoj Pravilnik o radu uvela odredbu o punoj jednakopravnosti spolova, gdje se jamči jednak položaj uposlenicima, kao i osobama koje traže uposlenje da neće biti stavljene u nepovoljniji položaj ni po kojem temelju, pa ni zbog spola.

Zavod i najveći broj kantonalnih službi dostavili su odgovore da su Zakon o posredovanju u upošljavanju i socijalnoj sigurnosti neuposlenih osoba u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 55/00, 41/01, 22/05 i 9/08), kao i Pravilnik o evidencijama u oblasti upošljavanja („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 24/06) usuglašeni sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini samim tim jer Zakon u člancima 2., 4.d. i 37. sadrži odredbe o zabrani diskriminacije na temelju spola, obvezu da se prilikom imenovanja organa Zavoda i savjetodavnog povjerenstva vodi računa o ravnomjernoj spolnoj zastupljenosti, te da neuposlena osoba ima pravo na novčanu naknadu ako se utvrdi da je dobrovoljno napustila posao ako je postojao opravdan razlog - kada s obzirom na sve okolnosti neuposlena osoba nije imala druge mogućnosti već da prekine radni odnos, što se naročito ali ne i isključivo odnosi na seksualno ili drukčije zlostavljanje, diskriminaciju u smislu članka 5. Zakona o radu, koji govori o diskriminaciji po svim osnovama, što obuhvata i spolnu diskriminaciju, pored drugih nabrojanih opravdanih razloga.

Javna ustanova Služba za upošljavanje Kantona 10 Livno i Javna ustanova Služba za upošljavanje Bosansko-podrinjskog kantona Goražde na ovo pitanje usklađenosti zakona sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini izjasnile su se negativno bez davanja konkretnog obrazloženja.

Zavod i sve službe izjasnili su se da razvrstavaju statističke podatke po spolu u oblastima koje pokrivaju, te u prilogu odgovora dostavili svoje mjesečne biltene ili izvode iz biltena – statističke preglede iz kojih je vidljiva gender statistika.

⁷² Odgovor na upitnik nije dostavila samo Kantonalna služba za zapošljavanje Unsko-sanskog kantona

Zavod, kao i kantonalne službe za upošljavanje su dostavile podatke o ukupnom broju, te spolnoj strukturi uposlenih, kao i spolnu strukturu uposlenih na rukovodećim pozicijama. Javna ustanova Služba za upošljavanje Bosansko-podrinjskog kantona Goražde naročito ističe da se na poziciji ravnateljice ove Službe nalazi žena.

Federalni zavod je u svom odgovoru istaknuo da ne postoji poseban akt kojim se preporučuje jednaka spolna zastupljenost u radnim povjerenstvima i tijelima već se oni biraju prema stručnim znanjima, dok su sve službe istaknule da se prilikom imenovanja članova i članica povjerenstava vodi računa i o jednakopravnoj zastupljenosti spolova u sastavu tih povjerenstava.

Zavod i sve kantonalne službe izjasnili su se da nije bilo evidentiranih slučajeva diskriminacije na temelju spola, seksualnog uznemiravanja, uznemiravanja i nasilja na temelju spola.

Zavod i većina službi izjasnili su se da nitko od uposlenih nije, prema njihovim saznanjima, prošao bilo kakav vid gender obuke. Izuzetak je Služba za upošljavanje Zeničko-dobojskog kantona koja navodi da je većina uposlenih prošla neki vid gender obuke.

Zavod je dostavio odgovor da nije bilo organiziranog informiranja i edukacije uposlenih o obvezama po domaćim i međunarodnim dokumentima kojima se tretiraju pitanja jednakopravnosti spolova, ali navode da je Pravilnikom o radu Zavoda i drugim općim aktima, propisana obveza da su svi uposleni dužni se i samostalno kontinuirano stručno informirati i usavršavati.

Najveći broj službi je odgovorio da njihovi uposleni nisu upoznati o obvezama po domaćim i međunarodnim dokumentima kojima se tretiraju pitanja jednakopravnosti spolova. Nekima je odgovor bio da su „djelomice“ upoznati dok su Služba za upošljavanje Ze-do kantona i Služba za upošljavanje Orašje odgovorile da su njihovi uposleni upoznati sa obvezama po međunarodnim dokumentima kojima se tretiraju pitanja jednakopravnosti spolova.

Većina je dostavila odgovore da su otvoreni za svaki vid suradnje sa Gender Centrom u cilju bržeg integriranja načela jednakopravnosti i jednakosti spolova u oblasti za koju su mjerodavni, izuzev Službe za upošljavanje Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, koja ističe da zbog velikog opsega posla koji je u njihovoj mjerodavnosti nisu u mogućnosti provoditi veće oblike suradnje. Zavod i druge službe predlažu održavanje stručnih obuka iz oblasti gendera, seminara, edukacija, stručnih obuka, razmjenu podataka, suradnju u smislu osposobljavanja neuposlenih osoba ženskog spola u cilju bržeg uključivanja na tržište rada, te pomoć u borbi protiv spolne diskriminacije, a sve ovo u cilju bržeg integriranja načela jednakopravnosti spolova i primjene u praksi.

Pojedine službe su istaknule da imaju ostvarene suradnje s nevladinim sektorom, ali ne po pitanju gender mainstreaminga već po nekim drugim projektima.⁷³

Iz dostavljenih odgovora proizilazi da proračuni zavoda i kantonalnih službi nisu gender senzitivni.

⁷³ Tako npr. Služba za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona ističe dobru suradnju s lokalnim nevladinim sektorom, naročito s nevladinim organizacijama „Medica“, „Naš most“, Udruženje građana „Bilo“ s kojima, po potrebi, sudjeluju u projektima kao što su: upošljavanje bivših i liječenih ovisnika, edukacija žena za poslove šivenja, frizerki, tapetarstva i tome slično.

Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo u suradnji s nevladinom organizacijom „Roda“ organizirala je edukaciju neuposlenih i to: socijalne vještine, engleski jezik, informatička edukacija.

Služba za zapošljavanje Bosansko-podrinjskog kantona Goražde ističe da ima veoma dobru suradnju s nevladinim sektorom (Centar civilnih inicijativa, Udruženje žena „Seka“ Goražde, Udruženje demobiliziranih boraca i dr.)

Služba za zapošljavanje Hercegovačko-neretvanskog kantona Mostar navodi da je u tijeku provedba Programa sufinansiranja upošljavanja žena žrtava nasilja u suradnji s Federalnim zavodom za zapošljavanje u okviru kojeg projekta će se uvezati s nevladinom organizacijom „Žena BiH“ s kojom su i dosada aktivno surađivali.

7. Aktivnosti mjerodavnih organa vlasti i nevladinog sektora u oblasti nasilja

U okviru ovog dijela izvješća obrađeni su podaci, odnosno aktivnosti, pravosudnih organa, organa unutarnjih poslova, Gender Centra i nevladinih organizacija u oblasti nasilja nad ženama s posebnim naglaskom na nasilje u obitelji.

Polazeći od članka 27. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, zatraženi su od općinskih i kantonalnih sudova u Federaciji Bosne i Hercegovine podaci o procesuiranim slučajevima nasilja, uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja. Prema raspoloživim podacima općinskih sudova, vidljivo je da je podnesena samo jedna tužba i izrečena jedna nepravomoćna presuda za kazneno djelo iz članka 4. Zakona, dok je u Kantonalnom sudu u Tuzli rješavano po žalbi na prvostupanjsku odluku kojom se zahtjev za ponavljanje kaznenog djela iz članka 27. stavak 1., a u svezi s člankom 4. Zakona, odbija.

Gender Centar je od svih općinskih sudova zatražio i podatke o radnim sporovima pokrenutim, procesuiranim i okončanim na temelju čl. 7.-10. iz poglavlja V-Upošljavanje, rad i pristup svim oblicima resursa, Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini. Iako je iz dostavljenih podataka vidljivo da je u 2008. godini podneseno 170 tužbi iz oblasti radnih odnosa, nije uočeno da je bilo koja tužba podnesena na temelju Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

Slučajevi povreda članka 4. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini obrađivani su u postupku ispitivanja povreda Zakona prema proceduri propisanoj Poslovníkom o ispitivanju slučajeva kršenja Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, što je već navedeno u poglavlju 1.2. ovoga dokumenta.

Podaci ukazuju da se iz godine u godinu povećava i broj prijavljenih slučajeva nasilja u obitelji.

PODACI KANTONALNIH MINISTARSTAVA UNUTARNJIH POSLOVA – 1-10		
	2007. godina	2008. godina
Broj prijavljenih slučajeva nasilja u obitelji	1.093	2.272
Broj podnesenih izvješća o počinjenom kaznenom djelu	647	889

Naime, nasilje u obitelji je u Federaciji Bosne i Hercegovine regulirano Kaznenim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine, kao kazneno djelo. Tako se u članku 222. ovoga zakona propisuju kazne u rasponu od 3 mjeseca do dugotrajnog zatvora za osobu koja nasiljem, drskim ili bezobraznim ponašanjem ugrožava mir, tjelesnu cjelovitost ili psihičko zdravlje člana svoje obitelji (stavak 1.) ili takvo djelo učini prema članu obitelji s kojim živi u zajedničkom kućanstvu (stavak 2.).

Slijede podaci o broju zaprimljenih tužbi od sudova u Federaciji Bosne i Hercegovine po članku 222. Kaznenoga zakona Federacije Bosne i Hercegovine, i o broju izrečenih presuda:

PODACI OPĆINSKIH SUDOVA VEZANO UZ ČLANAK 222. KAZNENOGA ZAKONA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE		
	2007. godina*	2008. godina
Broj primljenih tužbi	399	463
Broj pravomoćno izrečenih presuda	177	228
Broj nepravomoćno izrečenih presuda	73	61

*U 2007. godini podatke nisu dostavili općinski sudovi u Tuzli i u Sarajevu, dok su u 2008. godini podatke dostavili svi općinski sudovi.

Prema dostavljenim podacima od svih deset kantonalnih sudova vidljivo je da su kod ovih sudova u 11 slučajeva u 2008. godini rješavani predmeti po žalbama za kaznena djela iz članka 222. Kaznenoga zakona Federacije Bosne i Hercegovine.

Imajući u vidu složenost problematike nasilja u obitelji, uključujući i predugo vođenje sudskih postupaka, kao i potrebu da se žrtvi nasilja pruži brza i adekvatna pomoć, Parlament Federacije Bosne i Hercegovine je u 2005. godini donio Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji kojim se, pored ostalog, utvrđuje i šest zaštitnih mjera. Analiza provedbe ovoga zakona od svih aktera u procesu zaštite žrtve nasilja u obitelji (policija, zdravstvo i obrazovne institucije, centri za socijalni rad, sud, nevladine organizacije) ukazala je na potrebu izmjena i dopuna Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, odnosno izradu novoga zakona kojim bi se propisao i poseban postupak za izricanje zaštitnih mjera. Glede toga u 2008. godini je izrađen i Prednacrt zakona o zaštiti od nasilja u obitelji. Jedan od rezultata organiziranih rasprava o provedbi navedenog zakona je i povećan broj podnesenih zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera u 2008. godini propisanih Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji, kao i broj izrečenih mjera.

BRJ ZAHTJEVA ZA IZRICANJE ZAŠTITNIH MJERA		
	2007. godina*	2008. godina
Broj zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera	78	120
Broj izrečenih zaštitnih mjera	17	53
Broj osoba koje su štice zaštitnim mjerama	31	68

*U 2007. godini podatke nisu dostavili općinski sudovi u Tuzli i u Sarajevu, dok su u 2008. godini podatke dostavili svi općinski sudovi.

Prema raspoloživim podacima, u 2008. godini podneseno je ukupno 120 zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera propisanih Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji. Izrečene su 53 zaštitne mjere. Najčešće je to zaštitna mjera „Zabrana približavanja žrtvi nasilja“ odnosno „Zabrana uznemiravanja žrtve nasilja“, ali su izricane i zaštitne mjere udaljenja iz kuće, stana, psihosocijalni tretman, liječenje ovisnosti o alkoholu. U najvećem broju slučajeva žrtve nasilja koje se štite izrečenom zaštitnom mjerom su žene-supruge, iako ima slučajeva da se štiti roditelj-otac.

Rasprava o provedbi važećeg zakona u svih 10 kantona ukazala je na potrebu dodatne edukacije profesionalaca koji se bave problematikom nasilja u obitelji (sudaca, policajaca, službenika u centrima za socijalni rad, zdravstvenih djelatnika i dr.).

Jedina zaštitna mjera koja se prema važećem federalnom zakonu može izreći žrtvi nasilja u obitelji je zaštitna mjera „Osiguranje zaštite osobe izložene nasilju (žrtvi nasilja)“. Ovom zaštitnom mjerom (članak 13.) osigurava se žrtvi nasilja, pored ostalog, privremeni smještaj i zbrinjavanje u socijalnim ili drugim centrima (sigurnim kućama) ili kod drugih obitelji, odnosno na drugim pogodnim mjestima. Iako se prema saznanjima Gender Centra nije izrekla niti jedna zaštitna mjera žrtvi nasilja u 2008. godini, u šest sigurnih kuća (Fondacija lokalne demokratije-Sarajevo, Medica-Zenica, Vive Žene-Tuzla, Žene sa Une-Bihać, Žena BiH-Mostar i Caritas-Mostar) koje djeluju na području Federacije Bosne i Hercegovine smještene su 244 žrtve nasilja, i to do tri mjeseca 194 žrtve, i preko tri mjeseca 50 žrtava nasilja u obitelji⁷⁴. Osim smještaja žrtava nasilja u sigurne kuće, aktivnosti ovih nevladinih organizacija tijekom 2008. godine u odnosu na žrtve nasilja bile su: savjetovanje žrtava nasilja, prevencija trgovine ljudima, ekonomsko osnaživanje žena, jačanje kapaciteta profesionalaca u institucijama, pružanje medicinskih usluga, rad s nasilnom osobom, medijske kampanje i dr. Ukupno je u 2008. godini kroz sve navedene servise bilo obuhvaćeno 4937 izravnih korisnika, a broj neizravnih korisnika je svakako mnogo veći.

Značajno je navesti da ni jednu sigurnu kuću na području Federacije Bosne i Hercegovine nije osnovala neka vladina institucija, a da su u 2008. godini sredstva za pružanje adekvatne stručne pomoći žrtvi nasilja u pravilu osiguravana iz stranih donacija.

Zajedničkom aktivnošću predstavnika vladinog i nevladinog sektora u 2008. godini za potrebe žrtava nasilja smještenih u sigurne kuće, odnosno aktivnosti nevladinih organizacija na pružanju različitih vidova stručne pomoći žrtvama nasilja u obitelji iz proračunskih sredstava

⁷⁴ U 2007. godini, u navedenim sigurnim kućama bilo je smješteno 265 žrtava nasilja u obitelji.

na svim razinama vlasti u Federaciji Bosne i Hercegovine izdvojena su i znatna sredstva u ukupnom iznosu od 668.888 KM što je vidljivo iz sljedeće tabele:

SREDSTVA U 2008. GODINI – PRORAČUNI NA RAZLIČITIM RAZINAMA VLASTI⁷⁵

ORGANIZACIJA	IZVOR SREDSTAVA				
	Federacija	Kanton	Grad	Općina	Ostalo
Žene sa Une - Bihać	35.000 KM	10.000 KM		20.000 KM	
Žena BiH - Mostar	30.000 KM		6.000 KM		5.000 KM *
Caritas - Mostar	37.500 KM				
Medica - Zenica	30.000 KM	14.000 KM		24.000 KM	
Vive Žene - Tuzla	30.000 KM				
Fondacija lokalne demokratije - Sarajevo	37.500 KM	366.888 KM	20.000 KM	3.000 KM	
UKUPNO	200.000 KM	390.888 KM	26.000 KM	47.000 KM	5.000 KM

* Ministarstvo civilnih poslova

U oblasti nasilja u obitelji formirana je, također, multisektoralna radna grupa za izradu Strateškog plana za prevenciju nasilja u obitelji za Federaciju Bosne i Hercegovine - 2009-2010, koji je Vlada Federacije Bosne i Hercegovine usvojila na 77. sjednici održanoj 13. studenog 2008. godine. Ovim strateškim dokumentom utvrđeni su ciljevi kao i zadaće pojedinih organa uprave i nevladinih organizacija čija će realizacija osigurati preventivno djelovanje mjerodavnih subjekata u oblasti nasilja u obitelji. Naglasak je stavljen na izradu jedinstvenih programa obuke za profesionalce u oblasti socijalne skrbi, zdravstva, obrazovanja i sigurnosti koji rade izravno kako sa žrtvama nasilja, tako i s nasilnim osobama. Značajno je napomenuti da su veliki doprinos u izradi konačnog teksta Strateškog plana dale nevladine organizacije koje u svom mandatu imaju problematiku nasilja u obitelji, a bile su i članice radne skupine (Fondacija lokalne demokratije - Sarajevo, Medica - Zenica, Vive Žene -Tuzla i Žene ženama - Sarajevo). O Nacrtu strateškog plana obavljani su razgovori s predstavnicima mjerodavnih kantonalnih ministarstava u sjedištima svih deset kantona. Vezano uz ovu aktivnost Gender Centar je, također, inicirao kod mjerodavnih federalnih ministarstava planiranje određenih finansijskih sredstava u proračunima tih ministarstava za 2009. godinu koja su prijeko potrebna za realizaciju predviđenih aktivnosti.

Financijsku i stručnu pomoć u izradi Nacrta strateškog plana za prevenciju nasilja u obitelji za Federaciju Bosne i Hercegovine – 2009-2010 pružio je United Nations Population Fund (UNFPA) (održavanje pet radnih sastanaka, tiskanje publikacija i dr.), kroz projekt za izradu „Nacrta strategije za prevenciju nasilja u obitelji s Akcijskim planom za Federaciju Bosne i Hercegovine“.

Misija OEES-a u Bosni i Hercegovini je za potrebe Gender Centra prevela određeni broj dokumenata Vijeća Europe koji su zajedno sa Strateškim planom za prevenciju nasilja u obitelji dostavljeni svim subjektima na lokalnoj razini koji se susreću s nasiljem u obitelji. Smatramo da će ovi dokumenti doprinijeti bržem donošenju prijedloga mjera za preventivno djelovanje subjekata na lokalnoj razini, odnosno primjenu međunarodnih standarda u oblasti nasilja u obitelji.

Na inicijativu Gender Centra u 2008. godini potpisan je i memorandum o suradnji između nevladinih organizacija, jednog broja lokalnih organa i Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine o uspostavi i načinu funkcioniranja SOS telefona. Naime, javila se potreba da se za područje Federacije Bosne i Hercegovine uspostavi jedinstvena SOS linija koja bi bila dostupna svim žrtvama nasilja u obitelji i putem koje bi se mogle dobiti informacije prijeko potrebne za pružanje prve pomoći. Jedinstveni broj ovog telefona je 1265. Sva tri telekom operatera u Bosni i Hercegovini (BH Telecom, HT Mostar i M:tel) suglasila su se da pozivi na

⁷⁵ Detaljniji pregled aktivnosti nevladinog sektora se nalazi u Dodatku II. Izvješća

telefon 1265 budu besplatni za pozivatelje te je sukladno tome provedena određena procedura. Tako je Vlada Federacije Bosne i Hercegovine na 74. sjednici održanoj 23.10.2008. godine donijela Odku o proglašenju kratkog koda 1265 telefonskim brojem hitne službe u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 79/08). I u postupku uspostave jedinstvene SOS linije ogroman je doprinos nevladinih organizacija, a naročito NVO „Žena BiH“- Mostar koja je koordinirala čitavu aktivnost u ime nevladinih organizacija. Potpisnici memoranduma o suradnji su Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine, Centar za socijalni rad - Jajce, Fondacija lokalne demokratije - Sarajevo, Medica - Zenica, Vive Žene -Tuzla, Žena BiH - Mostar i Žene sa Une - Bihać. U okviru uspostave SOS linije aktivno je bio uključen i Caritas - Mirjam iz Mostara. Prema podacima koje su dostavile organizacije koje podržavaju SOS liniju, za dva mjeseca (od 4. prosinca 2008. godine do 31.01.2009. godine) pomoć je zatražilo 188 žrtava nasilja u obitelji.

Pored navedenih aktivnosti Gender Centar je aktivno sudjelovao u radu svih radionica koje je organizirala Fondacija lokalne demokratije - Sarajevo u okviru realizacije Akcijskoga plana za prevenciju, zaštitu i borbu protiv nasilja u Kantonu Sarajevo. Gender Centar se također uključivao i u provedbu pojedinih aktivnosti drugih nevladinih organizacija, kao, primjerice, u aktivnosti Žene ženama-Sarajevo, Žena BiH-Mostar, Medica-Zenica, Vive Žene-Tuzla, Žene sa Une-Bihać i druge, čiji je cilj pružanje adekvatne zaštite žrtvama nasilja u obitelji, smanjenje maloljetničke delinkvencije kao i obrazovanje djece za nenasilničko ponašanje. Čini nam se značajno istaći dvije publikacije koje je financirala Europska unija pod nazivom „Nemoj mi pomagati, nauči me da sebi pomognem“ (priručnik za odrasle), «Hajdemo zajedno» (slikovnica) i „Nasilje nije OK“ (slikovnica) koje mogu pomoći kako profesionalcima koji rade s djecom, tako i roditeljima, te otklanjanju uzroka nasilničkog ponašanja među djecom i mladima. Publikacije su pripremljene u organizaciji Fondacije lokalne demokratije, a u okviru projekta „Jačanje kapaciteta profesionalaca za primjenu Državne strategije za zaštitu djece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja“.

8. Aktivnosti medija

Radi sagledavanja aktivnosti medija u Federaciji Bosne i Hercegovine na provedbi članka 10. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine dopisom se obratio Media plan institutu, Feni i Radio-televiziji Federacije Bosne i Hercegovine⁷⁶.

Na temelju dostavljenih podataka može se zaključiti da u oblasti medija još uvijek nije posvećena dostatna pozornost izradi programa za postizanje jednakopravnosti spolova. Međutim, ohrabruje činjenica da su svi interni propisi Media plan instituta usuglašeni sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, a i prilikom izrade i realizacije sadržaja vodi se računa o eliminaciji diskriminacije na temelju spola, dok Radio-televizija Federacije Bosne i Hercegovine o ovome nije dostavila podatke. Značajan napredak je ostvaren kod prikupljanja i obrade statističkih podataka što se razvrstavaju po spolu.⁷⁷ Međutim, nisu dostupni podaci o broju rukovodećih kadrova, kao i o strukturi povjerenstava i drugih radnih tijela. Kada je riječ o obuci, prijeko je potrebno kontinuirano raditi na unapređivanju znanja iz oblasti jednakopravnosti spolova i razvijanju razumijevanja o domaćim i međunarodnim standardima⁷⁸. Razumijevanje međunarodnih standarda posebno je pitanje kojem bi se morala kontinuirano posvećivati ozbiljnija pozornost, te je evidentno da postoji potreba za ostvarivanjem suradnje Gender Centra sa svim medijima u smislu održavanja stručnih obuka.

⁷⁶ Odgovore dostavili Media plan institut i Radio-televizija Federacije Bosne i Hercegovine.

⁷⁷ Prema podacima Media plan instituta od 10 zaposlenih, šest je osoba muškog, a četiri ženskog spola.

⁷⁸ Prema podacima Media plan instituta dvije osobe su prošle obuku Modul za novinare - Gender i mediji.

Gender senzitivni proračun svakako je još jedno pitanje koje nalaže posvećivanje ozbiljnije pozornosti.

9. Aktivnosti udruga

9.1. Gospodarska komora Federacije Bosne i Hercegovine

Na temelju dostavljenih podataka može se zaključiti da Gospodarska komora nema usvojen Program niti bilo koji drugi dokument o posebnim mjerama radi postizanja jednakosti spolova u okviru mjerodavnosti Komore, a ne vodi ni statističke podatke razvrstane po spolu što pokazuje da postoji nepoznavanje ove oblasti i nerazumijevanje značaja vođenja gender statistike kao takve. Ukupan broj uposlenih u Komori iznosi 39, od kojih je 28 žena i 11 muškaraca, dok se na rukovodećim mjestima nalazi 9 žena i 2 muškarca. U organima Komore (Upravni odbor, Nadzorni odbor i Skupština) evidentna je manja zastupljenost žena. Prilikom imenovanja na pojedina radna mjesta, spol nije od presudnog značaja za odabir kandidata, uz obrazloženje da se na te pozicije biraju referentni kadrovi iz gospodarske djelatnosti. Do sada nije evidentiran niti jedan slučaj diskriminacije na temelju spola, seksualnog uznemiravanja, uznemiravanja i nasilja na temelju spola. Uposlenici i uposlenice nisu prošli gender obuku, a kad je riječ o međunarodnim dokumentima, ističe se da po obrazovnoj strukturi 95% uposlenih u Komori čine visoko obrazovani kadrovi kojima su dostupni svi zakonski propisi koji uređuju oblast jednakopravnosti, pa se samim tim mogu upoznati s njima. Također ne postoje ni gender senzitivni proračuni. Kada je riječ o suradnji, Komora je dostavila odgovor da svim svojim poslovnim partnerima, pa tako i Gender Centru Federacije Bosne i Hercegovine, shodno ovlastima koje proizlaze iz pozitivnih zakonskih propisa koji uređuju rad Komore, mogu pružiti čitav niz aktivnosti koje bi mogle pomoći u obavljanju njegove djelatnosti, i to: inicijative kod mjerodavnih organa vlasti na donošenju zakonskih propisa, kao i njihovoj izmjeni i dopuni, kada se na temelju primjene važećih akata ukaže nužnost njihove izmjene; zastupanje interesa subjekata kako u gospodarskom sustavu Federacije Bosne i Hercegovine, tako i drugih pravnih osoba; promotivne aktivnosti za subjekte; animiranje, za intenzivnije zastupanje interesa poslovnih partnera od strane drugih subjekata; organiziranje simpozija, stručnih konferencija, skupova i sl., organizacija određenih oblika stručne obuke iz oblasti gendera i dr.

9.2. Granski sindikati Bosne i Hercegovine

Na temelju dostavljenih odgovora⁷⁹ samo je Nezavisni strukovni sindikat radnika uposlenih u zdravstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine usvojio Program djelovanja Sekcije žena u svrhu postizanja jednakosti spolova u oblasti zdravstva, a Sindikat metalaca Bosne i Hercegovine, u suradnji s drugim domaćim kao i međunarodnim sindikatima, nastoji napraviti poseban plan o jednakopravnosti spolova. Također, kada su u pitanju posebna tijela, Nezavisni strukovni sindikat radnika uposlenih u zdravstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine je kroz Program djelovanja formirao Sekciju žena. Sekcijom žena rukovodi Predsjedništvo Sekcije sastavljeno od devet članica – predstavnicu devet kantona. Do sada je održano pet sjednica te je uspostavljena mreža, na način da u svakoj zdravstvenoj ustanovi postoji po jedna predstavnicu⁸⁰.

⁷⁹ Odgovore dostavilo sedam sindikata.

⁸⁰ Osim u Bosansko-podrinjskom i Hercegovačko-neretvanskom kantonu.

Samostalni sindikat radnika komunalnog gospodarstva u Federaciji Bosne i Hercegovine je istakao da su u okviru svoje organizacije također formirali Sekciju žena s kojom kontinuirano rade, a predsjednica Sekcije je po funkciji članica Glavnoga odbora sindikata s pravom glasa. Samo tri sindikata su navela da vode statistike razvrstane po spolu⁸¹, kao i spolnu strukturu uposlenih na rukovodećim mjestima. Također, svi sindikati ističu da vode računa o jednakopravnosti spolova pri imenovanjima članova/ica povjerenstava, s tim da je zbog specifičnosti metalske struke ovo nemoguće ostvariti. Nezavisni strukovni sindikat radnika uposlenih u zdravstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine ističe da po ovom pitanju postoji velika razlika u kantonima, pa tako sindikat Kantona Sarajevo, Kantona 10 i Tuzlanskog kantona vode računa o jednakopravnoj zastupljenosti što sa sindikatima ostalih kantona nije slučaj jer je primjetna neravnomjerna zastupljenost spolova. Svi sindikati su naveli da nije bilo evidentiranih slučajeva diskriminacije po temelju spola, seksualnog uznemiravanja, uznemiravanja i nasilja na temelju spola. Jedino Nezavisni strukovni sindikat radnika uposlenih u zdravstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine ističe da su članovi Federalnog predsjedništva sindikata (30 članova), članice Sekcije žena (9 članica), kao i članovi/ce Sekcije mladih sindikata (20 članova/ica) prošli neki vid gender obuke.⁸² Također, većina sindikata ističe da njihovi članovi i članice nisu upoznati sa domaćim i međunarodnim dokumentima kojima se uređuju pitanja jednakopravnosti spolova,⁸³ te su istakli da su otvoreni za svaki vid suradnje sa Gender Centrom (seminari, edukacije, predavanja, sastanci i dr.) u cilju bržeg integriranja načela jednakopravnosti i jednakosti spolova. Većina sindikata se izjasnila da je ostvarena suradnja s vladinim sektorom, prije svega sa Ekonomsko-socijalnim vijećem i resornim ministarstvima, iako smatraju da je ta suradnja tek u začetku, da je nedovoljna i da je treba dalje razvijati.

9.3. Sportski savezi

Kad su u pitanju sportski savezi,⁸⁴ u okviru Sportskog saveza Unsko-sanskog kantona, kod jedne udruge registriran je jedan slučaj nasilja na temelju spola. Sportski savezi vode računa o jednakosti i jednakopravnosti spolova pri planiranju razvitka sporta, organizaciji i provođenju sportskih aktivnosti, a kroz Statut Sportskog saveza Zeničko-dobojskog kantona stimulira se i veće uključivanje žena u sport. Na razini Zeničko-dobojskog kantona bira se i najbolja sportistkinja, perspektivna sportistkinja, najbolja sportistkinja u pojedinim sportovima i dr. U jednom broju povjerenstava u Sportskom savezu Unsko-sanskog kantona vodi se računa o zastupljenosti oba spola. U Predsjedništvu Sportskog saveza Zeničko-dobojskog kantona je od 11 članova jedna žena, predsjednica Odbora unutarnje kontrole je žena, dok su od 16 koordinatora 3 osobe ženskog spola. Savezi raspolažu podacima o broju članova po spolu, tako je u Unsko-sanskom kantonu registrirano 6.268 muškaraca i 1.715 žena, a u Zeničko-dobojskom kantonu 9.526 muškaraca i 2.086 žena. Prilikom ostvarivanja prava na participaciju proračunskih sredstava svi imaju ista prava bez obzira na spolnu strukturu. Međutim, u Zeničko-dobojskom kantonu kriteriji u 2008. godini podeseni su tako da se neki elementi, kao, primjerice, broj članica u udruzi, vrednuje za 50% više. Slična stimulacija predviđena je i u Pravilniku za 2009. godinu. Na prostoru Unsko-sanskog kantona u 2008. godini je bilo registrirano 257 sportskih udruga, od toga 35 ženskih udruga, a u 41 udruzi su 50% bile zastupljene žene. U Zeničko-dobojskom kantonu u okviru sportskog saveza djeluje 18 strukovnih saveza koji obuhvataju 200 klubova ili drugih oblika udruživanja.

⁸¹ Samostalni sindikat državnih službenika i namještenika u organima državne službe, sudbenoj vlasti i javnim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine; Samostalni sindikat radnika komunalnog gospodarstva u Federaciji Bosne i Hercegovine i Nezavisni strukovni sindikat radnika zaposlenih u zdravstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine.

⁸² Obuke na sljedeće teme: „Rodna jednakopravnost s osvrtom na jednakopravnost na radnom mjestu“, „Što je to seksualno uznemiravanje, kako ga prepoznati i kako reagirati“, „Pravni okvir (domaći i međunarodni) koji regulira jednakopravnost spolova“.

⁸³ Izuzev Samostalnog sindikata radnika komunalnog gospodarstva u Federaciji Bosne i Hercegovine, Nezavisnog strukovnog sindikata radnika zaposlenih u zdravstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine i Sindikata metalaca Bosne i Hercegovine.

⁸⁴ Podatke dostavili Sportski savez Unsko-sanskog kantona i Sportski savez Zeničko-dobojskog kantona.

9.4. Fondacije

U aktivnostima iz djelokruga Fondacije za kinematografiju u Sarajevu i Fondacije za izdavaštvo u Sarajevu nema diskriminacije, ali ni posebnih promatranja i obrade statističkih podataka po spolu. U objema fondacijama su po tri člana Upravnoga odbora i svi su muškarci.

III. GENDER STATISTIKA ZA IZVJEŠTAJNO RAZDOBLJE

Za područje Federacije Bosne i Hercegovine, kao redovita publikacija, jednom u dvije godine se objavljuje publikacija «Žene i muškarci u Federaciji Bosne i Hercegovine», čiji izdavač je Federalni zavod za statistiku. Budući da se još uvijek radi na obradi podataka, te da se objavljivanje podataka za 2008. godinu očekuje tek krajem ove kalendarske godine, u nastavku dajemo pregled gender statistike po oblastima, koja je bila dostupna u momentu izrade Izvješća.

1. Vitalna statistika

1.1. Živorodeni prema vitalitetu i živorodeni prema spolu, mjestu i bračnosti

2008

	Rođeni			Živorodeni						
	ukupno	živorođeni	mrtvorodeni	muški	ženski	u zdravstvenoj ustanovi	na drugom mjestu		bračno	izvanbračno
							sa stručnom pomoći	bez stručne pomoći		
Ukupno	23049	22920	129	11730	11190	22900	2	9	20967	1953
- u gradskim naseljima	12109	12028	81	6162	5866	12022	2	4	10858	1170
- u ostalim mjestima	10940	10892	48	5568	5324	10887	0	5	10109	783

1.2. Umrli prema starosti i spolu

2008

Spol	Ukupno	Do 1 godine	1-4	8-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	40-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85+	Nepoznato
Ukupno	19.480	194	27	20	30	56	99	98	112	172	299	591	905	1.240	1.311	2.380	3.505	3.773	2.728	1.934	6
muški	10.070	110	12	13	16	39	76	84	73	114	194	367	614	794	857	1.337	1.885	1.776	1.092	566	6
ženski	9.410	84	10	7	14	17	23	14	39	58	105	224	291	446	454	1.003	1.620	1.997	1.636	1.368	0

1.3. Umrli dojenčad prema starosti i spolu

2008

Spol	Ukupno	Do 24 sata	1 dan	2 dana	3 dana	4 dana	5 dana	6 dana	7-13 dana	14-20 dana	21-27 dana	28-29 dana	1 mjesec	2 mjeseca	3 mjeseca	4 mjeseca	5 mjeseci	6 mjeseci	7 mjeseci	8 mjeseci	9 mjeseci	10 mjeseci	11 mjeseci
Ukupno	194	44	32	23	10	9	5	3	14	1	3	3	11	11	5	8	4	2	3	2	1	-	-
muški	110	21	19	14	9	7	3	2	10	1	-	2	7	4	1	3	2	2	1	1	1	-	-
ženski	84	23	13	9	1	2	2	1	4	-	3	1	4	7	4	5	2	-	2	1	-	-	-

1.4. Nasilne smrti

2008

UKUPNO			Nesretan slučaj			Samoubistvo			Ubistvo			Nepoznato		
ukupno	muški	ženski	ukupno	muški	ženski	ukupno	muški	ženski	ukupno	muški	ženski	ukupno	muški	ženski
605	483	122	360	296	64	199	154	45	42	30	12	4	3	1

1.5. Prirodno kretanje stanovništva

2008

	Godina	Živorodeni	Umrli	Prirodni naraštaj	Umrli dojenčad		Sklopljeni brakovi	Razvedeni brakovi	
					ukupno	na 1000 živorođenih		ukupno	na 1000 sklopljenih
Ukupno Federacija Bosne i Hercegovine	2008	22.920	19480	3.440	194	8,5	14.909	938	62,9

1.6. Razvedeni brakovi prema starosti muža i žene i trajanju braka

2008

Starost	Ukupno	Do 1 god.	1	2	3	4	5-9	10-14	15-19	20-24	25+
SVEGA Federacija Bosne i Hercegovine	938	60	100	82	72	67	207	138	78	53	81
STAROST MUŽA											
20-24	65	23	21	12	7	2	0	0	0	0	0
25-29	170	13	29	25	32	24	45	2	0	0	0
30-34	180	7	22	20	16	18	63	33	1	0	0
35-39	138	4	5	6	6	8	40	48	20	1	0
40-44	123	6	6	5	4	5	24	27	27	17	2
45-49	95	1	8	4	1	2	9	16	17	22	15
50-54	66	0	3	0	4	5	8	6	7	8	25
55-59	29	0	2	1	0	0	6	2	2	3	13
60-64	31	1	0	2	2	1	6	1	2	0	16
65 i više	41	4	4	7	0	2	6	3	2	2	11
STAROST ŽENE											
15-19	15	9	5	0	1	0	0	0	0	0	0
20-24	150	21	39	35	24	15	16	0	0	0	0
25-29	186	13	24	15	25	23	74	12	0	0	0
30-34	151	5	11	8	5	11	48	60	3	0	0
35-39	128	4	7	7	6	5	22	39	35	3	0
40-44	113	3	5	5	7	5	19	11	25	26	7
45-49	77	1	4	4	3	4	8	6	8	13	26
50-54	52	1	4	4	0	1	10	4	5	7	16
55-59	33	2	1	0	0	1	5	4	0	4	16
60-64	20	1	0	1	1	2	4	1	1	0	9
65+	13	0	0	3	0	0	1	1	1	0	7

1.7. Razvedeni brakovi po broju izdržavane djece iz ovoga braka prema kome su dodijeljena (ukupno)

2008

Broj izdržavane djece	UKUPNO	Nema	Mužu	Ženi	Mužu	Drugim osobama	Ustanovi	Ostale kombinacije
SVEGA Federacija Bosne i Hercegovine	938	551	69	303	13	0	2	0
nijedno	551	551	0	0	0	0	0	0
jedno	224	0	41	182	0	0	1	0
dvoje	133	0	26	99	8	0	0	0
troje	23	0	2	17	3	0	1	0
četvero	4	0	0	3	1	0	0	0
petero i više	3	0	0	2	1	0	0	0
Ukupan broj izdržavane djece	792							

2. Obrazovanje

Odredbama čl. 5. i 6. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini propisane su obveze organa vlasti i obrazovnih institucija u procesu promoviranja jednakosti spolova u obrazovnom sustavu, osiguranja mehanizama zaštite protiv diskriminacije i seksualnog uznemiravanja u obrazovnim institucijama. Odredbe okvirnih zakona⁸⁵ o predškolskom, osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju također propisuju jednaka prava na obrazovanje, bez obzira na spol. Detaljnije odredbe o zabrani diskriminacije na temelju spola u obrazovnom sustavu na području Federacije Bosne i Hercegovine bi trebalo da se razrađuju kantonalnim propisima iz oblasti obrazovanja. Prema podacima kojima raspolaže Gender Centar, kantonalni zakoni o predškolskom, osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju ne sadrže diskriminatorne odredbe, ali isto tako ne razrađuju detaljno slučajeve diskriminacije u obrazovanju, niti propisuju sankcije za eventualne počinitelje diskriminacije.

Na upit Gender Centra kantonalnim ministarstvima obrazovanja, raspolažu li podacima o slučajevima diskriminacije na temelju spola, seksualnog uznemiravanja, uznemiravanja i nasilja na temelju spola, jedino su kantonalna ministarstva obrazovanja Zeničko-dobojskog i Sarajevskog kantona odgovorila da su evidentirani slučajevi seksualnog uznemiravanja u tri škole i na fakultetu. U jednom slučaju je pokrenut sudbeni postupak, a u drugom je izrečena, u stegovnom postupku, javna sankcija. Budući se u trećem slučaju radi o maloljetnoj osobi, uključen je i organ socijalnog staranja i pokrenut kazneni postupak.⁸⁶ Prijava seksualnog uznemiravanja na fakultetu upućena je Etičkom komitetu fakulteta i nalazi se u postupku istražnih radnji.

UN Komitet za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena, između ostalog, u svojim preporukama govori o stereotipima u svezi s ulogom i odgovornostima žena i muškaraca u obitelji i društvu uopće, što se kod žena odražava u izboru obrazovanja, kao i na njihov položaj na tržištu rada. Komitet također preporučuje zemljama potpisnicama mjere uključivanja ugroženih skupina u sustav obrazovanja, te uključivanje što većeg broja djece u predškolski sustav obrazovanja, a posebno u ruralnim područjima.

Analiza stanja obrazovnog sustava u Federaciji Bosne i Hercegovine pokazuje provedbu znatnog broja međunarodnih standarda i primjenu zakona i preporuka. Međutim, dublja analiza situacije ukazuje na velike razlike u primjeni standarda i provedbi zakona ovisno o dijelu Federacije Bosne i Hercegovine i razini obrazovnog sustava koji se razmatra.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku⁸⁷, kad je riječ o predškolskom obrazovanju na području Federacije Bosne i Hercegovine, u školskoj 2007./2008. godini ukupno je bilo 125 predškolskih ustanova sa 9608 djece, a od toga 48,1% su djevojčice. Broj upisane djece u školskoj 2007./2008. godini u odnosu na prethodnu školsku godinu porastao je za 0,9% odnosno za 884 djeteta. Broj ukupno uposlenih u predškolskim ustanovama iznosi 1311, a od toga 92% su žene.

PREDŠKOLSKO OBRAZOVANJE – DJECA	
	2007/2008
ukupno	9.608
od toga djevojčica	4.621

⁸⁵ Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 88/07), Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 18/03) i Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 59/07).

⁸⁶ Jedna prijava se odnosi na seksualno uznemiravanje učenice od profesora tjelesnog odgoja, druga od knjižničara škole, a treća od učenika iste škole.

⁸⁷ Statistički podaci preuzeti iz Saopćenja Federalnoga zavoda za statistiku broj 12.4., od 13.02.2009. godine.

PREDŠKOLSKO OBRAZOVANJE – ODGAJATELJI/CE	
	2007/2008
ukupno	1.311
od toga žena	1.206

Ovi podaci ukazuju na uključivanje djece u predškolski sustav obrazovanja sukladno preporukama UN CEDAW Komiteta. Međutim, broj djece koja su u predškolskom sustavu nije zadovoljavajući, a varijacije u odnosu na kantone u Federaciji Bosne i Hercegovine su velike i kreću se od 2 predškolske ustanove u Posavskom kantonu sa ukupno 123 djece i 28 predškolskih ustanova u Sarajevskom kantonu sa ukupno 1096 djece.

Prema podacima Federalnoga zavoda za statistiku,⁸⁸ na području Federacije Bosne i Hercegovine u 1086 redovitih osnovnih škola i 36 škola s posebnim potrebama u školsku 2008/2009. godinu bilo je upisano 0,6% manje učenika/ca u odnosu na prethodnu godinu. Udio učenica je sa 48,7% ostao nepromijenjen, a udio žena u nastavnom osoblju iznosi 68,7%.

OSNOVNO OBRAZOVANJE – UČENICI/CE		
	2007/2008	2008/2009
REDOVITO OBRAZOVANJE		
ukupno	239.181	238.401
od toga učenice	116.508	116.191
ŠKOLE S POSEBNIM POTREBAMA		
ukupno	718	704
od toga učenice	267	247

OSNOVNO OBRAZOVANJE – NASTAVNICI/CE		
	2007/2008	2008/2009
REDOVITO OBRAZOVANJE		
ukupno	14.714	15.091
od toga nastavnice	10.119	10.396
ŠKOLE S POSEBNIM POTREBAMA		
ukupno	229	234
od toga nastavnice	169	178

Prema podacima Federalnoga zavoda za statistiku⁸⁹ u 209 srednjih škola⁹⁰ u školsku 2008/2009. godinu bilo je upisano 5,3% manje učenika/ca nego u prethodnoj godini s udjelom učenica od 49,4%. Udio žena u ukupnom broju nastavnog osoblja iznosi 53%.

SREDNJE OBRAZOVANJE – UČENICI/CE		
	2007/2008	2008/2009
REDOVITO OBRAZOVANJE		
ukupno	103.173	97.727
od toga učenice	51.191	48.324

SREDNJE OBRAZOVANJE – NASTAVNICI/CE		
	2007/2008	2008/2009
REDOVITO OBRAZOVANJE		
ukupno	8.065	8.160
od toga nastavnice	4.274	4.348

⁸⁸ Statistički podaci preuzeti iz Saopćenja Federalnoga zavoda za statistiku broj 12.1., od 15.12.2008. godine.

⁸⁹ Statistički podaci preuzeti iz Saopćenja Federalnoga zavoda za statistiku broj 12.2., od 20.12.2008. godine

⁹⁰ U ovaj broj je uključeno i 7 vjerskih i 12 škola za učenike s posebnim potrebama.

Prema podacima Federalnoga zavoda za statistiku,⁹¹ na visokoškolske ustanove u 2008./2009. godini upisalo se 0,8% manje studenata u odnosu na prethodnu akademsku godinu. Udio studentica u ukupnom broju je 54,7%.

U 2008. godini na visokoškolskim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine diplomirala su 9.272 studenta, što je za 17,4% više u odnosu na prethodnu godinu. Udio studentica u ukupnom broju diplomanata je 61,0%.

Naziv magistra ili specijaliste steklo je 403 kandidata, što je za 13,8% više u odnosu na prethodnu godinu. Udio žena u ukupnom broju magistara i specijalista je 47,6%. Akademski naziv doktora znanosti stekao je 121 kandidat, što je za 17,4% više u odnosu na prethodnu godinu. Udio žena u ukupnom broju doktoranata je 32,3%.

Kad je u pitanju nastavno osoblje, 31% u visokoškolskim institucijama u Federaciji Bosne i Hercegovine su žene, a po zvanjima 30% doktora znanosti, te 35% magistara su žene, dok je taj procenat veći kod suradnica i vanjskih suradnica u nastavi i iznosi 40% žena.

VISOKO OBRAZOVANJE – STUDENTI/CE		
	2007/2008	2008/2009
ukupno	68.606	68.072
od toga studentice	38.522	37.236

VISOKO OBRAZOVANJE – NASTAVNICI/CE		
	2007/2008	2008/2009
ukupno	1.230	1.268
od toga žene	378	395

VISOKO OBRAZOVANJE – SURADNICI/CE		
	2007/2008	2008/2009
ukupno	3.370	3.718
od toga žene	1.166	1.490

Iz podataka Federalnoga zavoda za statistiku evidentno je, također, da i dalje postoje pretežno „ženski“⁹² i pretežno „muški“⁹³ fakulteti.

Prema podacima Federalnoga zavoda za statistiku⁹⁴, prosječna netoplaća u oblasti obrazovanja za Federaciju Bosne i Hercegovine u 2007. godini iznosila je 683,01 KM, a u 2008. godini 795,49 KM. Od 15 oblasti za koje se računa prosječna mjesečna plaća, oblast obrazovanja je na šestom mjestu po visini primanja.

Usporedba podataka o udjelu žena u nastavnom osoblju u obrazovnim institucijama (od 31% na visokoškolskim ustanovama do 92% u predškolskim ustanovama) i prosječne netoplaće u 2008. godini za oblast obrazovanja, može se sa sigurnošću konstatirati da „relativno niska primanja“ utječu i na sam ekonomski položaj žena u ovoj oblasti, feminizaciju struke naročito na nižim razinama obrazovnog sustava, dok najviša razina obrazovanja, gdje je za očekivati i najveći prosjek plaća, kao i druge društvene beneficije, još uvijek ostaje pretežno „muški“ sektor.

⁹¹ Statistički podaci preuzeti iz Saopćenja Federalnoga zavoda za statistiku broj 12.3., od 6.02.2009. godine i publikacije „Žene i muškarci u Federaciji Bosne i Hercegovine“ – 2008, Federalnog zavoda za statistiku.

⁹² Pedagoška akademija, Farmaceutski fakultet, Stomatološki fakultet i dr.

⁹³ Fakultet informacionih tehnologija, Fakultet za metalurgiju i materijale, Elektrotehnički fakultet i dr.

⁹⁴ Statistički podaci preuzeti iz Saopćenja Federalnog zavoda za statistiku broj 8.1.1., od 12.03.2009. godine i Statističkog godišnjaka/ljetopisa Federacije Bosne i Hercegovine – 2008, Federalnog zavoda za statistiku.

3. Rad i upošljavanje

PREGLED OSNOVNIH POKAZATELJA O NEUPOSLENOSTI U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE U 2008. GODINI⁹⁵

Pokazatelj	siječ	velj	ožuj	tra	svib	lipanj	srpanj	kolov	rujan	list	stud	pros
1. Broj uposlenih**	381.639	394.038	396.003	396.003	397.754	401.254	407.885	408.343	409.897	413.669	419.125	0
2. Osobe koje traže uposlenje- ukupno	367.449	371.161	371.156	371.156	370.738	373.519	370.410	369.886	371.017	371.342	370.303	367.570
2.1. -žene	173.944	174.970	175.245	175.245	175.991	178.302	178.457	179.229	180.315	181.029	181.293	179.962
3. Osobe koje traže uposlenje prvi put	196.875	196.610	195.810	195.810	193.943	194.454	191.831	199.580	199.105	199.389	197.976	194.572
4. Stručne osobe	233.112	234.581	233.671	233.671	231.107	231.969	229.509	228.924	229.067	228.744	227.158	224.635
5. Nestručne osobe	134.337	136.580	137.485	137.485	139.631	141.550	140.901	140.962	141.950	142.598	143.145	142.935
6. Prijavljeni na evid. tijekom mjeseca	11.375	10.493	8.412	8.412	7.381	11.297	12.029	8.891	9.788	8.906	8.269	7.240
7. Uposleni s evidencije	2.948	3.459	3.957	3.957	4.809	5.373	11.403	5.061	4.552	4.327	4.358	4.225
8. Prekinut radni odnos	1.559	1.070	988	988	926	762	1.191	1.625	1.302	1.320	1.278	1.317
9. Brisani s evid. tijekom mjeseca	6.294	6.781	8.417	8.417	7.604	8.516	15.138	9.415	8.656	8.581	9.308	9.973
10. Prijave o potrebama za radnicima	1.546	1.499	2.082	2.082	2.138	2.506	4.437	2.816	2.603	2.028	1.802	1.525
11. Realizirane prijave tijekom mjeseca	1.782	2.238	2.639	2.639	3.106	3.550	7.556	2.943	3.334	2.622	2.921	2.303
12. Korisnici novčane naknade	6.010	6.488	6.689	6.689	5.905	5.681	5.665	5.262	5.495	5.425	5.740	5.521
13. Korisnici zdravstvenoga osiguranja	218.107	218.582	218.488	218.488	215.421	213.156	207.592	206.946	208.475	207.977	207.191	206.649
14. Demobilizirani vojni obveznici	69.467	76.742	80.219	80.219	85.394	86.406	85.960	86.480	85.970	87.080	90.142	87.480

**Uposleni u MO i MUP 8.000

Krajem svibnja 2008. godine provedena je Anketa o radnoj snazi u Bosni i Hercegovini na uzorku od 10.509 domaćinstava, od čega u Federaciji Bosne i Hercegovine 6.066. Intervjuirane su sve osobe u uzorkom izabranim kućanstvima koje su prihvatile intervju.

Prikupljeni su podaci o ekonomskoj aktivnosti i ostalim karakteristikama stanovništva u Federaciji Bosne i Hercegovine za 5.378 kućanstava. Stopa neodziva u Federaciji Bosne i Hercegovine bila je 11,3%

Prema ovim podacima, u Federaciji Bosne i Hercegovine radnu snagu (ekonomski aktivno stanovništvo) je činilo 703.405 osoba, dok je broj neaktivnih bilo 957.239 osoba. U okviru radne snage bilo je 527.550 uposlenih i 175.855 neuposlenih osoba. U okviru uposlenih osoba bilo je 14.363 neplaćenih pomažućih članova obitelji.

Stopa neuposlenosti u Federaciji Bosne i Hercegovine bila je 25,0% (23,1% za muškarce i 28,3 za žene), dok je u istom razdoblju 2007. godine iznosila 31,1% (28,2% za muškarce i 36,4% za žene). Stopa neuposlenosti bila je najviša među mladim osobama starosti 15 do 24 godine. To je iznosilo 51,9% (50,6% za muškarce i 54,1% za žene).

Stope aktivnosti i uposlenosti prema podacima ARS 2008 su iznosile 42,4% i 31,8%, dok su u 2007. godini bile 42,3% i 29,2%. Stope su bile značajno više za muškarce nego za žene.

Stope aktivnosti i uposlenosti su bile najviše u starosnoj skupini 25 do 49 godina (65,2% i 50,4%). Podaci pokazuju da u Federaciji Bosne i Hercegovine ispod polovine radno sposobnog stanovništva čine aktivne osobe, tj. one koje se na tržištu rada javljaju kao uposlene i neuposlene osobe.

Obrazovna struktura uposlenih osoba pokazuje da najveći udio (65,7%) ima završenu srednju školu, slijede uposleni s osnovnom školom ili nižim obrazovanjem (20,2%) i 14,1% visoko obrazovanih osoba.

Neuposlene osobe imaju donekle sličnu obrazovnu strukturu: 71,2% osoba ima srednjoškolsko obrazovanje, 24,2% su osobe s osnovnim obrazovanjem ili niže, dok je 4,6% završilo višu školu, fakultet, akademiju, magisterij ili doktorat.

⁹⁵ Statistički podaci Federalnoga zavoda za zapošljavanje

Istodobno, podaci iz Ankete pokazuju nižu obrazovnu strukturu neaktivnih osoba starijih od 15 godina: među njima je 63,5% osoba sa završenom osnovnom školom ili niže, 33,4% su osobe sa srednjom školom, a preostalih 3,1% su visoko obrazovane osobe.

Struktura uposlenih osoba prema statusu u uposlenju pokazuje da osobe u plaćenju uposlenosti (uposlenici) imaju najveće sudjelovanje (78,0%). Sudjelovanje samouposlenih osoba je bilo 19,3% (od toga 28,8% žene) a neplaćenih pomažućih članova je bilo 2,7% (od toga 59,6% žene).

U izabranom uzorku 12,6% uposlenih osoba se izjasnilo da je poduposleno (od toga 44,5% žena).

Struktura uposlenih osoba prema sektoru aktivnosti pokazuje da je najveće sudjelovanje u sektoru usluga 50,4%, zatim u sektoru industrije 35,9% i u sektoru poljoprivrede 13,7%.

U posmatranom razdoblju 11,8% neuposlenih osoba traži posao kraće od 12 mjeseci a čak 46,7% neuposlenih traži posao dulje od pet godina, što je posljedica poslijeratnog stanja i tranzicije ekonomije u našoj zemlji.

Stopa neuposlenosti je najviša među osobama sa završenom osnovnom školom i manje (28,5%), zatim sa srednjom školom (26,6%) a najniža sa visokom školom (9,8%).

Među neaktivnim osobama 3,7% osoba se izjasnilo da nisu tražile posao, zato što vjeruju da ne mogu naći posao (obeshrabrena populacija).

U narednim tabelama dajemo osnovne gender pokazatelje, koji su sistematizirani na temelju rezultata Ankete o radnoj snazi za 2008.g.

1.Osnovne karatkeristike stanovništva prema djelatnosti i spolu, Federacija Bosne i Hercegovine

	Ukupno 2008	Muški 2008	Ženski 2008
1. Ukupno stanovništvo (3+6+7)	2.043	992	1.051
2. Radno sposobno stanovništvo	1.661	796	864
3. Radna snaga (4+5)	703	449	254
4. Uposleni	528	345	182
5. Neuposleni	176	104	72
6. Neaktivni	957	347	610
7. Osobe mlađe od 15 godina	382	195	187
8. Osobe 15-64 godina	1.366	668	698
Stope(%)			
Stopa aktivnosti	42,4	56,4	29,4
Stopa uposlenosti	31,8	43,3	21,1
Stopa neuposlenosti	25,0	23,1	28,3
Sudjelovanje stanovništva ispod 15 godina	18,7	19,7	17,8
Sudjelovanje stanovništva 15-64 godina	66,8	67,3	66,4

2. Radno sposobno stanovništvo prema aktivnostima, starosnim skupinama i spolu, Federacija Bosne i Hercegovine

	Radno sposobno stanovništvo 2008	Radna snaga			Neaktivne osobe 2008
		Ukupno 2008	Uposlene osobe 2008	Neuposlene osobe 2008	
Ukupno					
Ukupno	1.661	703	528	176	957
15-24 godine	298	98	47	51	201
25-49	719	468	362	106	250
50-64	349	128	109	19	221
65+	295	(10)	(10)	.	285
15-64	1.366	694	518	176	672
Muški					
Ukupno	796	449	345	104	347
15-24 godine	158	63	31	32	95
25-49	347	292	234	58	55
50-64	163	88	74	(14)	75
65+	129	(6)	(6)	.	122
15-64	668	443	339	104	225
Ženski					
Ukupno	864	254	182	72	610
15-24 godine	141	35	(16)	19	106
25-49	372	176	128	48	195
50-64	186	40	35	(5)	146
65+	166	((3))	((3))	---	163
15-64	698	251	179	72	447
Struktura (%)					
Ukupno					
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
15-24 godine	18,0	13,9	8,9	28,8	21,0
25-49	43,3	66,6	68,6	60,5	26,1
50-64	21,0	18,2	20,6	10,7	23,1
65+	17,8	(1,4)	(1,8)	.	29,8
15-64	82,2	98,6	98,2	100,0	70,2
Muški					
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
15-24 godine	19,8	13,9	9,0	30,5	27,3
25-49	43,6	65,1	67,8	55,9	15,8
50-64	20,5	19,6	21,4	13,5	21,7
65+	16,2	(1,4)	(1,8)	.	35,2
15-64	83,8	98,6	98,2	99,9	64,8
Ženski					
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
15-24 godine	16,3	13,7	(8,8)	26,2	17,3
25-49	43,0	69,3	70,2	67,1	32,0
50-64	21,5	15,7	19,2	(6,7)	23,9
65+	19,3	((1,3))	((1,8))	---	26,8
15-64	80,7	98,7	98,2	100,0	73,2

3. Mjere aktivnosti stanovništva prema starosnim skupinama i spolu, Federacija Bosne i Hercegovine

%

	Stopa aktivnosti 2008	Stopa uposlenosti 2008	Stopa neuposlenosti 2008
Ukupno			
Ukupno	42,4	31,8	25,0
15-24 godine	32,7	15,7	51,9
25-49	65,2	50,4	22,7
50-64	36,6	31,2	14,7
65+	(3,3)	(3,2)	.
15-64	50,8	37,9	25,3
Muški			
Ukupno	56,4	43,3	23,1
15-24 godine	39,7	19,6	50,6
25-49	84,2	67,5	19,9
50-64	53,9	45,3	15,9
65+	(4,9)	(4,9)	.
15-64	66,3	50,8	23,4
Ženski			
Ukupno	29,4	21,1	28,3
15-24 godine	24,8	(11,4)	54,1
25-49	47,4	34,4	27,4
50-64	21,5	18,9	(12,1)
65+	((2,0))	((2,0))	---
15-64	36,0	25,7	28,7

4. Radno sposobno stanovništvo prema najvišoj završenoj školskoj spremi i spolu, Federacija Bosne i Hercegovine

	Ukupno 2008	Muški 2008	Ženski 2008
Ukupno	1.661	796	864
Osnovna škola i manje	757	261	497
Srednja škola	791	476	315
Viša, visoka škola, magisterij, doktorat	112	59	53
Struktura(%)			
Ukupno	100,0	100,0	100,0
Osnovna škola i manje	45,6	32,7	57,5
Srednja škola	47,7	59,8	36,4
Viša, visoka škola, magisterij, doktorat	6,7	7,4	6,1

5. Radna snaga prema najvišoj završenoj školskoj spremi i spolu, Federacija Bosne i Hercegovine

	Ukupno 2008	Muški 2008	Ženski 2008
Ukupno	703	449	254
Osnovna škola i manje	149	86	63
Srednja škola	472	322	150
Viša, visoka škola, magisterij, doktorat	83	41	42
Struktura(%)			
Ukupno	100,0	100,0	100,0
Osnovna škola i manje	21,2	19,2	24,8
Srednja škola	67,0	71,7	58,8
Viša, visoka škola, magisterij, doktorat	11,7	9,1	16,4

6. Uposleni prema statusu u uposlenosti i spolu, Federacija Bosne i Hercegovine

	Ukupno 2008	Muški 2008	Ženski 2008
Uposleni	528	345	182
Uposlenici	411	267	144
Samouposlenici	102	73	29
Neplaćeni pomažući članovi	(14)	((6))	(9)
Struktura(%)			
Uposleni	100,0	100,0	100,0
Uposlenici	77,9	77,3	79,2
Samouposlenici	19,3	21,0	16,1
Neplaćeni pomažući članovi	(2,7)	((1,7))	(4,7)

7. Uposleni prema skupinama područja djelatnosti i spolu, Federacija Bosne i Hercegovine

	Ukupno 2008	Muški 2008	Ženski 2008
Ukupno	528	345	182
Poljoprivredne	72	44	(28)
Nepoljoprivredne	189	154	35
Uslužne djelatnosti	266	147	119
Struktura(%)			
Ukupno	100,0	100,0	100,0
Poljoprivredne	13,7	12,9	(15,3)
Nepoljoprivredne	35,9	44,6	19,3
Uslužne djelatnosti	50,4	42,5	65,4

8. Uposleni s punim i kraćim od punog radnog vremena prema skupinama područja djelatnosti i spolu, Federacija Bosne i Hercegovine

	Ukupno 2008	Muški 2008	Ženski 2008
Ukupno	528	345	182
Puno radno vrijeme	461	308	153
Kraće od punog radnog vremena	67	37	(30)
Poljoprivredne djelatnosti	72	44	(28)
Puno radno vrijeme	(34)	(26)	(7)
Kraće od punog radnog vremena	(39)	(18)	(21)
Nepoljoprivredne djelatnosti	189	154	35
Puno radno vrijeme	175	142	33
Kraće od punog radnog vremena	(14)	(12)	((2))
Uslužne djelatnosti	266	147	119
Puno radno vrijeme	253	140	113
Kraće od punog radnog vremena	(13)	(7)	(6)
Struktura(%)			
Ukupno	100,0	100,0	100,0
Puno radno vrijeme	87,4	89,3	83,7
Kraće od punog radnog vremena	12,6	10,7	(16,3)
Poljoprivredne djelatnosti	100,0	100,0	100,0
Puno radno vrijeme	46,4	59,4	(25,6)
Kraće od punog radnog vremena	53,6	40,6	74,4
Nepoljoprivredne djelatnosti	100,0	100,0	100,0
Puno radno vrijeme	92,3	92,2	93,0
Kraće od punog radnog vremena	(7,7)	(7,8)	((7,0))
Uslužne djelatnosti	100,0	100,0	100,0
Puno radno vrijeme	95,0	95,2	94,6
Kraće od punog radnog vremena	(5,0)	(4,8)	(5,4)

9. Uposleni prema najvišoj završenoj školskoj spremi i spolu, Federacija Bosne i Hercegovine

	Ukupno 2008	Muški 2008	Ženski 2008
Ukupno	528	345	182
Osnovna škola i manje	107	61	46
Srednja škola	346	245	101
Viša, visoka škola, magisterij, doktorat	74	39	36
Struktura(%)			
Ukupno	100,0	100,0	100,0
Osnovna škola i manje	20,2	17,7	25,0
Srednja škola	65,7	71,0	55,5
Viša, visoka škola, magisterij, doktorat	14,1	11,2	19,5

10. Prosjek uobičajenih tjednih sati rada na glavnom poslu prema skupinama područja djelatnosti i spolu, Federacija Bosne i Hercegovine

	Ukupno 2008	Muški 2008	Ženski 2008
Ukupno	41,4	42,7	39,0
Poljoprivredne	33,3	37,7	26,3
Nepoljoprivredne	43,6	44,1	41,3
Uslužne djelatnosti	42,1	42,7	41,3

11. Neuposleni prema najvišoj završenoj školskoj spremi i spolu, Federacija Bosne i Hercegovine

	Ukupno 2008	Muški 2008	Ženski 2008
Ukupno	176	104	72
Osnovna škola i manje	43	25	17
Srednja škola	125	77	48
Viša, visoka škola, magisterij, doktorat	(8)	((2))	(6)
Struktura(%)			
Ukupno	100,0	100,0	100,0
Osnovna škola i manje	24,2	24,1	24,3
Srednja škola	71,2	74,0	67,1
Viša, visoka škola, magisterij, doktorat	(4,6)	((1,9))	(8,6)

12. Stope neuposlenosti prema najvišoj završenoj školskoj spremi i spolu, Federacija Bosne i Hercegovine

	Ukupno 2008	Muški 2008	Ženski 2008
Ukupno	25,0	23,1	28,3
Osnovna škola i manje	28,5	29,0	27,8
Srednja škola	26,6	23,9	32,3
Viša, visoka škola, magisterij, doktorat	(9,8)	((4,7))	(14,8)

13. Neuposleni prema trajanju neuposlenosti i spolu, Federacija Bosne i Hercegovine

	Ukupno 2008	Muški 2008	Ženski 2008
Ukupno	176	104	72
Našli posao	((3))	.	((2))
Manje od 5 mjeseci	(9)	(6)	(3)
od 6 do 11 mjeseci	(12)	(7)	(5)
od 12 do 23 mjeseca	20	(12)	(8)
od 24 do 59 mjeseci	43	25	18
od 60 do 119 mjeseci	40	23	16
120 i više mjeseci	50	29	20
Struktura(%)			

Ukupno	100,0	100,0	100,0
Našli posao	((1,5))	.	((2,2))
Manje od 5 mjeseci	(5,2)	(5,8)	(4,2)
od 6 do 11 mjeseci	(6,7)	(6,9)	(6,4)
od 12 do 23 mjeseca	11,4	11,2	(11,7)
od 24 do 59 mjeseci	24,4	24,4	24,4
od 60 do 119 mjeseci	22,5	22,3	22,8
120 i više mjeseci	28,3	28,4	28,3

14. Radno sposobno stanovništvo prema statusu na birou za upošljavanje i prema spolu, Federacija Bosne i Hercegovine

	Ukupno 2008	Prijavljeni na birou 2008	Nisu prijavljeni na birou 2008
Ukupno			
Ukupno	1.661	357	1.304
Uposleni	528	71	456
Neuposleni	176	160	(16)
Neaktivni	957	126	832
Muški			
Ukupno	796	187	609
Uposleni	345	55	290
Neuposleni	104	94	(10)
Neaktivni	347	38	309
Ženski			
Ukupno	864	169	695
Uposleni	182	(16)	166
Neuposleni	72	65	(7)
Neaktivni	610	88	522
Struktura (%)			
Ukupno			
Ukupno	100,0	100,0	100,0
Uposleni	31,8	20,0	35,0
Neuposleni	10,6	44,8	(1,2)
Neaktivni	57,6	35,2	63,8
Muški			
Ukupno	100,0	100,0	100,0
Uposleni	43,3	29,4	47,6
Neuposleni	13,0	50,3	(1,6)
Neaktivni	43,6	20,3	50,8
Ženski			
Ukupno	100,0	100,0	100,0
Uposleni	21,1	(9,7)	23,9
Neuposleni	8,3	38,6	(1,0)
Neaktivni	70,6	51,7	75,2
Udio (%)			
Ukupno			
Ukupno	100,0	21,5	78,5
Uposleni	100,0	13,5	86,5
Neuposleni	100,0	90,8	(9,2)
Neaktivni	100,0	13,1	86,9
Muški			
Ukupno	100,0	23,5	76,5
Uposleni	100,0	15,9	84,1
Neuposleni	100,0	90,8	(9,2)
Neaktivni	100,0	10,9	89,1

Ženski			
Ukupno	100,0	19,6	80,4
Uposleni	100,0	9,0	91,0
Neuposleni	100,0	90,8	(9,2)
Neaktivni	100,0	14,3	85,7

15. Neaktivne osobe prema najvišoj završenoj školskoj spremi i spolu, Federacija Bosne i Hercegovine

	Ukupno 2008	Muški 2008	Ženski 2008
Ukupno	957	347	610
Osnovna škola i manje	608	174	434
Srednja škola	320	155	165
	29	18	(11)
Struktura(%)			
Ukupno	100,0	100,0	100,0
Osnovna škola i manje	63,5	50,2	71,1
Srednja škola	33,4	44,5	27,1
Viša, visoka škola, magisterij, doktorat	3,1	5,3	(1,8)

16. Obeshrabrene neaktivne osobe po spolu

	Ukupno		Muški		Ženski	
	Neaktivni 2008	Od toga obeshrabreni 2008	Neaktivni 2008	Od toga obeshrabreni 2008	Neaktivni 2008	Od toga obeshrabreni 2008
Federacija Bosne i Hercegovine	957	36	347	(15)	610	(21)
Struktura(%)						
Federacija Bosne i Hercegovine	100,0	3,7	100,0	(4,2)	100,0	3,4

17. Radno sposobno stanovništvo prema subjektivnom radnom statusu i spolu, Federacija Bosne i Hercegovine

	Ukupno 2008	Muški 2008	Ženski 2008
UPOSLENI			
Ukupno	528	345	182
Uposleni	443	295	148
Neuposleni	43	34	(9)
Učenici (studenti)	.	.	.
Kućanice	(21)	.	(20)
Umirovljenici	(9)	(7)	((3))
Nesposobni za rad	((2))	((2))	.
Ostali	((6))	((5))	.
NEUPOSLENI			
Ukupno	176	104	72
Uposleni	---	---	---
Neuposleni	161	101	59
Učenici (studenti)	.	.	.
Kućanice	(12)	.	(12)
Umirovljenici	((1))	.	.
Nesposobni za rad	.	.	---
Ostali	.	.	---
NEAKTIVNI			
Ukupno	957	347	610
Uposleni	---	---	---
Neuposleni	117	53	64
Učenici (studenti)	169	84	85
Kućanice	291	.	290
Umirovljenici	286	174	112
Nesposobni za rad	84	29	55
Ostali	(10)	(6)	(4)

17. Radno sposobno stanovništvo prema subjektivnom radnom statusu i spolu, Federacija Bosne i Hercegovine

Struktura (%)			
UPOSLENI			
Ukupno	100,0	100,0	100,0
Uposleni	83,9	85,4	81,2
Neuposleni	8,2	9,9	(4,9)
Učenici (studenti)	.	.	.
Kućanice	(3,9)	.	(10,7)
Umirovljenici	(1,8)	(1,9)	((1,4))
Nesposobni za rad	((0,5))	((0,4))	.
Ostali	((1,2))	((1,4))	.
NEUPOSLENI			
Ukupno	100,0	100,0	100,0
Uposleni	---	---	---
Neuposleni	91,4	97,6	82,3
Učenici (studenti)	.	.	.
Kućanice	(6,8)	.	(16,5)
Umirovljenici	((0,8))	.	.
Nesposobni za rad	.	.	---
Ostali	.	.	---
NEAKTIVNI			
Ukupno	100,0	100,0	100,0
Uposleni	---	---	---
Neuposleni	12,2	15,2	10,5
Učenici (studenti)	17,7	24,3	13,9
Kućanice	30,4	.	47,5
Umirovljenici	29,9	50,0	18,4
Nesposobni za rad	8,8	8,4	9,0
Ostali	(1,0)	(1,6)	(0,7)

4. Gender statistika uposlenih u organima državne službe u Federaciji Bosne i Hercegovine

Agencija za državnu službu Federacije Bosne i Hercegovine, sukladno svojim mjerodavnostima, vodi registar državnih službenika po spolu, što je prikazano u tabelama koje slijede:

Tabela1: Spolna struktura državnih službenika

NAZIV	SPOLNA STRUKTURA			
	muški		Ženski	
Osnivač općina	922	47,60%	1.015	52,40%
Osnivač grad	88	36,21%	155	63,79%
Osnivač kanton	1.097	53,77%	943	46,23%
Osnivač Federacija Bosne i Hercegovine	886	48,44%	943	51,56%
UKUPNO	2.993	49,48%	3.056	50,52%

Tabela2: Spolna struktura državnih službenika – po službenom zvanju

NAZIV	SPOLNA STRUKTURA			
	muški		Ženski	
Rukovoditelj samostalne uprave i samostalne ustanove	73	78,49%	20	21,51%
Tajnik organa državne službe	89	48,37%	95	51,63%
Rukovoditelj uprave i ustanove koje se nalaze u sastavu ministarstva	39	72,22%	15	27,78%
Pomoćnik rukovoditelja organa državne službe	439	63,62%	251	36,38%
Glavni federalni inspektor	12	75,00%	4	25,00%
Glavni kantonalni inspektor	13	65,00%	7	35,00%
Šef unutarnje organizacijske jedinice	467	49,63%	474	50,37%
Inspektor	577	59,48%	393	40,52%
Stručni savjetnik	530	38,82%	801	60,18%
Viši stručni suradnik	331	40,86%	479	59,14%
Stručni suradnik	423	45,00%	517	55,00%
UKUPNO	2.993	49,48%	3.056	50,52%

Iz navedenih tabela može se zaključiti da su oba spola u ukupnom broju državnih službenika podjednako zastupljena. Međutim, kada se analizira zastupljenost spolova po službenom zvanju, na pozicijama rukovoditelja i glavnog inspektora u većem broju su zastupljeni muškarci, dok je na poziciji stručnog savjetnika veći broj osoba ženskog spola.

Na temelju dostavljenih odgovora na naše upitnike, u narednoj tabeli dajemo dostupne podatke o spolnoj strukturi uposlenih državnih službenika u ministarstvima, te uposlenih sa VSS stručnom spremom u zavodima, udrugama, s posebnim osvrtom na rukovodeća radna mjesta.⁹⁶

⁹⁶ U ove podatke su, a osim pomoćnika rukovoditelja organa uprave, ubrojana i šefovska mjesta (šef pisarnice, načelnik odjeljenja, šef odsjeka i sl).

Tabela 3: Spolna struktura uposlenih s naglaskom na rukovodeća radna mjesta

R.br	Naziv	Uk. drž. služb./VSS			Rukovodeći kadar		
		Ukup	Ž	M	Ukup	Ž	M
1.	Federalna ministarstva						
1.1.	Federalno ministarstvo zdravstva	45	17	28	6	4	2
1.2.	Feder. minist. rada i soc. politike	86	64	22	5	2	3
1.3.	Federalno ministarstvo kulture i sporta	35	24	11	*	*	*
1.4.	Federalno ministarstvo unutarnjih poslova	199	112	77	*	5	*
	- Federalna uprava policije	733	135	41	*	5	*
1.5.	Feder. minist. energije, rudarstva i industrije	84	39	45	*	7	*
1.6.	Feder. minist. prometa i komunikacija	40	17	23	*	0	*
1.7.	Fed. min. razvoja, poduzetništva i obrta	36	16	20	*	1	*
1.8.	Fed. min. poljoprivrede, vodopr. i šumarstva	97	53	44	*	60%	*
1.9.	Federalno ministarstvo prostornog uređenja	27	16	11	4	3	1
2.	Zavodi za javno zdravstvo						
2.1.	Zavod za jav.zdravstvo Tuzlanskog kantona	30	18	12	5	4	1
2.2.	Zavod za jav. zdravstvo Unsko-sanskog kantona	41	35	6	2	1	1
3.	Zavodi zdravstvenog osiguranja						
3.1.	Zavod zdrav. osigur. i reosig. Federacije Bosne i Hercegovine	37	25	12	6	4	2
3.2.	Zavod zdr. osig. Zeničko-dobojskog kantona	82	59	23	16	11	5
3.3.	Zavod zdr. osig. Tuzlanskog kantona	131	97	34	24	12	12
3.4.	Zavod zdr. osig Hercegovačko-neretvanskog kantona	83	64	19	6	3	3
3.5.	Zavod zdr.osig Kantona Sarajevo	95	68	27	10	6	4
3.6.	Zavod zdr. osig Zapadnohercegovačkog kantona	48	30	18	5	4	1
4.	Federalna uprava za inspekcijske poslove	156	106	50	14	6	8
5.	Gospodarska komora Federacije Bosne i Hercegovine	39	28	11	11	9	2
6.	Zavodi za upošljavanje						
6.1.	Federalni zavod za upošljavanje	50	29	21	12	5	7
6.2.	Javna ustanova Sl. za zap. Kantona Sarajevo	119	80	39	20	9	11
6.3.	Javna ustanova Sl. za zap. Tuzlanskog kantona	65	43	22	17	8	9
6.4.	Javna ustanova Sl. za zapoš. Srednjobos. kanton	54	34	20	18	7	11
6.5.	Javna ustanova Sl. za zap. Herc.-neret. kanton	63	40	23	16	4	12
6.6.	Javna ustanova Sl. za zap. Posavskog kantona	12	4	8	1	1	0
6.7.	Javna ustanova Sl. za zap. Zeničko-dob. kantona	68	40	28	3	3	0
6.8.	Javna ustanova Sl. za zap. Zapadnoherc. kantona	23	20	3	6	3	3
6.9.	Javna ustanova Sl. za zap. Bos.-podrinj. kantona	13	8	5	1	1	0

* Podaci nisu dostavljeni

5. Saziv povjerenstava za jednakopravnost spolova poslije Općinskih izbora 2008. u Bosni i Hercegovini

R. br.	Općina*	Naziv povjerenstva	SPOLNA STRUKTURA			
			muško		žensko	
			broj	%	broj	%
1	Banovići	Povjerenstvo za jednakost spolova	1	20	4	80
2	Bihać	Povjerenstvo za jednakost spolova	2	29	5	71
3	Bosanska Krupa	Povjerenstvo za jednakost spolova	0	0	5	100
4	Bosanski Petrovac	Povjerenstvo za jednakost spolova	1	33	2	67
5	Bosansko Grahovo	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	2	67	1	33
6	Breza	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova i mlade	1	20	4	80
7	Bugojno	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	1	33	2	67
8	Busovača	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	2	40	3	60
9	Bužim	Povjerenstvo za ljudska prava, mlade i jednakost spolova	3	60	2	40
10	Čapljina	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	3	60	2	40
11	Čelić	Povjerenstvo za jednakost spolova	6	86	1	14
12	Čitluk	Odbor za socijalna pitanja, zaštitu ljudskih prava, pitanja mladih i jednakost spolova	3	60	2	40
13	Doboj – Istok	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	3	60	2	40
14	Doboj-Jug	Povjerenstvo za ljudska prava, mlade i jednakopravnost spolova	3	60	2	40
15	Dobretici	Povjerenstvo za ljudska prava, mlade i jednakopravnost spolova	2	67	1	33
16	Donji Vakuf	Povjerenstvo za ljudska prava, mlade i jednakopravnost spolova	2	67	1	33
17	Drvar	Povjerenstvo za zaštitu ljudskih prava i jednakost spolova	3	60	2	40
18	Fojnica	Povjerenstvo za ljudska prava, mlade i jednakopravnost spolova	2	40	3	60
19	Gračanica	Povjerenstvo za jednakost spolova	2	40	3	60
20	Gradačac	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	1	20	4	80
21	Hadžići	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	0	0	5	100
22	Ilidža	Povjerenstvo za izbor, imenovanja i pitanja jednakopravnosti spolova	4	80	1	20
23	Ilijaš	Povjerenstvo za zaštitu ljudskih prava, jednakopravnost spolova, predstavke i prijedloge	3	60	2	40
24	Jablanica	Povjerenstvo za zaštitu ljudskih prava, pitanja branitelja, socijalnu skrb i podnoske i pritužbe građana	1	33	2	66
25	Kalesija	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	3	60	2	40
26	Kiseljak	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	2	40	3	60
27	Kladanj	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	2	40	3	60
28	Ključ	Povjerenstvo za jednakost spolova	3	60	2	40
29	Konjic	Povjerenstvo za jednakost spolova	0	0	3	100
30	Kupres	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	1	20	4	80
31	Livno	Povjerenstvo za zaštitu ljudskih prava, jednakost spolova, prijedloge i pritužbe građana	0	0	2	100
32	Lukavac	Povjerenstvo za jednakost spolova	1	14	6	86
33	Novo Sarajevo	Povjerenstvo za pitanja mladih i jednakopravnost spolova	4	57	3	43
34	Olovo	Povjerenstvo za omladinu, jednakost spolova, sport, kulturu i NV sektor	3	60	2	40
35	Pale/Prača	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	2	40	3	60
36	Posušje	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	2	40	3	60
37	Prozor/Rama	Povjerenstvo za zaštitu ljudskih prava, pitanja branitelja, socijalnu skrb i podneske i pritužbe građana	3	100	0	0
38	Sanski Most	Povjerenstvo za jednakost spolova	2	40	3	60
39	Sapna	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	2	33	1	67

40	Sarajevo Centar	Povjerenstvo za zaštitu ljudskih prava i jednakopravnost spolova	4	57	3	43
41	Srebrenik	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	2	50	2	50
42	Stari grad	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	1	20	40	80
43	Teočak	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	3	60	2	40
44	Tešanj	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	0	0	4	100
45	Trnovo	Povjerenstvo za zaštitu ljudskih prava, mlade, jednakopravnost spolova, vjerska pitanja, prigovore, predstavke i prijedloge	2	67	1	33
46	Tuzla	Povjerenstvo za jednakost spolova	2	29	5	71
47	Usora	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	1	20	4	80
48	Vareš	Povjerenstvo za ljudska prava i slobode, protužbe i predodžbe i jednakost spolova	3	60	2	40
49	Velika Kladuša	Povjerenstvo za ljudska prava i jednakost spolova	1	20	4	80
50	Visoko	Povjerenstvo za ljudska prava, mlade i jednakopravnost spolova	4	57	3	43
51	Vitez	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	3	60	2	40
52	Vogošća	Povjerenstvo za ljudska prava, mlade i jednakopravnost spolova	5	100	0	0
53	Zavidovići	Povjerenstvo za socijalna pitanja, ljudska prava, omladinu i jednakost spolova	3	60	2	40
54	Zenica	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	3	60	2	40
55	Žepče	Povjerenstvo za jednakopravnost spolova	3	60	2	40
56	Živinice	Povjerenstvo za jednakost spolova	4	57	3	43
UKUPNO			125	41%	182	59%

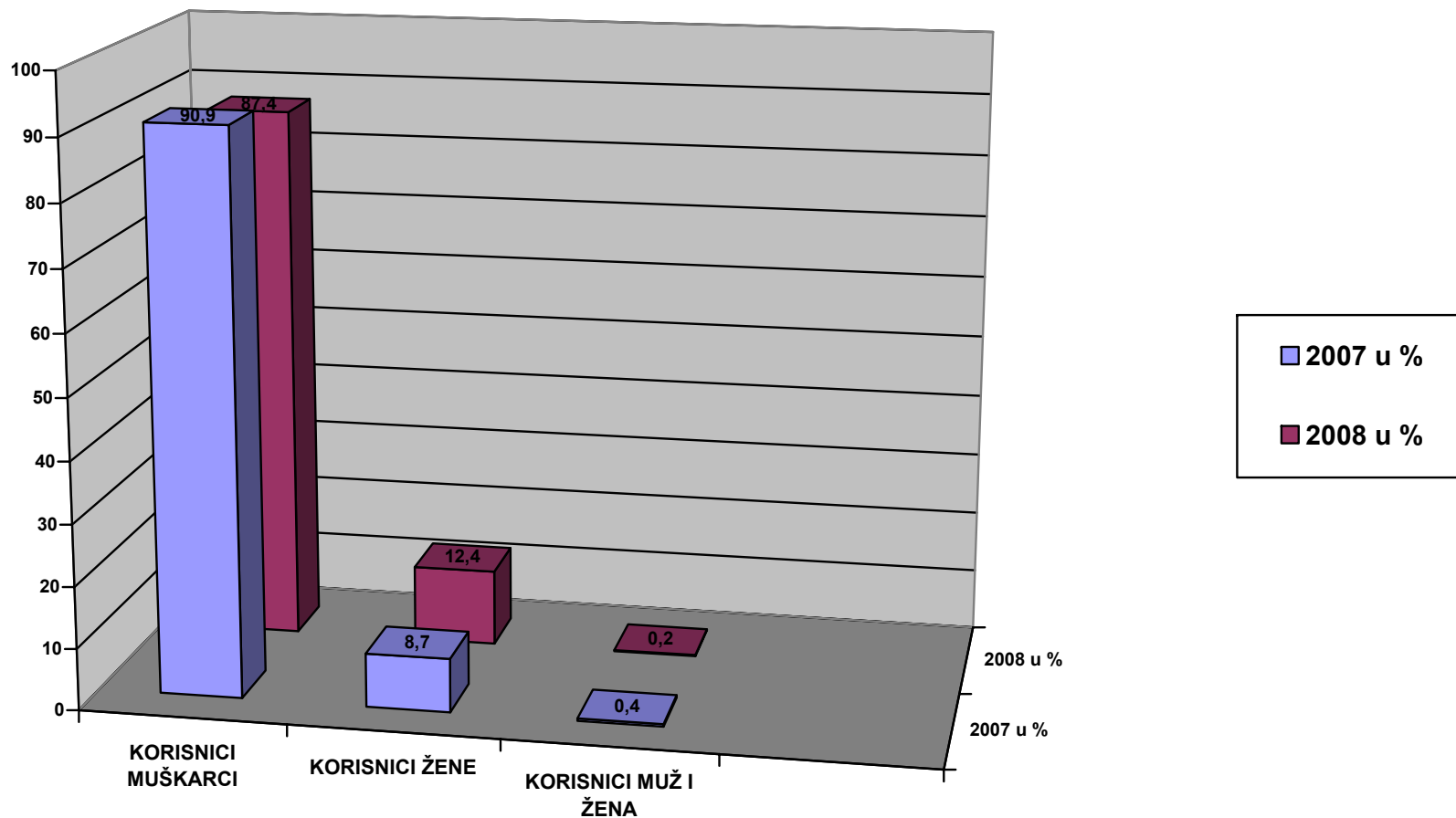
* O spolnoj strukturi povjerenstava za jednakopravnost spolova u ostalim općinama ne raspoložemo.

6. Gender statistika programa „Podsticaj za poljoprivredu”, u okviru mjera za ruralni razvoj

Na temelju podataka dostavljenih od Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede, u nastavku predstavljamo raspoloživu gender statistiku.

MJERE RURALNOG RAZVITKA U 2007. I 2008. GODINI – KORISNICI MJERA FIZIČKE OSOBE – GENDER (%)

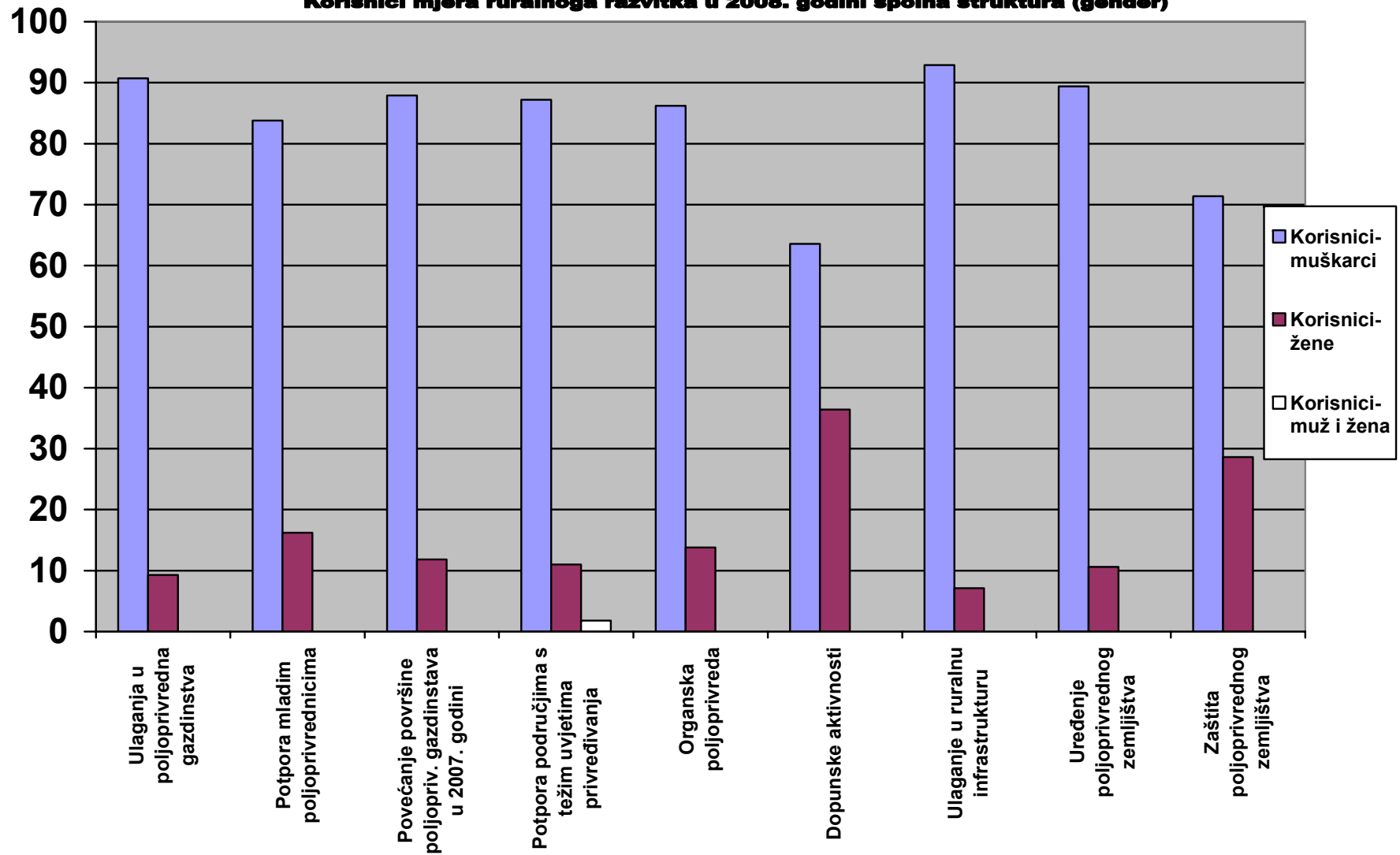
GODINA	KORISNICI MUŠKARCI	KORISNICI ŽENE	KORISNICI MUŽ I ŽENA	UKUPNO
2007	90,9	8,7	0,4	100
2008	87,4	12,4	0,2	100

Mjere ruralnog razvitka u 2008. godini – korisnici mjera pravne i fizičke osobe i spolna struktura (gender)

Oznaka	Naziv mjere za ruralni razvoj	Ukupan broj korisnika	Pravna osoba	Fizička osoba	Fizička osoba		Korisnici muškarci		Korisnici žene		Korisnici muž i žena	
					Registrirana	Neregistrirana	broj korisnika	% korisnika	broj korisnika	% korisnika	broj korisnika	% korisnika
D/1-1	Ulaganja u poljoprivredna gazdinstva	637	34	603	3	600	547	90,7	56	9,3	0	0,0
D/1-2	Potpورا mladim poljoprivrednicima	202	4	198	11	189	166	83,8	32	16,2	0	0,0
D/1-3	Povećanje površine poljopriv. gazdinstava u 2007. godini	314	0	314	0	314	276	87,9	37	11,8	0	0,0
D/2-1	Potpورا područjima s težim uvjetima privređivanja	275	48	227	15	212	198	87,2	25	11,0	4	1,8
D/2-2	Organska poljoprivreda	71	42	29	0	29	25	86,2	4	13,8	0	0,0
D/3-1	Dopunske aktivnosti	112	35	77	8	69	49	63,6	28	36,4	0	0,0
D/3-2	Ulaganje u ruralnu infrastrukturu	168	154	14	6	8	13	92,9	1	7,1	0	0,0
D/4-1	Uredenje poljoprivrednog zemljišta	218	29	189	2	187	169	89,4	20	10,6	0	0,0
D/4-2	Zaštita poljoprivrednog zemljišta	8	1	7	0	7	5	71,4	2	28,6	0	0,0
	UKUPNO	2.005	347	1.658	45	1.615	1448		205		4	

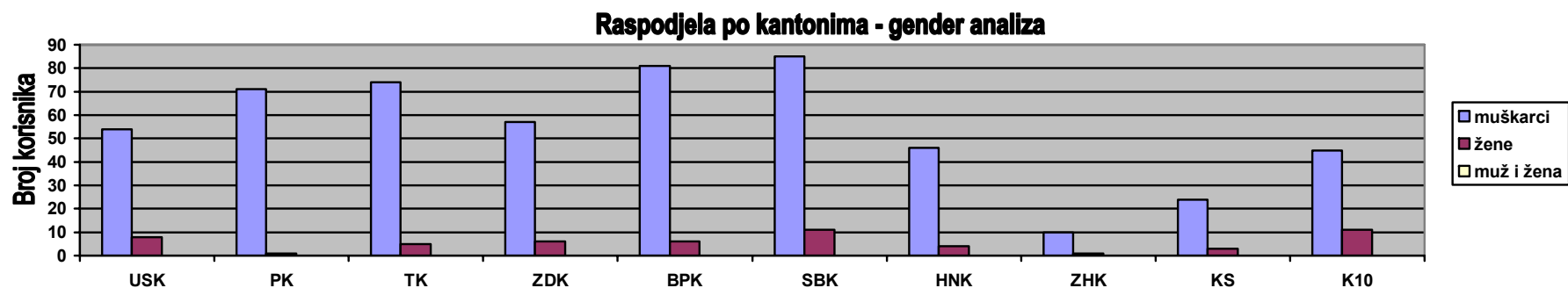
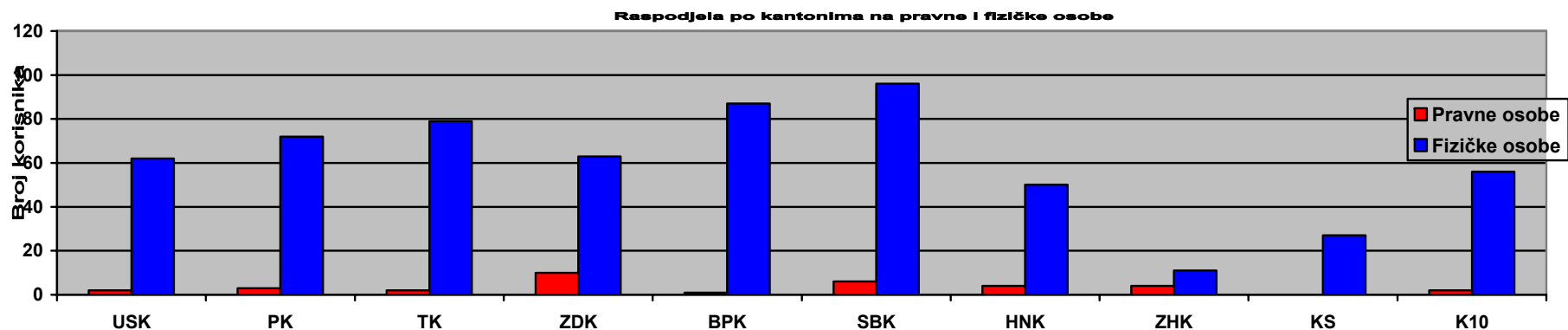
Korisnici mjera ruralnoga razvitka u 2008. godini spolna struktura (gender)

D/1-1 ULAGANJA U POLJOPRIVREDNA GAZDINSTVA

Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe i gender analiza u 2008. godini

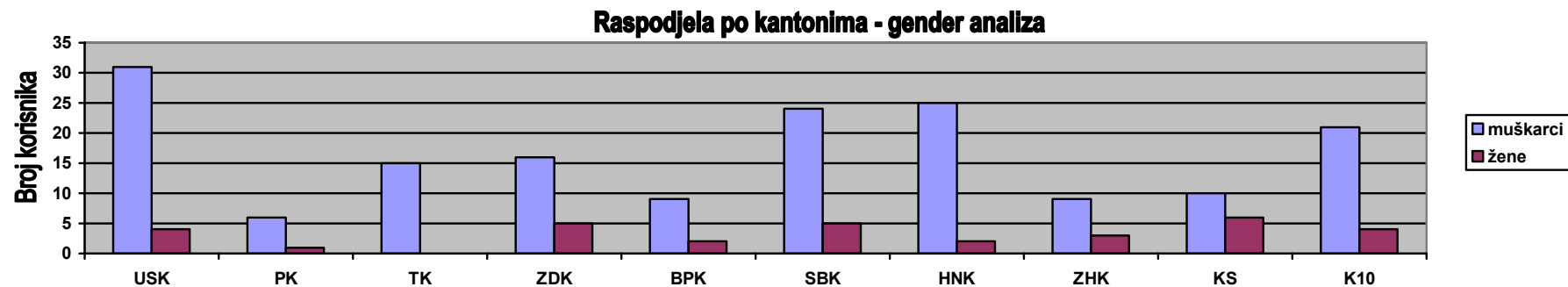
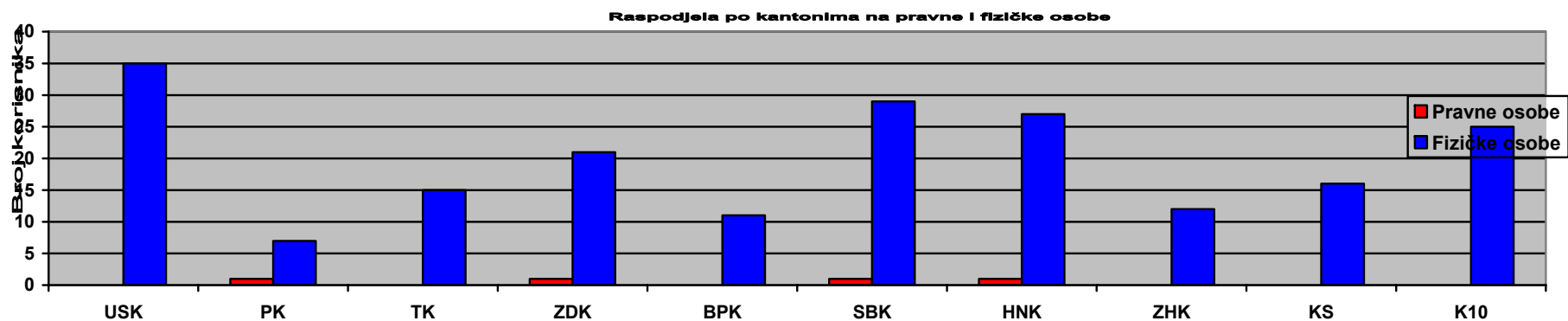
KANTONI		USK	PK	TK	ZDK	BPK	SBK	HNK	ZHK	KS	K10	UKUPNO
Pravne osobe		2	3	2	10	1	6	4	4	0	2	34
Fizičke osobe		62	72	79	63	87	96	50	11	27	56	603
Gender	Muškarci	54	71	74	57	81	85	46	10	24	45	547
	Žene	8	1	5	6	6	44	4	1	3	11	56
	Muš i žena	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ukupno korisnika		64	75	81	73	88	102	54	15	27	58	637

D/1-2 POTPORA MLADIM POLJOPRIVREDNICIMA

Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe i gender analiza u 2008. godini

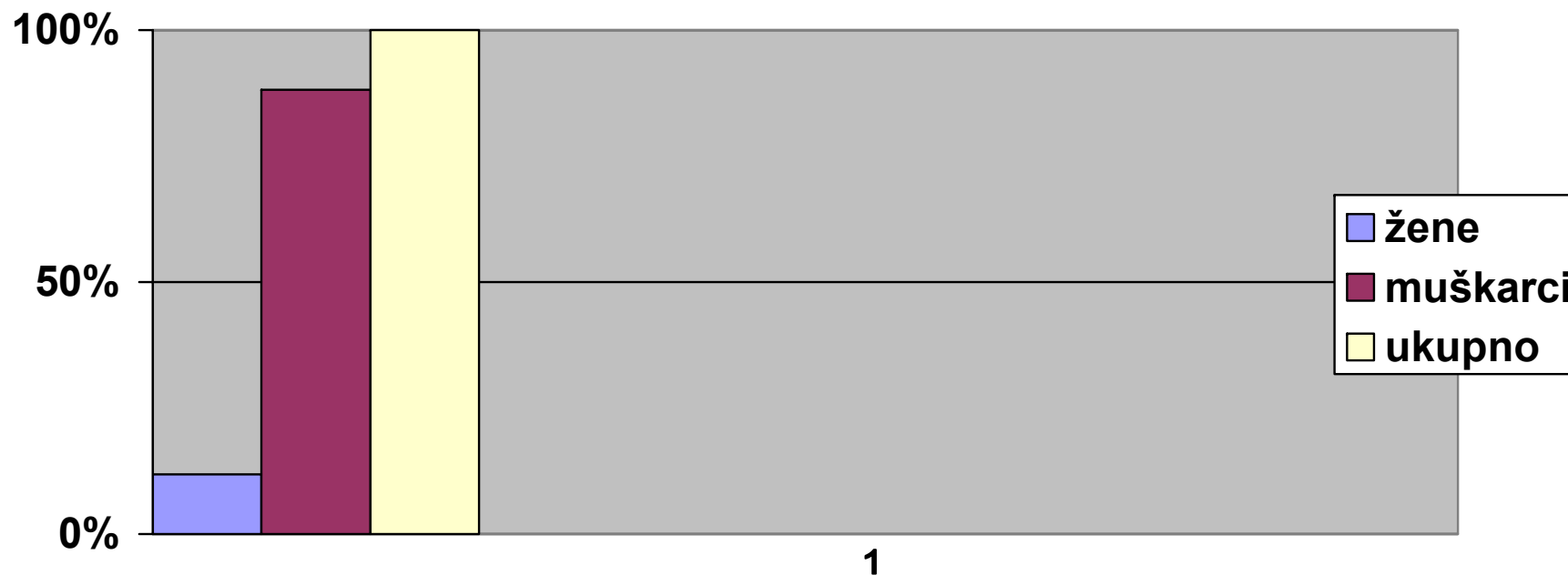
KANTONI		USK	PK	TK	ZDK	BPK	SBK	HNK	ZHK	KS	K10	UKUPNO
Pravne osobe		0	1	0	1	0	1	1	0	0	0	4
Fizičke osobe		35	7	15	21	11	29	27	12	16	25	198
Gender	Muškarci	31	6	15	16	9	24	25	9	10	21	166
	Žene	4	1	0	5	2	5	2	3	6	4	32
	Muž i žena	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ukupno korisnika		35	8	15	22	11	30	28	12	16	25	202

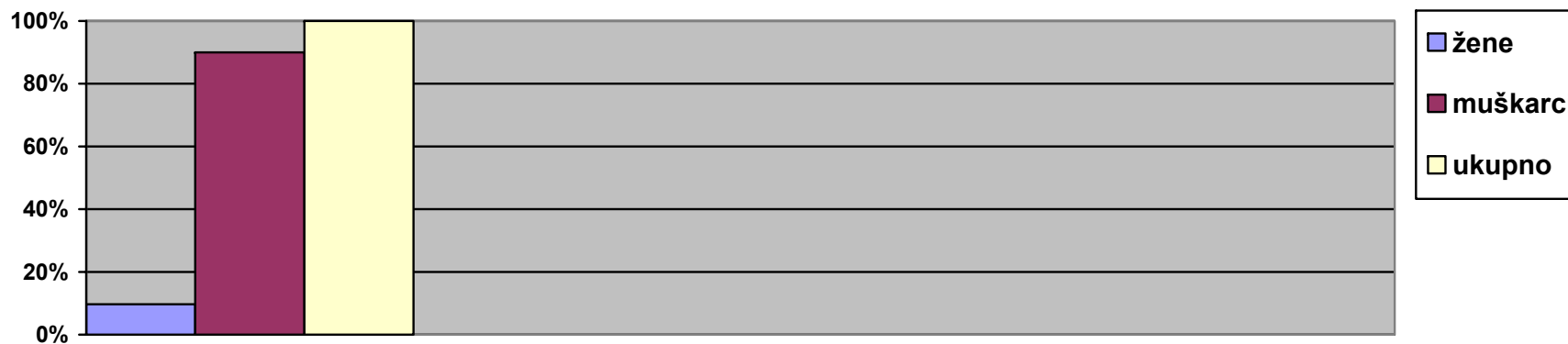
**D/1-3 POVEĆANJE POVRŠINE POLJOPRIVREDNOG GAZDINSTVA IZ 2007. GODINE
GENDER ANALIZA – novčane potpore iz 2007. godine isplaćene u 2008. godini**

	KORISNICI – ŽENE			KORISNICI – MUŠKARCI			UKUPNO		
	Broj korisnika	Površina (ha)	Iznos (KM)	Broj korisnika	Površina (ha)	Iznos (KM)	Broj korisnika	Površina (ha)	Iznos (KM)
BR	37	36,89	95.190	277	342,53	1.004,810	314	379,42	1.100.000
%	11,8	9,7	8,7	88,2	90,3	91,3	100,0	100,0	100,0

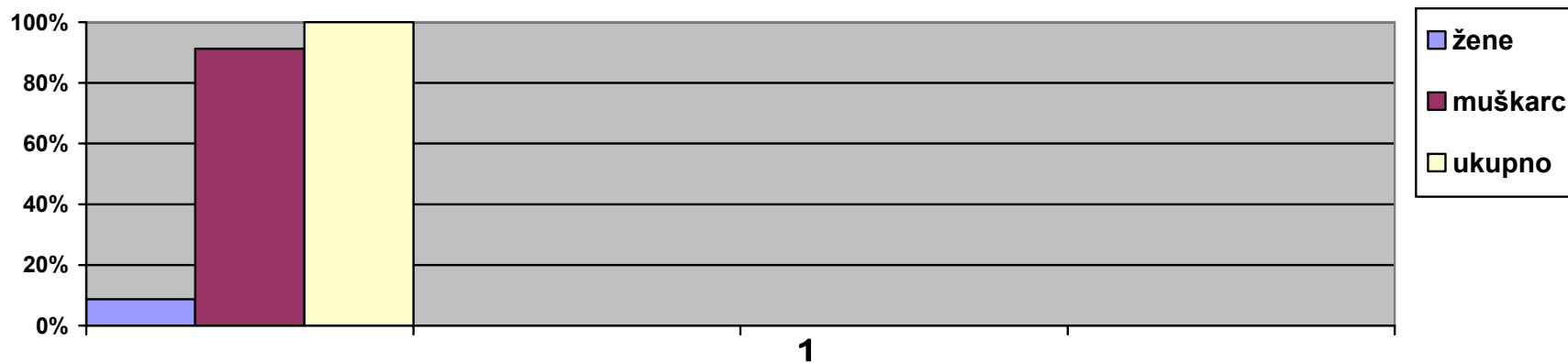
Broj korisnika izražen u %

Povećanje površine poljoprivrednog gazdinstva izraženo u % - gender analiza novčane potpore iz 2007. godine u 2008. godinu

Povećanje površine poljoprivrednog gazdinstva, novčani iznos potpore iz 2007. godine isplaćene u 2008. godini u KM izražene u %. - gender analiza

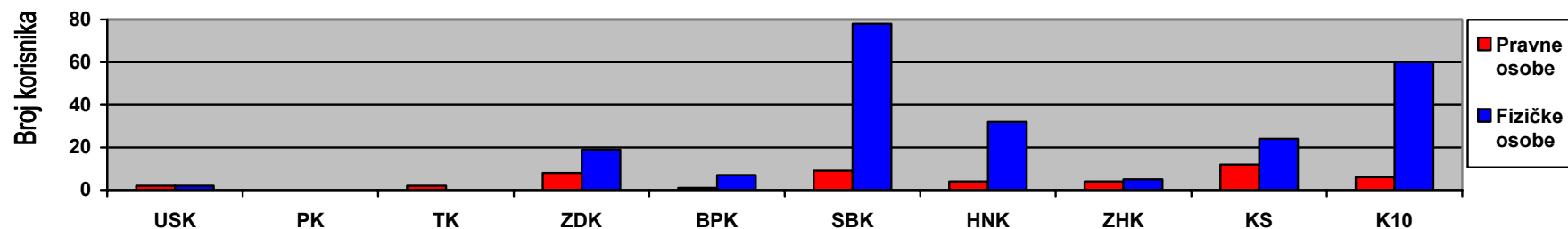

D/2-1 POTPORA PODRUČJIMA SA TEŽIM UVJETIMA PRIVREĐIVANJA

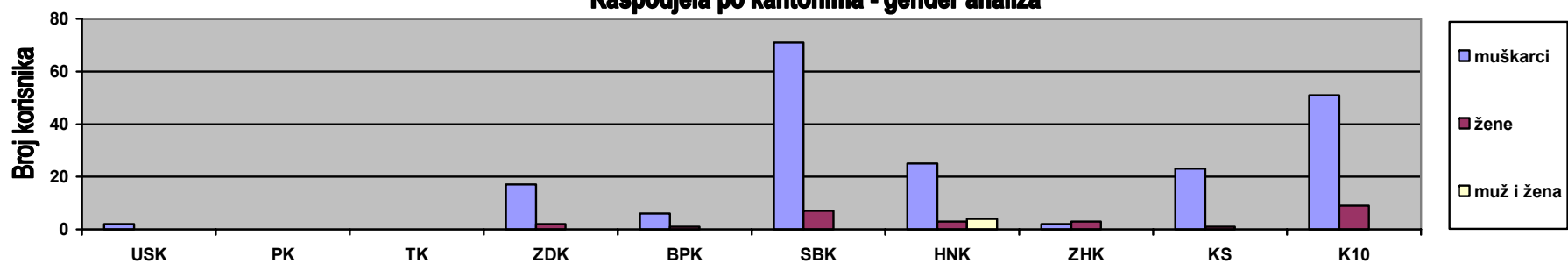
Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe i gender analiza u 2008. godini

KANTONI		USK	PK	TK	ZDK	BPK	SBK	HNK	ZHK	KS	K10	UKUPNO
Pravne osobe		2	0	2	8	1	9	4	4	12	6	48
Fizičke osobe		2	0	0	19	7	78	32	5	24	60	227
Gender	Muškarci	2	0	0	17	6	71	25	2	23	51	197
	Žene	0	0	0	2	1	7	3	3	1	9	26
	Muž i žena	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	4
Ukupno korisnika		4	0	0	27	8	87	36	9	36	66	273

Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe

Raspodjela po kantonima - gender analiza

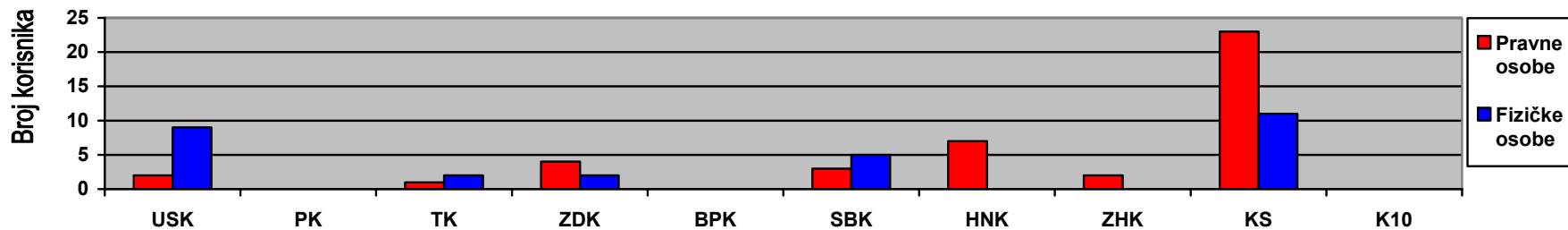

D/2-2 ORGANSKA POLJOPRIVREDA

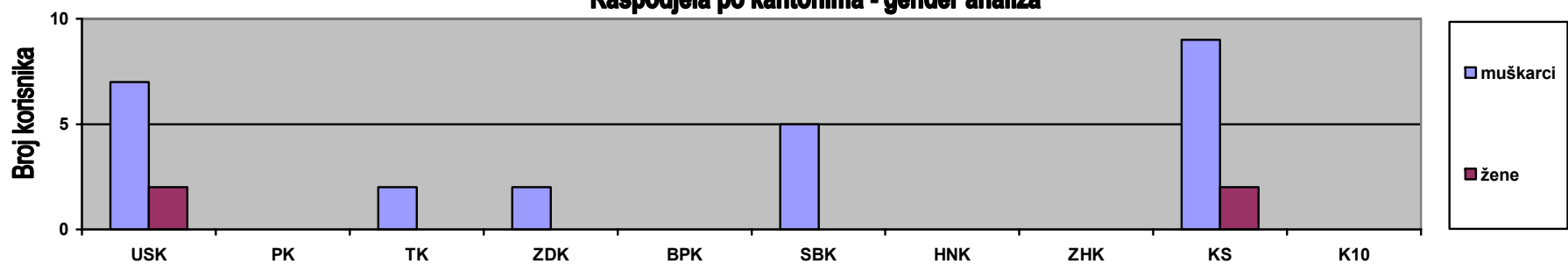
Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe i gender analiza u 2008. godini

KANTONI		USK	PK	TK	ZDK	BPK	SBK	HNK	ZHK	KS	K10	UKUPNO
Pravne osobe		2	0	1	4	0	3	7	2	23	0	42
Fizičke osobe		9	0	2	2	0	5	0	0	11	0	29
Gender	Muškarci	7	0	2	2	0	5	0	0	9	0	25
	Žene	2	0	0	0	0	0	0	0	2	0	4
	Muš i žena	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ukupno korisnika		11	0	3	6	0	8	7	2	34	0	71

Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe

Raspodjela po kantonima - gender analiza

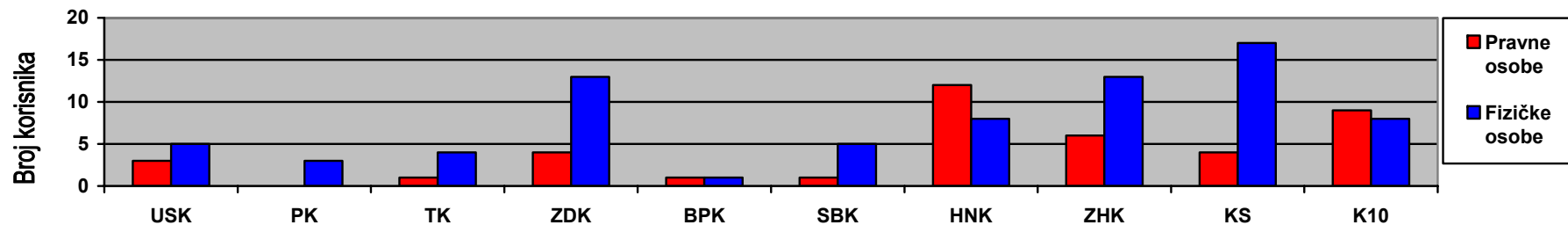

D/3-1 DOPUNSKE AKTIVNOSTI – 2008. god.

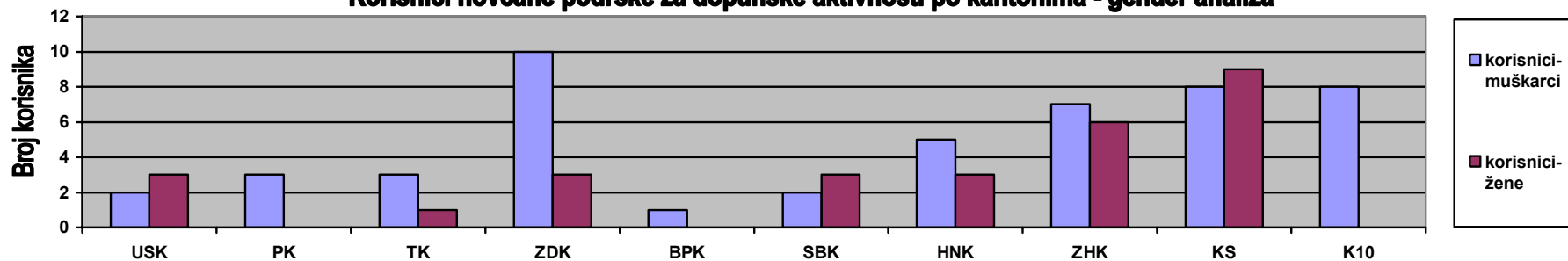
Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe i gender analiza

KANTONI		USK	PK	TK	ZDK	BPK	SBK	HNK	ZHK	KS	K10	UKUPNO
Pravne osobe		3	0	1	4	1	1	12	6	4	9	35
Fizičke osobe		5	3	4	13	1	5	8	13	17	8	77
Gender	Muškarci	2	3	3	10	1	2	5	7	8	8	49
	Žene	3	0	1	3	0	3	3	6	9	0	28
Ukupno korisnika		8	3	5	17	2	6	20	19	21	11	112

Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe

Korisnici novčane podrške za dopunske aktivnosti po kantonima - gender analiza

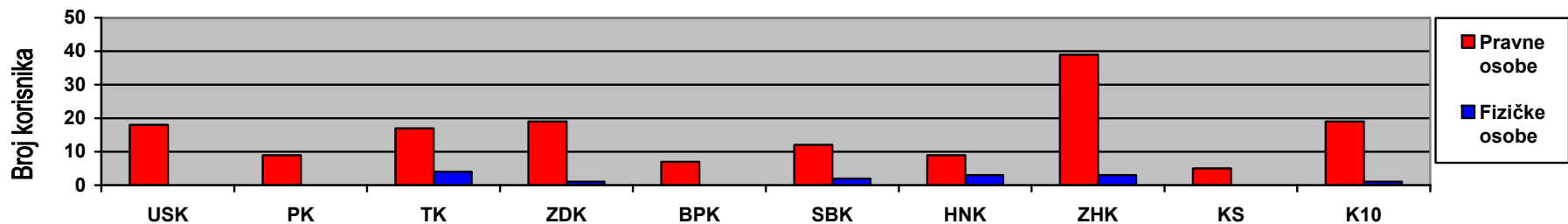

D/3-2 ULAGANJE U RURALNU INFRASTRUKTURU 2008 god.

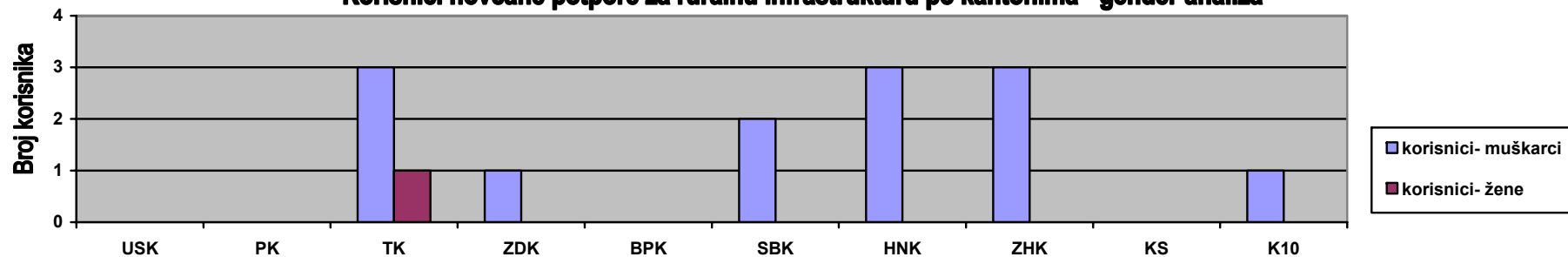
Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe i gender analiza

KANTONI		USK	PK	TK	ZDK	BPK	SBK	HNK	ZHK	KS	K10	UKUPNO
Pravne osobe		18	9	17	19	7	12	9	39	5	19	154
Fizičke osobe		0	0	4	1	0	2	3	3	0	1	14
Gender	Muškarci	0	0	3	1	0	2	3	3	0	1	13
	Žene	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Ukupno korisnika		18	9	21	20	7	14	12	42	5	20	168

Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe

Korisnici novčane potpore za ruralnu infrastrukturu po kantonima - gender analiza

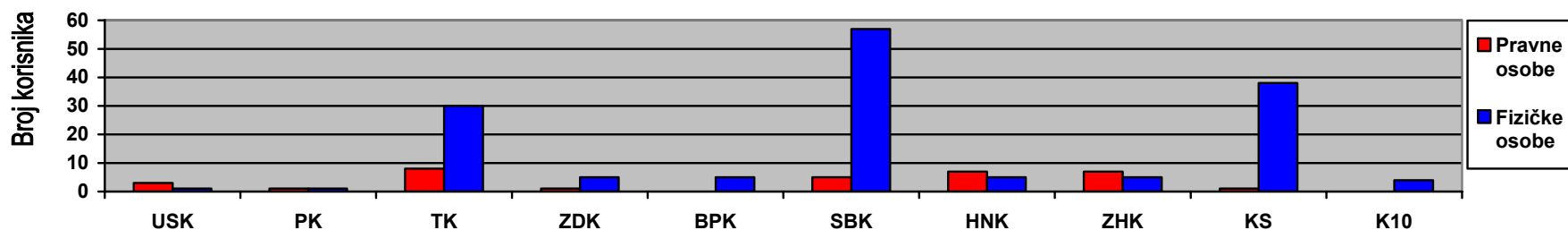

D/4-1 UREĐENJE POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA

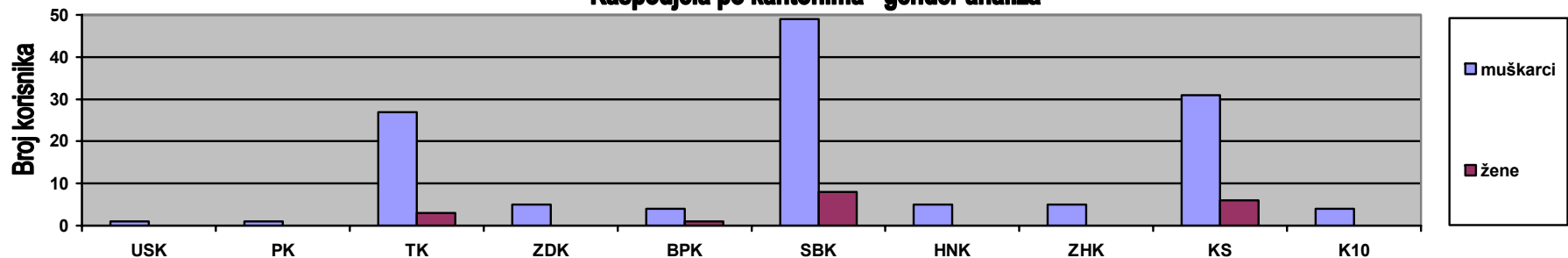
Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe i gender analiza u 2008. godini

KANTONI		USK	PK	TK	ZDK	BPK	SBK	HNK	ZHK	KS	K10	UKUPNO
Pravne osobe		3	1	8	1	0	5	7	7	1	0	29
Fizičke osobe		1	1	30	5	5	57	5	5	38	4	189
Gender	Muškarci	1	1	27	5	4	49	5	5	31	4	169
	Žene	0	0	3	0	1	8	0	0	6	0	20
	Muž i žena	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ukupno korisnika		4	2	38	6	5	62	12	12	39	4	218

Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe

Raspodjela po kantonima - gender analiza

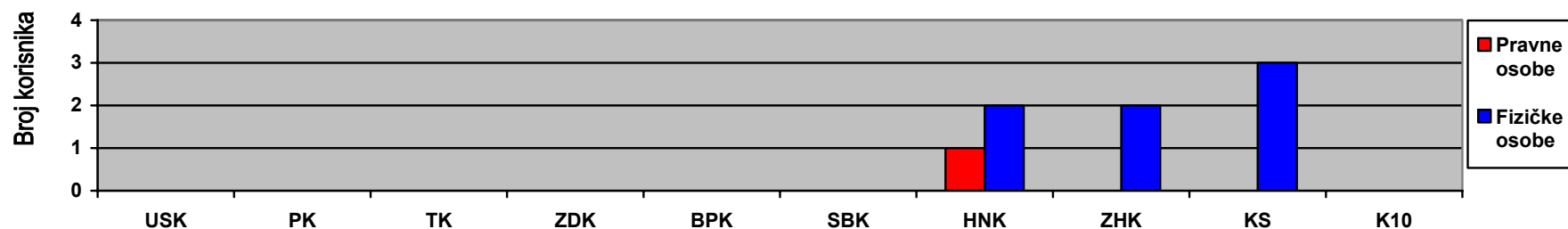

D/4-2 ZAŠTITA POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA

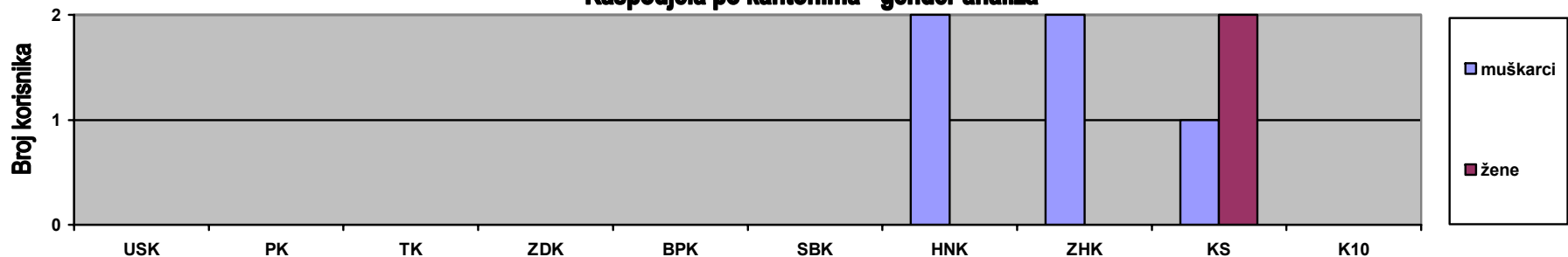
Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe i gender analiza u 2008. godini

KANTONI		USK	PK	TK	ZDK	BPK	SBK	HNK	ZHK	KS	K10	UKUPNO
Pravne osobe		0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Fizičke osobe		0	0	0	0	0	0	2	2	3	0	7
Gender	Muškarci	0	0	0	0	0	0	2	2	1	0	5
	Žene	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2
	Muž i žena	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ukupno korisnika		0	0	0	0	0	0	3	2	3	0	8

Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe

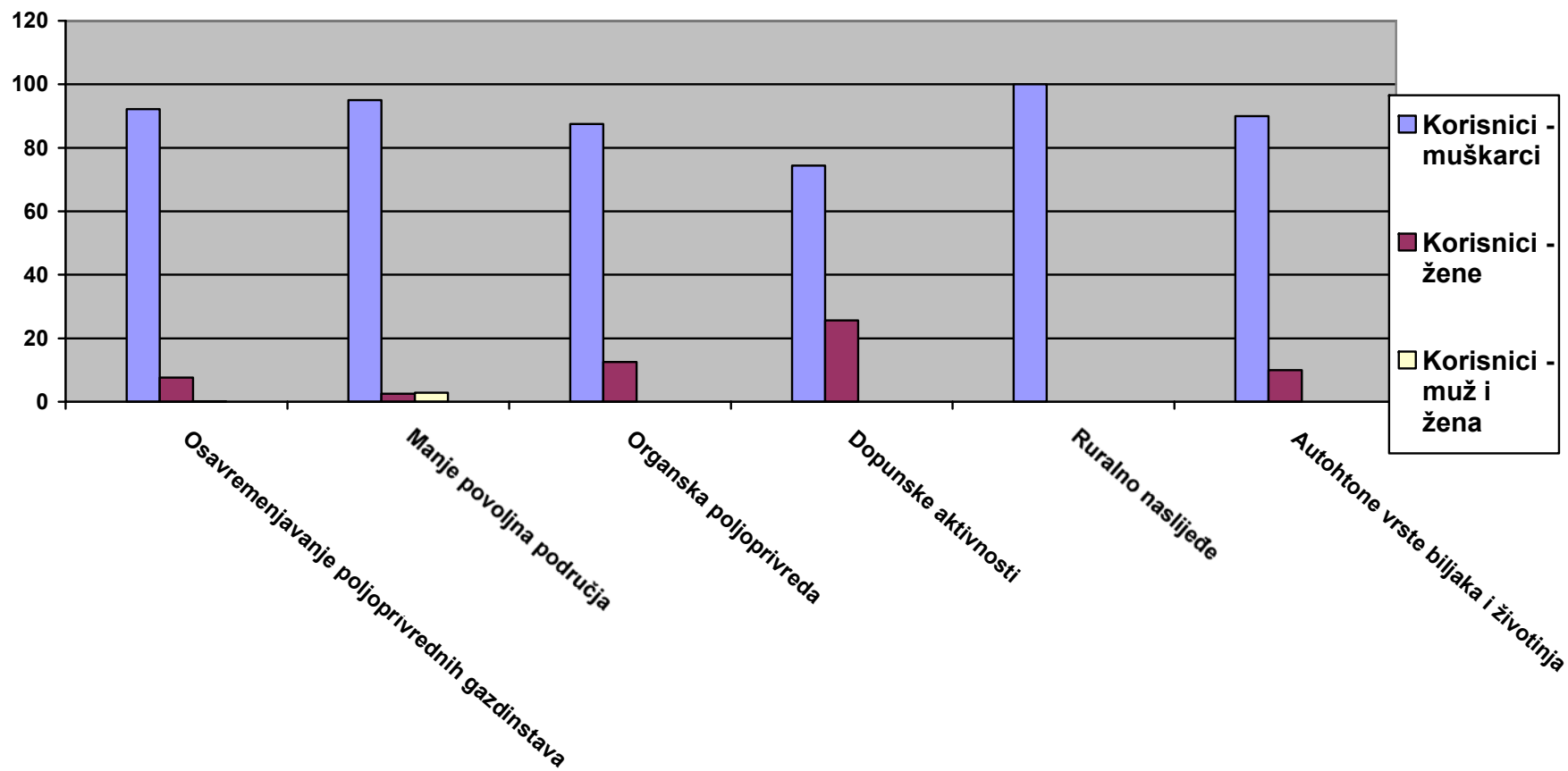
Raspodjela po kantonima - gender analiza

**Mjere ruralnog razvitka u 2007. godini – korisnici mjera pravne i fizičke osobe i spolna struktura
(gender)**

Oznaka	Naziv mjere za ruralni razvoj	Ukupan broj korisnika	Pravna osoba	Fizička osoba	Fizička osoba		Korisnici muškarci		Korisnici žene		Korisnici muž i žena	
					Registriran	Neregistriran	broj korisnika	% korisnika	broj korisnika	% korisnika	broj korisnika	% korisnika
D/1-2	Osavremenjavanje poljoprivrednih gazdinstava	448	0	448	3	445	413	92,2	34	7,6	1	0,2
D/2-1	Manje povoljna područja	114	74	40	8	32	38	95,0	1	2,5	1	2,9
D/2-2	Organska poljoprivreda	51	35	16	7	9	14	87,5	2	12,5	0	0,0
D/3-1	Dopunske aktivnosti	57	14	43	3	40	32	74,4	11	25,6	0	0,0
D/3-2	Ruralno naslijeđe	24	20	4	1	3	4	100,0	0	0,0	0	0,0
D/3-3	Autohtone vrste biljaka i životinja	29	19	10	0	10	9	90,0	1	10,0	0	0,0
	UKUPNO	723	162	561	22	539	510		49		2	

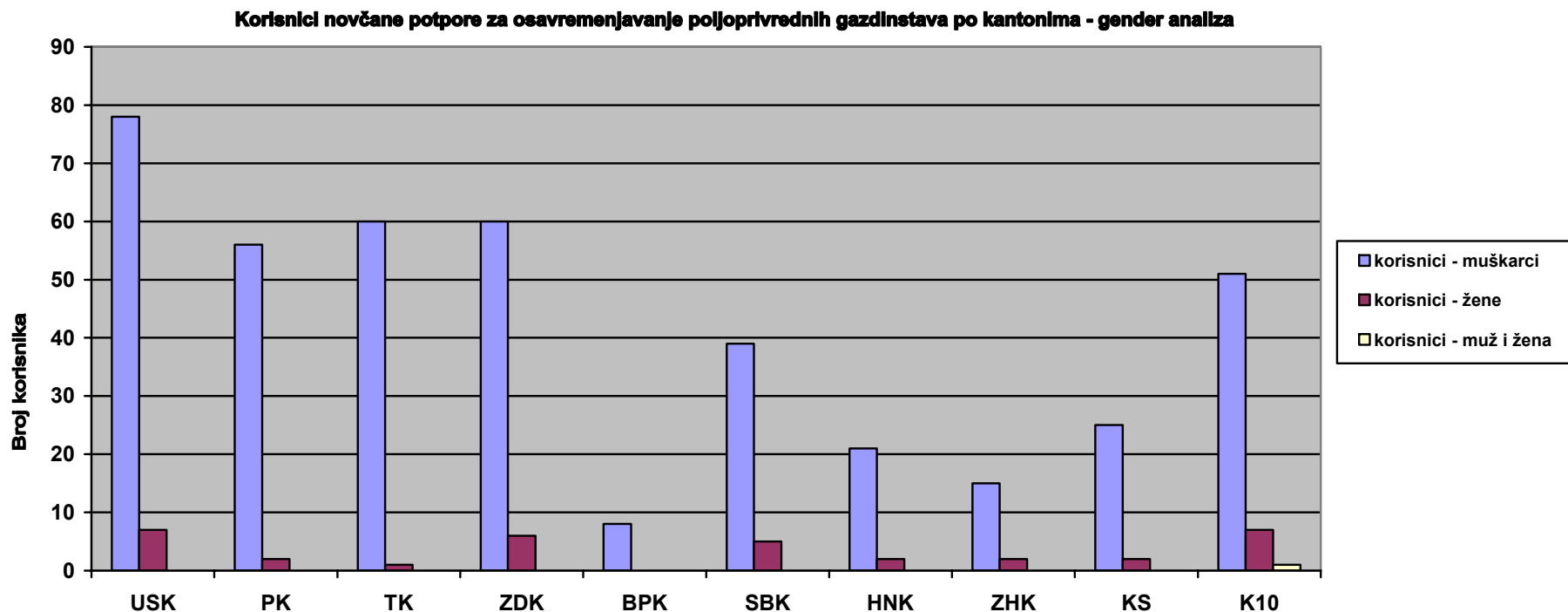
Korisnici mjera ruralnoga razvitka u 2007. godini spolna struktura (gender)

D/1-2 OSAVREMENJIVANJE POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA

Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe i gender analiza u 2007. godini

KANTONI		USK	PK	TK	ZDK	BPK	SBK	HNK	ZHK	KS	K10	UKUPNO
Pravne osobe		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Fizičke osobe		85	58	61	66	8	44	23	17	27	59	448
Gender	Muškarci	78	56	60	60	8	39	21	15	25	51	413
	Žene	7	2	1	6	0	5	2	2	2	7	34
	Muž i žena	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Ukupno korisnika		85	58	61	66	8	44	23	17	27	59	448

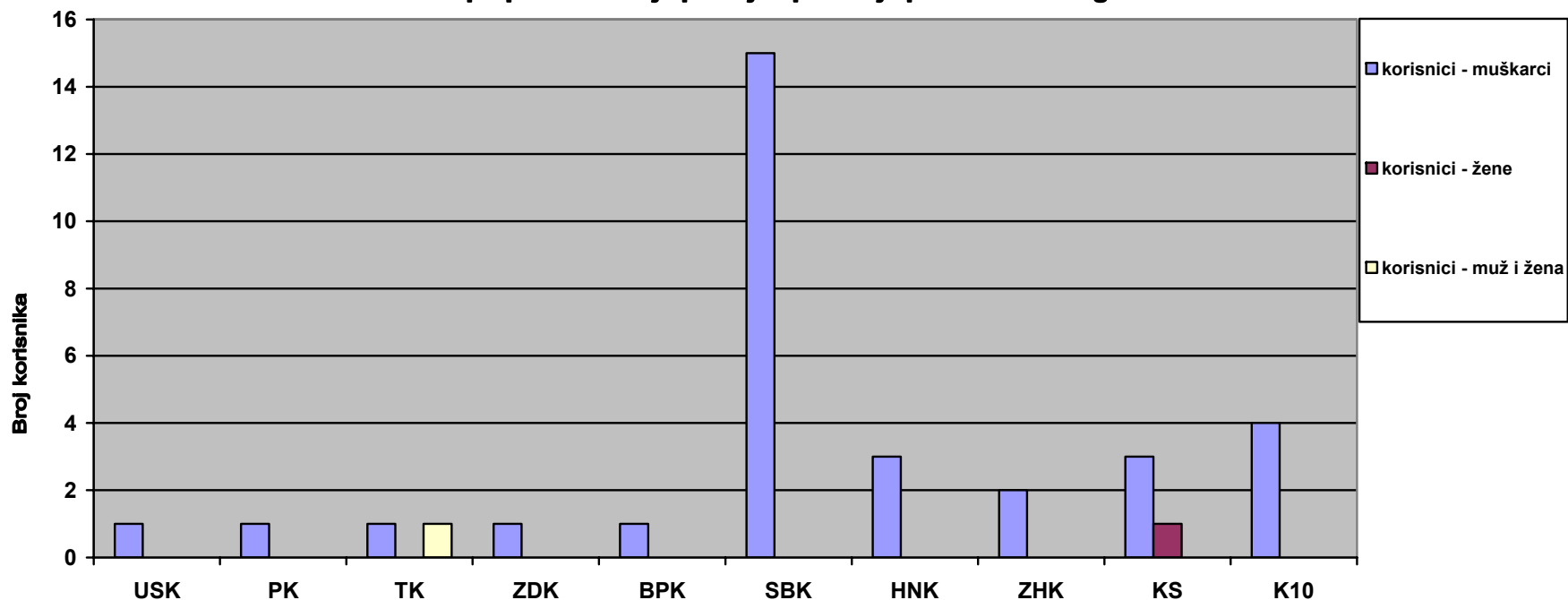

D/2-1 MANJE POVOLJNA PODRUČJA

Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe i gender analiza u 2007. godini

KANTONI		USK	PK	TK	ZDK	BPK	SBK	HNK	ZHK	KS	K10	UKUPNO
Pravne osobe		6	3	8	8	2	9	7	9	6	16	74
Fizičke osobe		1	1	2	1	1	15	3	2	4	4	40
Gender	Muškarci	1	1	1	1	1	15	3	2	3	4	38
	Žene	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
	Muž i žena	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Ukupno korisnika		7	4	10	15	3	24	10	11	10	20	114

Korisnici novčane potpore za manje povoljna područja po kantonima - gender analiza

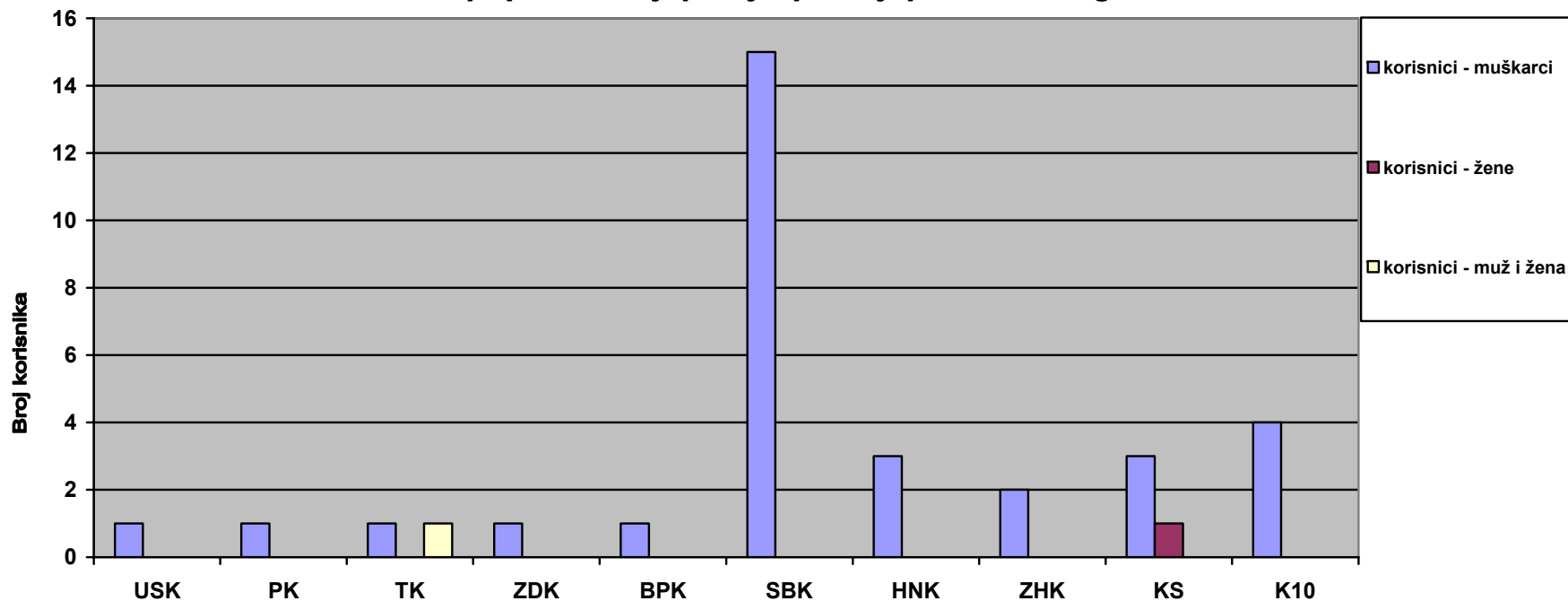

D/2-2 ORGANSKA POLJOPRIVREDA

Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe i gender analiza u 2007. godini

KANTONI		USK	PK	TK	ZDK	BPK	SBK	HNK	ZHK	KS	K10	UKUPNO
Pravne osobe		0	0	1	4	0	4	7	1	18	0	35
Fizičke osobe		6	0	0	1	0	3	0	0	6	0	16
Gender	Muškarci	4	0	0	1	0	3	0	0	6	0	14
	Žene	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Ukupno korisnika		6	0	1	5	0	7	7	1	24	0	51

Korisnici novčane potpore za manje povoljna područja po kantonima - gender analiza

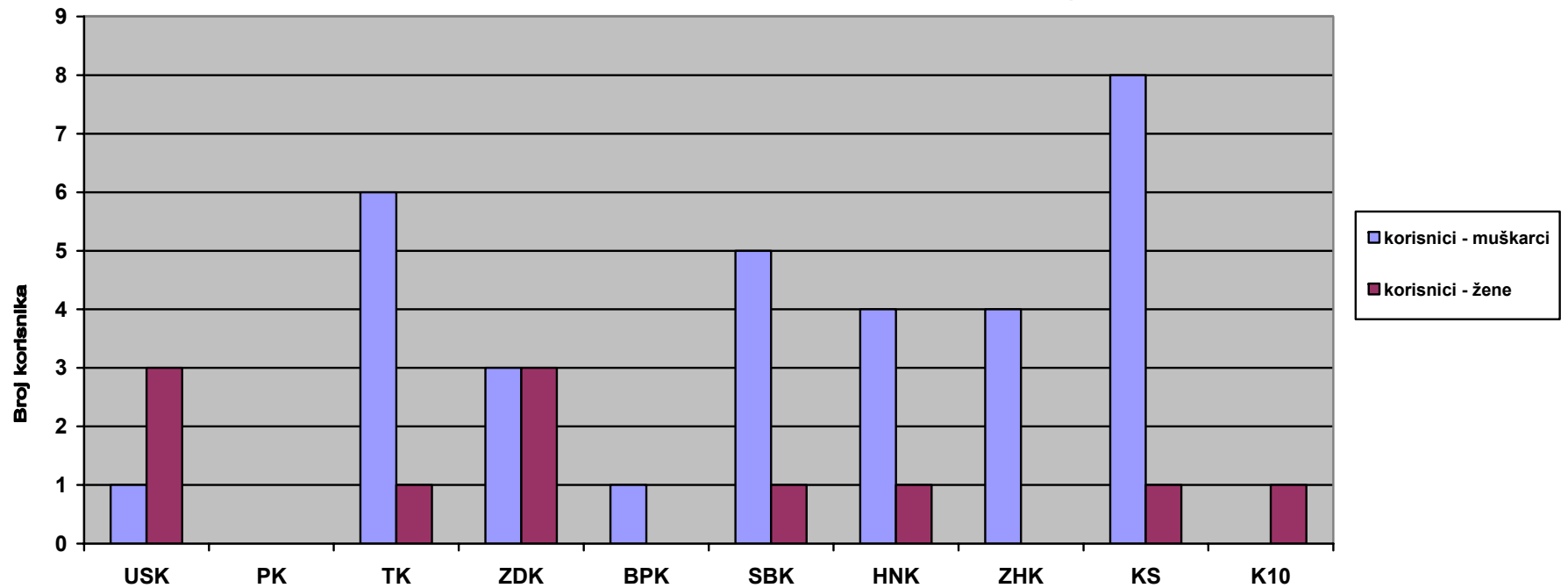

D/3-1 DOPUNSKE AKTIVNOSTI

Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe i gender analiza u 2007. godini

KANTONI		USK	PK	TK	ZDK	BPK	SBK	HNK	ZHK	KS	K10	UKUPNO
Pravne osobe		3	0	3	2	1	1	1	1	1	1	14
Fizičke osobe		4	0	7	6	1	6	5	4	9	1	43
Gender	Muškarci	1	0	6	3	1	5	4	4	8	0	32
	Žene	3	0	1	3	0	1	1	0	1	1	11
Ukupno korisnika		7	0	10	8	2	7	6	5	10	2	57

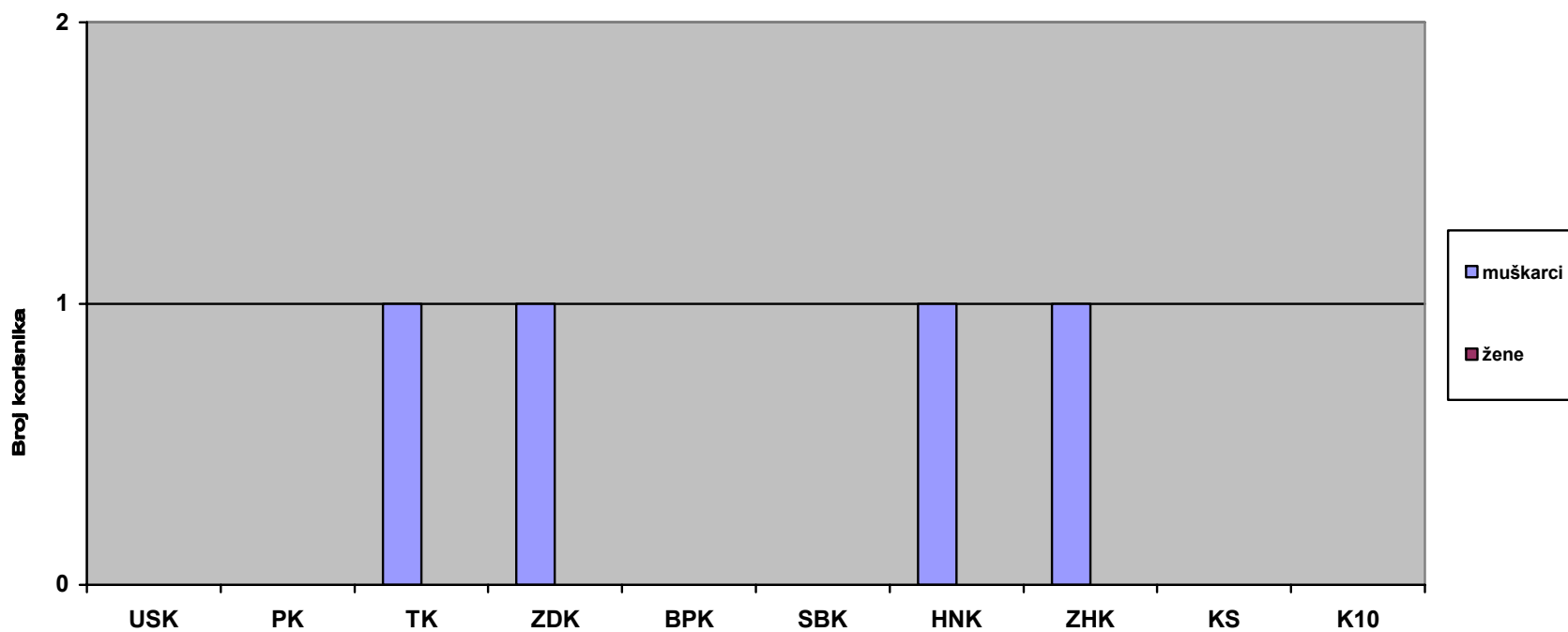
Korisnici novčane potpore za dopunske aktivnosti po kantonima - gender analiza

D/3-2 RURALNO NASLIJEĐE

Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe i gender analiza u 2007. godini

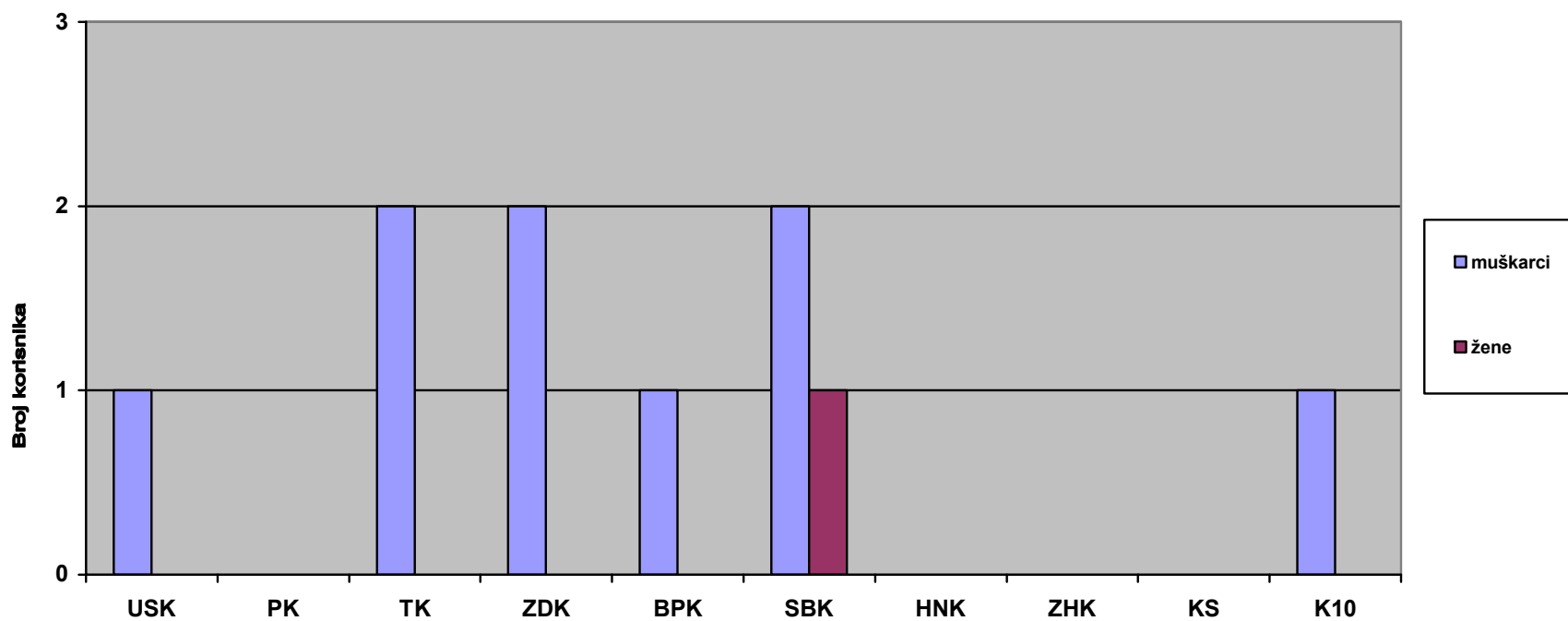
KANTONI		USK	PK	TK	ZDK	BPK	SBK	HNK	ZHK	KS	K10	UKUPNO
Pravne osobe		1	0	4	1	0	2	3	5	3	1	20
Fizičke osobe		0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	4
Gender	Muškarci	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	4
	Žene	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ukupno korisnika		1	0	5	2	0	2	4	6	3	1	24

D/3-3 AUTOHTONE VRSTE BILJAKA I ŽIVOTINJA

Raspodjela po kantonima na pravne i fizičke osobe i gender analiza u 2007. godini

KANTONI		USK	PK	TK	ZDK	BPK	SBK	HNK	ZHK	KS	K10	UKUPNO
Pravne osobe		2	0	2	1	1	1	4	2	5	1	19
Fizičke osobe		1	0	2	2	1	3	0	0	0	1	10
Gender	Muškarci	1	0	2	2	1	2	0	0	0	1	9
	Žene	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Ukupno korisnika		3	0	4	3	2	4	4	2	5	2	29

DODATAK I.

Izvešća ženskih nevladinih organizacija

a. Fondacija lokalne demokratije Sarajevo

1. «SNAGA JE U TEBI» i «TI TO MOŽEŠ»

Fondacija lokalne demokratije implementira projekte «Snaga je u tebi» (od listopada 2000.) i «Ti to možeš» (od 2002.god), u okviru kojeg vodimo Sigurnu kuću - **Sklonište za žene i djecu, žrtve nasilja u obitelji i Sklonište za djevojke, žrtve nasilja** (trgovine ljudima, incesta, prostitucije), a namijenjeno je bosanskohercegovačkim državljanima, starosne dobi između 12 i 18 godina.

Od 01.01.2000. do 31.12.2008.god. ukupno je realiziran **971 prijem**.

Vrste usluga koje se pružaju žrtvama nasilja u obitelji u Sigurnoj kući/skloništu: Psiho – socijalni tretman (individualna, skupna, suport, medikamentozna, radno-okupacijska terapija); Pružanje medicinske i pravne pomoći, a u suradnji s našim poslovnim suradnicima (službe socijalne skrbi općina KS, policijske uprave, medicinske ustanove, škole, NVO i dr...); Terapijski rad s nasilnikom zajedno sa službama socijalne skrbi KS; Edukativne radionice radi educiranja naših korisnika na različite teme; Mobilne posjete na terenu (posjete obiteljima bivših korisnika skloništa u svrhu praćenja stanja u obitelji) u suradnji s mjerodavnim službama socijalne skrbi KS; Ekonomsko osamostaljivanje korisnika kroz ekonomsko osnaživanje (različiti vidovi programa ekonomske potpore za bivše i trenutačne korisnike skloništa) – implementacija projekta UNHCR – a;

Zbirno izvješće o broju primljenih korisnika Sigurne kuće za 2008. god.			
33 žene	43 djece	27 djevojaka	Ukupno 103

Sudjelovanje lokalne zajednice u prethodnoj godini iznosilo je :

Kantonalni centar za socijalni rad 242.694,90 KM

Grad Sarajevo 20.000 00 KM

1. «SOS crvena linija“ telefon za žrtve nasilja

Fondacija lokalne demokratije od lipnja 2004. godine vodi «SOS crvena linija, telefon za žrtve nasilja». Cilj je da se pomoću otvorene 24-satne linije omogući prijava nasilja, kao i mogućnost intervencije u sprječavanju nasilja.

Statistički pregled SOS poziva od 14.06.2004. zaključno sa 31.12.08. je 4499.

Statistički pregled poziva za 2008. godinu je 729 poziva.

Rezultat: Potpisan Naputak o postupanju po pozivima SOS telefona između predstavnika MUP-a Kantona Sarajevo, JU Kantonalnog centra za socijalni rad i FLD-a, te uspostavljen sustav hitne intervencije.

2. Jedinstveni SOS telefon 1265,

Na inicijativu Gender Centra, 26.05.08. potpisan je memorandum o suradnji između Gender Centra i Centra za socijalni rad Jajce, „Fondacija lokalne demokratije“ – Sarajevo, „Medica Zenica“ – Zenica „Vive – žene“ – Tuzla, „Žena BiH“ – Mostar, „Žene sa Une“ – Bihać. Na ovaj način uspostavljen je jedinstven SOS telefon **1265**, za prijavu nasilja, za područje Federacije Bosne i Hercegovine.

3. PROJEKT: « MOBILNI TIM«

Na inicijativu i uz potporu Gender Centra, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike u 2008. godini izdvojilo je iznos od 200.000,00KM za sufinansiranje rada 6 sigurnih kuća u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Fondacija lokalne demokratije je dobila na raspolaganje 37.500,00 KM.

U toku 2008 godine, Mobilni tim je realizirao 36 mobilnih posjeta.

4. PROJEKT: „Rad s nasilnikom – skupine samopomoći“

U okviru projekta «Rad s nasilnikom – skupine samopomoći» ukupno je realizirano **petnaest grupa samopomoći** i obuhvaćeno **115 izravnih korisnika** projekta. Ministarstvo socijalne politike, raseljenih lica i izbjeglica Kanton Sarajevo 15.000,00 KM.

5. PROJEKT: „Zelena linija” info linija za B&H o: nasilju (u obitelji, trgovini ljudima...), seksualnom uznemiravanju; spolno prenosivim bolestima; reproduktivnom zdravlju; diskriminaciji na temelju spola

U okviru Plana akcije Populacijskog fonda Ujedinjenih naroda (UNFPA) za Bosnu i Hercegovinu (2005 – 2008), Fondacija lokalne demokratije je uspješno implemenitrala projekt pod nazivom **«Zelena linija»**. Ovim je projektom uspostavljen temelj za dobivanje relevantnih podataka i inputa o seksualnim i reproduktivnim pravima, pravu na život bez nasilja i diskriminacije na temelju spola koji mogu pomoći u definiranju prijeko potrebnih statističkih praćenja relevantnih u Bosni i Hercegovini.

U **2008.** godini bilo je **808 korisnika** usluga koji su tražili informacije i pomoć putem telefona ili izravnim kontaktom s operaterkama Zelene linije. Statistički pregled poziva na Zelenu liniju od 2005. do kraja 2008.godine je **1.777** poziva, od toga muškaraca **495** i **1282** žena.

6. PROJEKT: “Pravo na život bez nasilja”

Projektom je inicirano unapređenje prava na život bez nasilja ranjivih grupacija (invalidnih osoba, djece žrtava seksualnog i psihološkog zlostavljanja), te kroz uvođenje inovativnih praksi unapređenje usluga zdravstvenih i socijalnih servisa u u Kantonu Sarajevo.

Prvi put, kupovinom adekvatnog telefonskog aparata invalidnim osobama je omogućeno da zovu SOS telefon te prijave nasilje ili zatraže dodatne informacije/objašnjenja (nešto što im je do sada bilo nemoguće učiniti).

Projekt je obuhvatio više od **250 izravnih korisnika**

7. PROJEKT: „Pomoć ženama žrtvama nasilja u obitelji i trgovine ljudima”

Projekt pokušava pomoći u onim segmentima koji su nedostavno pokriveni od insititucija sustava i društva poput: dodatne prijeko potrebne financijske pomoći u adekvatnom funkcioniranju sigurnih kuća u Sarajevu, Bihaću i Mostaru, omogućenje pristupa zdravstvenim servisima korisnica sigurnih kuća, koje nisu zdravstveno osigurane, osiguranje ekonomske samostalnosti ove ciljane skupine kroz dokvalifikacije i prekvalifikacije u tražena zanimanja i

vještine te kroz započinjanje malih biznisa (samoprivredivanje) koji istim omogućavaju ekonomsku neovisnost.

Ukupan broj izravnih korisnika projekta je 190.

8.PROJEKT: „Jačanje kapaciteta profesionalaca za primjenu državne strategije za zaštitu djece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja”

Implementirani projekt je omogućio profesionalcima koji rade u sustavu dječijeg obrazovanja i zaštite (školski nastavnici, pedagozi, ravnatelji, socijalni djelatnici, policija itd.) da kroz niz radionica prepoznaju simptome nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja te da iniciraju legalne mehanizme za zaštitu djece. Projektom se doprinijelo povećanju svjesnosti o problemu nasilja i stvaranju povjerenja među djecom i roditeljima prema lokalnim institucijama i sustavima njihove zaštite od nasilja. Jačajući kapacitete ciljanih 200 profesionalaca iz Kantona Sarajevo ojačani su kapaciteti određenih javnih institucija da koriste međunarodne instrumente za zaštitu djece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.

Uz kreirani i distribuirani Priručnik za profesionalce i Slikovnice za djecu omogućeno je praktično svim profesionalcima da primijene Državnu strategiju za zaštitu djece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, a roditeljima i djeci, tj. široj javnosti da na odgovarajući način pristupe rješavanju problema nasilja nad i među djecom.

Izravnih korisnika projekta je 800 i preko 3000 neizravnih korisnika.

9. PROJEKT: «(Do)edukacije zdravstvenih profesionalaca o jedinstvenim pristupima u radu sa žrtvama nasilja i nasilnikom»

Ovaj projekt nastao je kao rezultat uočenih potreba, rezultirao je usavršavanjem stručnjaka čiji djelokrug rada obuhvata prevenciju, edukaciju, senzibilizaciju, zaštitu i sveobuhvatnu pomoć osobama izloženim zlostavljanju i nasilju u obitelji, što ultimativno vodi ka djelotvornijoj pomoći i zaštiti ovih osoba te naročito djece. Tako su projektom kroz 4 edukacije bili obuhvaćeni specijalisti pedijatrije JU Dom zdravlja Kantona kao i predstavnici Centra za mentalno zdravlje JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo.

Ministarstvo zdravstva - Kanton Sarajevo

5000 KM

10. PROJEKT: Priručnik „Nemoj mi pomagati, nauči me da sebi pomognem, nenasilje se uči: Priručnik za odrasle”

Projektom je podržano kreiranje Priručnika: „Nemoj mi pomagati, nauči me da sebi pomognem, nenasilje se uči: Priručnik za odrasle” koji sadrži teoretski dio kao i praktične radionice koje se mogu koristiti u radu s djecom te u promociji nenasilja nad i među djecom.

Ministarstvo obrazovanja - Kanton Sarajevo 5000,00 KM

11.Projekt: REKONSTRUKCIJA OBJEKTA “SIGURNA KUĆA” U SARAJEVU

Cilj projekta je bio omogućiti korisnicima Sigurne kuće bolje uvjete za život, školovanje, rehabilitaciju i uključivanje u društveni život.

Aktivnosti projekta odnosile su se na izvršenje građevinskih radova svih faza i to za: totalnu rekonstrukciju i stavljanje u funkciju novih 100m² prostora u prizemlju, adaptaciju kupatila na katu i u prizemlju, sustava opskrbe toplom vodom, pregrađivanje postojećih prostora radi funkcionalnijeg korištenja, postavljanje ograde oko cijele parcele obdaništa, rekonstrukcija fasade, te uređenje zelene površine.

Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kanton Sarajevo

99.194,82 KM

12. Projekt: Formiranje knjižnice u Sigurnoj kući

Izravni cilj projekta je da se kupovinom knjiga te formiranjem knjižnice u Sigurnoj kući korisnicima/korisnicama osiguraju prijeko potrebni uvjeti za njihovu resocijalizaciju kao vid radno-okupacijske terapije, a za određene skupine korisnika/korisnica i nastavak adekvatnog školovanja.

U okviru knjižnice nabavljeni su i primjerci profesionalnih izdanja, u cilju dodatne edukacije uposlenih u Skloništu.

Općina Centar

3.000,00 KM

13. Projekat: Dječije ljeto 2008.

Projektom se želi upotrijebiti ljetni raspust za djecu, za koje nema adekvatnih sadržaja tijekom ljetnih mjeseci u gradu (Sarajevo). Aktivnosti projekta imaju za cilj kroz zabavno-edukativne programe animirati i educirati najmlađu populaciju, te im približiti temeljna znanja o životnoj sredini, njezinom značaju i važnosti očuvanja, kao i o dječijim pravima i prepoznavanju rizičnih situacija (vezanih uz nasilje, trafiking, drogu).

14. ZNAČAJNA AKTIVNOST: Kampanja 16 dana aktivizma protiv rodno utemeljenog nasilja

Realizacija : 25. studeni – 10. prosinac 2008. godine

U Bosni i Hercegovini zajednički u kampanji Šesnaest dana aktivizma je sudjelovalo više od dvadeset nevladinih organizacija sa preko pedeset različitih aktivnosti.

Fondacija lokalne demokratije Sarajevo u suradnji s drugim nevladinim organizacijama realizirala je konferenciju za novinare u Sarajevu 24.11.2008. u 11,55 pod sloganom „Zaustavite nasilje protiv žena – primijenite zakone – kaznite počinitelje“.

Najavljena press konferencija istovremeno se održala u 5 gradova u Bosni i Hercegovini. Press konferenciji u Sarajevu nazočili su predstavnici: Agencije za ravnopravnost polova Bosne i Hercegovine, Gender Centra i Fondacije lokalne demokratije u ime nevladinog sektora uključenih u kampanju.

b. Medica Zenica

Uz izravni rad sa žrtvama traume i nasilja, Medica Zenica provodi i niz edukativnih, istraživačkih, zalagačkih i izdavačkih projekata usmjerenih na promociju i zaštitu ženskih ljudskih prava, prevenciju i rehabilitaciju od seksualnog i obiteljskog nasilja i suzbijanje trgovine ljudskim bićima.

U razdoblju od siječnja do prosinca 2008. u psihološkom savjetovalištu Medica Zenica prvi put se obratilo 149 osoba (111 žena, 12 djece i 26 muškaraca), a ukupan broj terapijskih tretmana / sesija je iznosio 592. U sigurnoj kući/skloništu Medica Zenica ukupno je boravilo 40 osoba (19 žena, 7 maloljetnica od 14 do 18 godina i 14 djece), a obavljeno je 740 terapijskih tretmana/sesija.

Najčešći razlog obraćanja vanjskom psihološkom savjetovalištu Medice Zenica je obiteljska i bračna problematika, te nasilje u obitelji i braku. Najčešći razlog boravka klijentica u sigurnoj kući/skloništu su psihološke posljedice nasilja u braku, odnosno u obitelji. Klijenti/ce su se u vanjsko psihološko savjetovalište najčešće javljale samoinicijativno, te posredstvom obitelji i prijatelja. U sigurnu kuću/sklonište Medice Zenica klijentice su najčešće smještane posredstvom centara za socijalni rad te posredstvom policije (PU i MUP).

SOS telefon – 032463950/1265 linija za žrtve nasilja u obitelji

U razdoblju od rujna do kraja prosinca operaterke Medice Zenica su na SOS telefon namijenjen za žrtve nasilja u obitelji primile 25 poziva i to 22 poziva su upućena od žena i 3 poziva od muškaraca. Osobe su tražile pomoć i potporu zbog nasilja u obitelji, nasilja u zajednici, obiteljske problematike, sl.

Gradovi iz kojih su upućeni pozovi: Zenica 18, Žepče: 3, Sarajevo: 3, Sanski Most: 1

Poduzete intervencije od operaterki: psihološka potpora i osnaživanje u cilju normalizacije psihološkog stanja osoba koje su pozvale SOS, upućivanje u mjerodavne institucije i organizacije koje mogu pružiti adekvatnu pomoć kao što su: Savjetovalište Medica- Zenica 3, PU Zenica 7, Centar za socijalni rad Zenica 3, Centar za pravnu pomoć ženama Zenica, Kantonalni zavod za pravnu pomoć 2, Centar za socijalni rad Žepče 3, Centar za mentalno zdravlje 1.

Sigurna kuća Medica Zenica, siječanj – prosinac 2008. godine

Broj osoba koje su boravile u sigurnoj kući u razdoblju siječanj – prosinac 2008. godine iznosi 40 osoba, odnosno, u spomenutom razdoblju obavljeno je 40 prijema i to:

PRIJEMI			
žene	djeca	maloljetnice	UKUPNO
19	14	7	40

Starosna dob osoba koje su boravile, ili borave u skloništu, kreće se od 2 mjeseca do 44 godine. Maloljetnice / adolescentkinje su također korisnice usluga Medice Zenica i to u dobi od 14 do 18 godina.

Terapijski rad u sigurnoj kući / skloništu Medice u razdoblju:

Ukupan broj tretmana / sesija u sigurnoj kući/skloništu Medica Zenica za razdoblje siječanj – prosinac 2008. godine iznosi je 740 sesija što, otprilike, iznosi 740 sati rada.

Kako slijedi:

- Individualni rad - žene – 404 sesije
- Maloljetnice 246 sesija
- Individualni rad s djecom 90 sesija

UKUPNO: 740 SESIJA

Ekonomsko osnaživanje ranjivih skupina:

U cilju ekonomskog osnaživanja ranjivih kategorija Medica Zenica je organizirala obuke za zanimanje (krojenje/šivanje/ tapaciranje i frizerski kurs). U razdoblju siječanj-prosinac 2008. godine 27 žena i djevojaka pohađalo je obuke za zanimanje i okupacijsku terapiju. Od ukupnog broja, 19 žena i djevojaka uspješno su završile edukaciju, položile završni ispit i dobile certifikate. Najveće interesiranje sudionice su pokazale za krojenje i šivanje - 9 osoba, zatim frizerski – 8 osoba i tapaciranje - 2 osobe. Zbog psihičkog stanja 8 osoba nazočilo je okupacijskoj terapiji u trajanju po 2 sata dnevno.

MEDICINSKI SERVISI

U ovom izvještajnom razdoblju, u stacionaru Medice pruženo je 156 medicinskih intervencija i konzultacija.

Pacijentice su se najčešće žalile na glavobolju, želučane probleme, menstrualne tegobe, nervozu, zubobolju, prehlade, nesanicu, probleme s urotraktom, te povrede.

Tijekom 2008. godine na bolničko liječenje su upućene 2 pacijentice, na specijalistički pregled upućeno je 39 klijentica, a na laboratorijske pretrage upućeno je 8 klijentica.

Edukacije održane za klijentice smještene u sigurnoj kući u navedenom razdoblju

Medicinske sestre su održavale edukacije o temama:

- «Samopregled dojke» - održane 4 skupne edukacije
- «Način i razlozi korištenja testa na trudnoću» - održana 1 skupna edukacija
- «Održavanje osobne higijene i higijene prostora za stanovanje» - održano 6 skupnih edukacija
- «Održavanje osobne higijene i higijene prostora za stanovanje» - održano 10 individualnih edukacija
- «Planiranje obitelji i kontracepcija» - održano 8 skupnih edukacija
- «Menstruacija» - održano 7 skupnih edukacija
- «Anatomija ženskih spolnih organa» - održane 4 skupne edukacije
- «Seksualno prenosiva oboljenja» - održane 4 skupne edukacije

Zalaganje u zajednici za adekvatniju financijsku potporu:

U cilju osiguravanja sigurnije integracije Medice Zenica u postojeće socijalne i zdravstvene sustave i uvrštavanja u proračun Općine Zenica i Ze-do kantona, kao i Federacije Bosne i Hercegovine i Bosne i Hercegovine formirana je radna skupina koja od 2006. godine pokušava adekvatnije riješiti financiranje Medice Zenica kako se ne bi desilo da se ova organizacija ugasi s povlačenjem međunarodnih donatora.

Rezultati radnih sastanaka, lobiranja i zalaganja vide se kroz pokazani interes i spremnost predstavnika Ministarstva za rad i socijalnu politiku Ze-do kantona da razgovaraju o partnerstvu s Medicom Zenica. U 2008. godini Ze-do kanton je pružio i financijsku potporu Medici Zenica u iznosu 14.000KM, a u 2009. godini Medica Zenica očekuje adekvatniju financijsku potporu Kantona za rad Sigurne kuće i savjetovališta. Općina Zenica je u 2008. godini pružila financijsku pomoć za rad Medice Zenica u iznosu 24.000KM, ustupila 4 prostorije za rad savjetovališta i kriznog centra, besplatno i uz plaćene režijske troškove. Prvi put je Medica Zenica sa Sigurnom kućom uvrštena u strateški dokument Općine Zenica „Plan razvitka socijalne skrbi na području općine Zenica 2009.-2013“. Uvrštavanju u navedeni strateški plan na lokalnoj razini značajan doprinos je dala radna skupina. U lipnju 2008. godine potpisan je i protokol s Kantonalnom bolnicom u Zenici kojim su omogućene besplatne medicinske usluge za žene i djecu koji su smješteni u Sigurnoj kući bez obzira da li imaju zdravstveno osiguranje ili ne. U 2008. godini za aktivnosti Sigurne kuće tj. psiho-socijalnu potporu i ekonomsko osnaživanje financijsku potporu, 30.000KM je pružilo Federalno ministarstvo rada i socijalne politike.

Medica Zenica je sklopila s pojedinim institucijama i organizacijama protokole o suradnji s ciljem integraciju Medice u psiho-socijalni i zdravstveni sustav zajednice, kao i maksimalno korištenje postojećih resursa Medice Zenica, ali i resursa u zajednici.

Medijska kampanja

Tijekom 2008. god. Medica Zenica je aktivno radila sa medijima i bila zastupljena u javnosti. Elektronski i printani mediji su pratili aktivnosti Medice Zenica, neki od njih su: RTV Zenica, BM Radio, IC Kakanj, FTV, Radio BH1, BiH TV, Naša riječ-Zenica, Oslobođenje. Tijekom 16 dana aktivizma borbe protiv nasilja nad ženama javni servisi (RTRS, FBiH i BHTV) kao i lokalni mediji korektno su izješćivali o aktivnostima u Bosni i Hercegovini. Medica Zenica je kreirala spot za pomoć i zaštitu ženama i djeci žrtvama nasilja i promovirala SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja. Spot je emitiran na 4 lokalne radiopostaje tijekom 16 dana aktivizma, počevši od 25.11.2008. pa do 10.12.2008. godine. Urađeni su pamfleti i dijeljeni su tijekom ulične akcije, a posteru su polijepljeni u gradu i okolnim mjestima kako bi građanstvo bilo informirano o 16 dana aktivizma, ali i senzibilizirano za problem rodno utemeljenog nasilja. Ove su aktivnosti bile sastavni dio zajedničkih aktivnosti nevladinih organizacija koje su kreirale ovogodišnji kalendar aktivnosti povodom 16 dana aktivizma borbe protiv nasilja nad ženama. Dvadeset i dvije nevladine organizacije su imale jasnu poruku prema vlastima u Bosni i Hercegovini da se kazne počinitelji nasilja i zaustavi nasilje nad ženama. U 16 dana aktivizma, zajedno s Medicom Zenica uključili/e su se predstavnici/ce državnih institucija: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Ze-do kantona, Općina Zenica, Centar za socijalni rad Zenica, JU Dom porodica kao i nevladine organizacije Romano Centro i Učitelj bez granica Zenica.

Edukacija

U 2008. godini Medica Zenica je u partnerstvu s Društvom socijalnih djelatnika Ze-do kantona nastavila suradnju na realizaciji projekta „**Zajedno mijenjamo loše navike**“. Temelj za realizaciju ovoga projekta sadržan je u navedenom Protokolu o suradnji između Medice Zenica i Društva socijalnih djelatnika Ze-do kantona. Tom prilikom organiziran je seminar, kojem su nazočili profesionalci centara za socijalni rad s područja Ze-do kantona i općinskih službi za socijalnu skrb općina Ze-do kantona.

Tema seminara »*Rodno utemeljeno nasilje i nasilje u obitelji*« je obrađena sa socijalnog, psihološkog i pravnog aspekta, a seminaru su nazočile 23 osobe.

Istraživanja:

Kroz realizaciju Projekta „ Prekogranična suradnja u sprječavanju nasilja nad ženama i djecom“, koji je realiziran u razdoblju od srpnja do prosinca 2008. godine, ostvaren je prikaz stanja u oblasti nasilja u obitelji koji se temelji na pregledu strateških dokumenata koji su usvojeni, ili su u nacrtu, pa su u procedurama javnih rasprava, analiza postojeće legislative u oblasti nasilja u obitelji, te iskustva članica nevladinih organizacija koje su sudjelovale ili sudjeluju u radnim skupinama za izradu strateških dokumenata, kao i analiza upitnika koji su ciljano izrađeni za institucije i organizacije koje se bave pitanjem nasilja u obitelji.

Također je urađeno istraživanje o spolno utemeljenom nasilju i nasilju nad djecom „**Drugi pogled na vrh ledenog brijega**“. Istraživanje je provedeno na dva teritorijalna područja: Zenica (600 ispitanica) i Modriča (100 ispitanica). Istraživanje je objavljeno i publicirano.

c. Vive žene Tuzla

Tijekom 2008. Vive žene su aktivno sudjelovale u kreiranju strategije za prevenciju nasilja u obitelji u Federaciji Bosne i Hercegovine, koja predviđa brojne aktivnosti svih relevantnih aktera i

institucija koje se bave nasiljem u obitelji. Vive Žene u svojoj osnovnoj djelatnosti imaju psiho-socijalni rad sa žrtvama, ali isto tako na «makro» razini, tj. šire društvene zajednice, zajedno s drugim organizacijama rade na senzibiliziranju javnosti o ovoj problematici i pružaju treninge za profesionalce a sve to u sklopu primarne prevencije.

Implementacija psihosocijalnog programa zaštite žrtava nasilja

1. Ključna skupina korisnika

- Žene i djeca u akutnoj krizi kao posljedica zlostavljanja u obitelji
- Obitelji s poremećenim odnosima kao posljedicom nasilja

U ovom izvještajnom razdoblju u Centru Vive žene na tretmanu (stacionarni i ambulantni tretman) su bile :

176 žene i 56 djece.

Od toga, 30 žena su bile akutne žrtve nasilja u obitelji (izložene životnoj opasnosti) dok je ostali broj korisnica žrtva dugogodišnjeg nasilja u obitelji i s njima se više radio ambulantni tretman.

Sve su korisnice s područja TK. Većina žrtava nasilja u obitelji u naš Centar bude upućena od centra za socijalni rad, policije, na zahtjev drugih NVO. Određeni broj korisnica obrati nam se samoinicijativno.

Kada definiramo naše korisnike, možemo ih prikazati kroz sljedeću strukturu:

Stacionar: 30 žena i 31 dijete

- žene i djeca, žrtve nasilja u obitelji, koji su primljeni kao krizna intervencija a u stanju su socijalne i psihološke potrebe.

Ambulatno savjetovalište: 146 žena i 25 djece

- obitelji s poremećenim odnosima i vezama,
- odgojno zanemarena i zapuštena djeca,
- osobe izložene zlostavljanju i nasilju u obitelji,
- osobe s društveno negativnim ponašanjem.

Stacionar /»sklonište«

Multidisciplinarni tim stručnjaka različitih profila od kojih svaki može biti uključen u vođenje slučaja predstavlja temelj rada u Centru. Tim broji 16 članova (tri psihologa - psihoterapeuta, body terapeut, dva socijalna djelatnika, jedan pedagoški djelatnik, medicinska sestra, liječnica, pravica), a članovi tima sastaju se redovito, jedanput tjedno na svojim stručnim sastancima.

Multidisciplinarni tim funkcionira na temelju vođenja slučaja: za svakog klijenta zadužena je jedna stručna osoba koja koordinira i supervizira sve aktivnosti tijekom klijentovog tretmana.

Aktivnosti su: Individualna psihoterapija, Skupna psihoterapija, Individualna body terapija, Skupna body terapija, Obiteljska terapija, Partnerska terapija, Individualno socijalno savjetovanje, Individualno pravno savjetovanje, Pedagoški rad s djecom, Pedagoški rad s majkama, Medicinska potpora.

Rezultati nakon psihoterapeutskog tretmana

- 176 žena korisnica primilo adekvatnu pomoć u našem centru
- 30 žena i 31 dijete dobili integralan stacionarni tretman
- 146 žena i 25 djece dobili kontinuiran ambulantni tretman i psiho-socijalnu pomoć

- 65% korisnika postiglo stabilnost mentalnog i fizičkog zdravlja
- 85% korisnika pokazalo smanjenje intenziteta simptoma
- 90% korisnika pokazalo smanjenje upotrebe lijekova za smirenje tijekom tretmana

d. Caritas Mostar

Caritas Mostar nema za svoj prvobitni cilj ostvarivanje jednakopravnosti spolova, no vodeći računa o dostojanstvu i pravima svakoga čovjeka, promiče i jednakopravnost spolova.

Od **53 stalno zaposlene osobe** u raznim ustanovama i projektima mostarskoga Caritasa **45 su žene**. Većina korisnika naših usluga su također žene.

Ovako je izgledala situacija klijenata u 2008. godini što se tiče Prihvatišta za žene i djecu u nevolji „Mirjam“ i Obiteljskoga savjetovališta:

Broj klijenata	Broj razgovora	Žene		Muškarci	
139	406	96		43	
ukupan broj smještenih osoba					
		od toga žena	od toga djece	smještaj do 3 mjeseca	smještaj preko 3 mjeseca
7		3	4	4	3

Tablica 2. Žrtve nasilja smještene u prihvatilište „Mirjam“ u 2008. godini

Druge srodne aktivnosti:

U okviru projekta prevencije trgovine ljudima koji financijski podupire CRS održano je 17 susreta na 4 lokacije s ciljem edukacije mladih ljudi. Sudjelovalo je ukupno 54 mladih u dobi od 15 do 20 godina.

S ciljem ekonomskog osnaživanja žena proveden je projekt razvitka pčelarstva, u kojem je održan tečaj za 20 žena i nabavljeno 35 košnica s pripadajućom opremom za proizvodnju meda za 7 neuposlenih žena.

Provedena je medijska kampanja „Zdrava obitelj – zdravo društvo“ uz izradu i distribuciju promotivnog materijala, 3 javne tribine, gostovanje na 2 radiopostaje.

Kao predavači sudjelovali smo na Jesenjoj obiteljskoj školi u Dubrovniku (teme: nasilje u obitelji, savjetovanje kao proces).

Suradnja/umrežavanje sa srodnim institucijama:

- Centri za socijalni rad (Mostar, Čapljina, Posušje, Ljubuški, Š. Brijeg)
- Centar za izvanbolničko liječenje ovisnosti Mostar
- SOS Kinderdorf Mostar (potpisan sporazum o suradnji na projektu jačanja socijalno ugroženih obitelji)
- Žena BiH (Protokol pomoći žrtvama nasilja u HNK)
- Dom zdravlja Mostar
- Srednja medicinska škola Mostar
- Udruga oboljelih od PTSP-a Mostar
- Pojedini ljekari i odjeli Kliničke bolnice Mostar

Financiranje:

Odobrena novčana sredstva iz državnog proračuna u 2008. jesu ona Vlade Federacije za sigurne kuće. Od odobrenog iznosa (37.500,- KM) u 2008. godini na naš račun za potrebe prihvatilišta „Mirjam“ uplaćeno je 18.750,- KM.

e. Žena BiH Mostar

Tijekom 2008.godine proveli smo niz aktivnosti u cilju ostvarivanja načela jednakopravnosti spolova.

Najveći broj naših aktivnosti tiče se problema nasilja u obitelji i trgovine ljudima tako da smo:

- u okviru projekta „Razvijajmo svijest ljudi kroz promociju i afirmaciju prava žrtava nasilja u HNK“ podržanog od Europske unije, održali 3 radionice s policajcima iz svih PS u HNK. Radionicama su nazočila 53 policajca;
- uključili u aktivnosti prevencije nasilja u obitelji vjerske zajednice i to SPC i IZ Mostar, čiji su predstavnici bili uključeni u radionice kao predavači;
- s predstavnicima vjerskih zajednica održali 7 radionica u ruralnim područjima HNK, kojima je nazočilo 86 žena;
- u aktivnosti potpunog rješavanja slučajeva nasilja kroz Koordinacijsko tijelo uključivali lokalne zajednice u HNK;
- u aktivnosti Koordinacijskog tijela za borbu protiv nasilja u HNK uključili i gender povjerenstvo Grada Mostara kao predstavnika gender mehanizama na lokalnoj razini u HNK;
- izrađeni i promotivni materijali i distribuirani po HNK;
- izrađena dva TV spota koja su emitirana na regionalnoj TV – RTM;
- izrađen radio jingle i emitiran na 5 lokalnih radiopostaja: Radio Mostar, Radio Mir Međugorje, Radio Konjic, Radio Jablanica i Radio Dobre vibracije.

Potporna žrtvama nasilja je osigurana kroz SOS telefon, Mali telefon i Sigurnu kuću. S nazivateljima ili osobama koje nas izravno kontaktiraju radi tim sačinjen od pravnice, psihologinje, pedagoginje i socijalnog djelatnika. Eksperti drugih profila uključuju se po potrebi. Tijekom 2008.godine na SOS telefon je bilo upućeno više od 130 poziva vezanih uz nasilje.

U Sigurnu kuću je bilo smješteno 8 žrtava nasilja i 2 žrtve trgovine ljudima.

Na Mali telefon – dječiji SOS telefon je ostvareno više od 130 poziva vezanih uz različite oblike nasilja nad djecom. Rad Malog telefona je malim sredstvima podržalo i Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine (iznos 5.000 KM).

Kao i proteklih godina sredstva za rad Sigurne kuće su malim dijelom osigurana od Grada Mostara (u iznosu od 6000 KM godišnje) te ove godine od Ministarstva rada i socijalne politike FBiH u iznosu od 30.000 KM.

Udruga „Žena BiH“ je također koordinirala aktivnosti ispred NVO tijekom uspostavljanja jedinstvene SOS linije za Federaciju Bosne i Hercegovine te potpisala memorandum o suradnji o uspostavi i načinu funkcioniranja SOS telefona s Gender Centrom.

U okviru projekta „Socijalna sigurnost djece tiče se svih nas“ podržanog od USAID I STC UK razvili smo dokument „Kako prepoznati nasilje nad djecom i pomoći djetetu žrtvi nasilja“ – Priručnik za profesionalce i distribuirali ga u institucije i organizacije u HNK.

U okviru projekta „Jačanje antitrafficking mreže na Zapadnom Balkanu“, podržanog od ADA i CARE INT NWB udruga je organizirala seminar s ciljem: potpuni uvid u trenutnu poziciju vezanu uz domaće žrtve trgovine ljudima i preporuke za njihovu bolju zaštitu, rehabilitaciju i

reintegraciju te prezentiranje rada RING mreže predstavnicima institucija i jačanje njihove suradnje te Regionalnu konferenciju o suzbijanju trgovine ljudima.

Zajedno s drugim ženskim NVO proveli akciju „16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama“ kroz medijska obraćanja, dijeljenje promo materijala, slanje dopisa predstavnicima izvršne i zakonodavne vlasti vezano uz uvrštavanje žrtava nasilja u zakone o osnovama socijalne skrbi.

Vežano uz Aktivnosti u oblasti javnog života, sudjelovali smo u realizaciji projekta „Ženska izborna kampanja – lokalni izbori 2008“ zajedno sa NVO, članicama Ženske mreže, pod nazivom „Ženu za promjenu“. U okviru ovoga projekta apeliralo se na građanstvo da na izbornim listama daju glas ženama kandidatkinjama, bez obzira na to koju političku stranku predstavljaju.

f. Žene sa Une Bihać

U protekloj godini naša organizacija je imala sljedeće aktivnosti: - radili smo projekt „U centru moći“, sa ženama u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti - uključili se u kampanju „16 dana aktivizma“ sa "Udružene žene Banja Luka" i "Žene ženama " Sarajevo - nazočili u Haagu velikoj međunarodnoj mirovnoj konferenciji i maršu mira 21.09.2008 - sudjelovali na balkanskoj konferenciji -"Ruralne žene" u Skoplju na izradi strateškog plana održivosti žena na selu. U prošloj godini ukupno u skloništu smo imali 24 žrtve obiteljskog nasilja, od Općine Bihać smo dobili 20.000 KM, od Vlade Kantona 10.000 KM, a od Federacije Bosne i Hercegovine 35.000 KM.